

MPBH
MREŽA PRAVDE U
BOSNI I HERCEGOVINI

LJUDSKA PRAVA I PRAVOSUĐE U BOSNI I HERCEGOVINI

Izveštaj o provedbi preporuka u sektoru pravosuđa u BiH iz
Univerzalnog periodičnog pregleda
Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija

HUMAN RIGHTS AND JUDICIARY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

A report on implementation of the recommendations in the justice
sector in Bosnia and Herzegovina from the Universal Periodic
Review of the UN Human Rights Council

2012 - 2013

Asocijacija za demokratske inicijative

Centar za ljudska prava u Sarajevu

u ime Mreže pravde u BiH

Mreža pravde u Bosni i Hercegovini jeste mreža 64 nevladine organizacije, koje djeluju u oblasti vladavine prava i zaštite ljudskih prava u cilju podrške efikasnosti, neovisnosti i odgovornosti pravosudnog sistema Bosne i Hercegovine, kao i kvalitetnog informisanja, obrazovanja i zastupanja interesa građanki i građana u sektoru pravde.

Copyright © 2013

Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) / Centar za ljudska prava u Sarajevu, Zmaja od Bosne 8, 71000, Sarajevo.

Autori: Adrijana Hanušić, Amra Mehmedić, Elma Demir, Midhat Izmirlija, Nedim Čosić, Nedim Jahić, Nina Šeremet, Sanela Rondić

Lektorica: Maja Kaljanac

Dizajn i priprema: Amar Numanović

Izdavač: Asocijacija za demokratske inicijative (ADI) / Centar za ljudska prava u Sarajevu, u ime Mreže pravde u BiH

USAID | JUSTICE SECTOR
DEVELOPMENT PROJECT II
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Ova publikacija je objavljena uz podršku američkog naroda preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autori publikacije su odgovorni za njen sadržaj i stavovi koji su u njemu izneseni ne odražavaju stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove svih članica Mreže pravde u BiH.

www.mrezapravde.ba

SADRŽAJ

5 **PREDGOVOR**

9 **UVOD**

13 **(A) STUDIJE**

- 15 Kratki rokovi za ostvarivanje sudske zaštite od diskriminacije -
prepreka efikasnoj zaštiti od diskriminacije
Adrijana Hanušić

- 23 Položaj branitelja ljudskih prava u povratničkim zajednicama u
2012. godini: studije slučaja u Srebrenici i Prijedoru
Nina Šeremet i Nedim Jahić

- 46 Po kojoj cijeni? Sudski troškovi, pristup pravdi i besplatna pravna
pomoć u BiH
Elma Demir

- 55 Zaštita nasilja u porodici implemetacijom odredaba Zakona o zaštiti od
nasilja u porodici Federacije BiH i Krivičnog zakona Federacije BiH
Sanela Rondić

- 75 Pravo na kompenzaciju žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja
Amra Mehmedić i Midhat Izmirlija

- 86 Memorijali u BiH – Put ka ostvarivanju ciljeva tranzicione pravde ili
kamen spoticanja?
Amra Mehmedić i Midhat Izmirlija

- 96 Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u Bosni i
Hercegovini kao pretpostavka za efikasniji pravosudni sistem
Nedim Čosić

110 **(B) MATRICE**

- 110 Besplatna pravna pomoć
Elma Demir

- 113 Zabrana diskriminacije
 Adrijana Hanušić
- 128 Zaštita slobode govora i izražavanja
 Nina Šeremet i Nedim Jahić
- 132 Nezavisnost pravosuđa
 Elma Demir
- 136 Zaštita branilaca ljudskih prava
 Nina Šeremet i Nedim Jahić
- 157 Tranziciona pravda
 Adrijana Hanušić, Amra Mehmedić, Midhat Izmirlija
- 170 Sankcionisanje nasilja u porodici
 Sanela Rondić
- 182 Borba protiv korupcije
 Nina Šeremet i Nedim Jahić
- 185 Obuka sudija i tužilaca iz oblasti ljudskih prava i primjene
 međunarodnih standarda
 Nedim Ćosić
- 193 Biografije autora**

PREDGOVOR

Od svog nastanka, 1948. godine, sa nastankom Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, međunarodni režim za ljudska prava zasnivao se na tradicionalnim mehanizmima zaštite prava razvijenih od strane Ujedinjenih nacija (UN), koje su dale značajnu ulogu državama. Naime, države su primarni akteri u međunarodnim procesima provedbe, ali i monitoringa ljudskih prava, odnosno države i istovremeno garantuju prava, ali i vode proces samo-monitoringa i izvještavanja. U nedostatku kapaciteta UN tijela da direktno prate stanje ljudskih prava u svim zemljama članicama, onda kada zemlje članice propuste biti dovoljno samokritične, pokazalo se da važnu ulogu igraju nevladine organizacije, čija je jedna od osnovnih uloga monitoring i izvještavanje o zaštiti ljudskih prava i zagovaranje njihove bolje zaštite kod domaćih institucija vlasti i međunarodnih organizacija. Efikasna zaštita ljudskih prava zahtijeva snažan angažman civilnog sektora i na državnom, ali i na međunarodnom nivou, jer su organizacije civilnog društva jedini subjekti koji kontinuirano prate stanje na terenu, te rade na podizanju svijesti o postojećim pravima i pozivaju donosioc odluka na odgovornost u slučaju njihovog kršenja. U tom pogledu revidiran je i proces praćenja i izvještavanja o stanju ljudskih prava od strane Ujedinjenih nacija (UN) i od 2008. godine uspostavljen je novi instrument: Univerzalni periodični pregled (UPP) od strane Generalne skupštine UN-a rezolucijom 60/251 2006. godine, koja UPP definiše kao novi međunarodni instrument u borbi za ljudska prava kojeg UN Vijeće za ljudska prava primjenjuje u procesu praćenja stanja ljudskih prava u državama članicama UN-a.

Svake četiri godine, svih 192 države članice UN-a, predstavljaju predmet UPP pregleda kroz koji se na univerzalan i jednoobrazan način vrši procjena ispunjavanja međunarodnih obaveza i opredjeljenja u pogledu ljudskih prava u cilju stvaranja demokratskog pritiska na vlade država da unaprijede situaciju u svojoj državi u pogledu ljudskih prava, te da se bore protiv neravnopravnosti i svih oblika diskriminacije.

UPP se provodi kroz proces interaktivnog dijaloga kroz koji zemlja, čije se stanje ljudskih prava prati, prezentira svoj izvještaj, odgovara na pitanja i dobiva preporuke od drugih zemalja. Potom se neformalno usvaja izvještaj koji uključuje sve preporuke date zemlji u pregledu, a koji se ponovo zvanično usvaja na sljedećoj redovnoj sjednici Vijeća za ljudska prava. Oko 16 zemalja UN-a jesu

predmet pregleda u okviru svake sjednice Vijeća, a 48 ih je predmet pregleda svake godine.

Pored država, UPP pruža i mogućnost uključivanja nevladinih organizacija u ovaj proces. Naime, aktivnosti prije i nakon pregleda izvještaja ključne su za implementaciju konkretnih preporuka iz ishodnog dokumenta i tokom ovog perioda nevladine organizacije mogu ostvariti značajan uticaj kroz aktivnosti monitoringa, analize i zagovaranja. Neki od instrumenata učešća nevladinih organizacija u UPP procesu su: angažman u konsultacijama s vladom svoje države; podnošenje izvještaja interesnih grupa prema Vijeću za ljudska prava; lobiranje drugih država za davanje određenih preporuka; prisustvovanje sjednicama UPP radne grupe, kao i prisustvovanje i učestvovanje u sjednicama Vijeća za ljudska prava; te popratne aktivnosti vezane za zagovaranje za implementaciju preporuka.

Prepoznavajući važnost novo-uspostavljenog mehanizma za praćenje ljudskih prava, ali i ulogu, koju su u istom dobile nevladine organizacije, Mreža pravde u BiH prihvatila je UPP kao instrument u svom radu, već u aprilu 2010. godine. Nakon konsultacija između članica, Mreža pravde se uključila u UPP proces kroz izradu UPP preporuka za BiH, koje su predstavljene od strane tročlane delegacije Mreže pravde na 14. sjednici UN Vijeća za ljudska prava, 11. juna 2010. godine u Ženevi. Pored pripreme preporuka i njihovog predstavljanja u Ženevi, u organizaciji Mreže pravde, održana je i obuka o ovom mehanizmu za predstavnike civilnog društva i sektora pravde. Također, za istu ciljanu grupu održana su dva okrugla stola u Sarajevu i Banja Luci na kojima su definisani zaključci koji naglašavaju potrebu za efikasniju primjenu UPP preporuka u pravosuđu BiH.

Polazeći od ovih zaključaka, tokom strateškog planiranja Mreže pravde u 2010. godini, dogovoreno je da monitoring i izvještavanje o stanju ljudskih prava kod domaćih i međunarodnih institucija predstavlja primarni oblik djelovanja Mreže. Time je Mreža pravde - koja okuplja 64 nevladine organizacije, a čiji je osnovni cilj da pruža podršku institucijama vlasti u jačanju efikasnosti, neovisnosti i odgovornosti pravosudnog sistema Bosne i Hercegovine, kao i kvalitetnog informisanja, obrazovanja i zastupanja interesa građanki i građana u sektoru pravde - identificirala monitoring i izvještavanje o ljudskim pravima kao osnovni mehanizam pomoću kojeg nastoji realizirati svoje ciljeve. Razvoj pravosudnog sistema u BiH koji efikasno štiti ljudska prava i promiče vla-

davinu prava, nije moguć bez detaljne i stalne procjene rada sistema koja prati usklađenost domaćeg zakonodavstva i međunarodnih standarda.

Sa ovim ciljem osnovana je i *Radna grupa za izradu izvještaja „Univerzalni periodični pregled (UPP) o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini“* Mreže pravde, koja već od 2010. godine provodi proces monitoringa institucija sektora pravde na osnovu procjene provedbe UPP preporuka na koje se obavezala Bosna i Hercegovina u oblasti pravosuđa.¹ Po treći put predstavnici nekoliko nevladinih organizacija – i to Asocijacije za demokratske inicijative, Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Inicijative mladih za ljudska prava BiH, organizacije TRIAL, Udruženja tužilaca FBiH, Udruženja stručnih saradnika i savjetnika u sudovima i tužilaštvima u BiH, i Udruženje sudija BiH - zajednički su radili na monitoringu provedbe preporuka UN Vijeća za ljudska prava u pravosuđu BiH u sektoru pravosuđa u periodu od 2012. do 2013. godine. Kao rezultat ovog monitoring rada objavljuje se već po treći put publikacija *Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini: Izvještaj o provedbi preporuka u sektoru pravosuđa u BiH iz Univerzalnog periodičnog pregleda Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija (2011. – 2012.)*.

Izvještaj *Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini* predstavlja nastavak već započetnog rada na primjeni UPP mehanizma i istovremeno predstavlja jedinstvenu publikaciju ove vrste. Cilj objavljivanja navedene publikacije jeste uvid u proces provedbe dobivenih preporuka UN Vijeća za ljudska prava, odnosno od strane njenih država članica, a nastalih kroz proces Univerzalnog periodičnog pregleda (UPP). Monitoring procesa provedbe UPP preporuka od strane članica Mreže pravde, fokusira se na pravosudni sistem, odnosno uključuje samo one preporuke koje su identifikovane kao ključne za unaprjeđenje sektora pravosuđa u BiH. Pored općeg pregleda zaštite ljudskih prava kroz pravosuđe, autori su identifikovali i preporuke za donosiocje odluka s ciljem da podstaknu institucije vlasti na efikasniju i ažurniju primjenu UPP preporuka u

¹ Izvještaj za period 2010.-2011. pripremile su sljedeće organizacije: Asocijacija za demokratske inicijative, Centar za informativno-pravnu pomoć Zvornik, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Helsinški komitet za ljudska prava u BiH, Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj, Inicijativa mladih za ljudska prava BiH, Udruženje stručnih saradnika i savjetnika u sudovima i tužilaštvima u BiH, Udruženje žena sudija BiH, Udruženje sudija BiH i Udruženje 'Žene ženama'.

sektoru pravde i kako bi ispoštovale obaveze koje je preuzela Bosna i Hercegovina prema međunarodnoj zajednici, ali i prema svojim građanima.

Nadamo se da će Izvještaj biti koristan izvor informacija, ne samo predstavnicima pravosuđa, nego i nevladinom sektoru, te da će inicirati i razvoj interesovanja za konkretne akcije kod organizacija civilnog društva za djelovanje u oblasti pravosuđa. Mreža pravde će svakako nastaviti i u budućnosti sa aktivnostima monitoringa zaštite ljudskih prava u sektoru pravde, te će nastojati razviti i daljnje aktivnosti kada je u pitanju izvještavanje u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda (UPP) prema domaćim institucijama vlasti ali, i međunarodnim organizacijama.

Uzevši kao osnovu rezultate monitoringa o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini navedenih u Izvještaju, Mreža pravde će vršiti i zagovaračke aktivnosti, te će ohrabrivati aktivnosti koje omogućavaju jači uticaj građanki i građana kroz organizacije civilnog društva na proces donošenja novih odluka i implementaciju postojećih propisa u oblasti pravde. Na ovaj način, Mreža pravde će dati svoj doprinos u poticanju aktivnog odnosa svojih članica i civilnog društva u cjelini ka razvoju nezavisnog, efikasnog, odgovornog i zakonitog djelovanja pravosuđa u BiH.

Koristimo ovu priliku da se zahvalimo svima koji su bili uključeni u realizaciju pripreme analiza i izradu publikacije. Posebno se zahvaljujemo Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID), koja kroz Projekat razvoja sektora pravosuđa II pruža tehničku podršku Mreži pravde u BiH i njenim članicama.

UVOD

U odnosu na prethodne izvještaje, *Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini*, koji su pripremile članice Mreže pravde za period od 2012. do 2013. godine, metodologija praćenja implementacije pojedinačnih UPP preporuka je izmjenjena. Ova izmjena nastala je kao odgovor na nekoliko faktora, a prije svega kao rezultat činjenice da je zabilježen ograničen ili nikakav progres implementacije UPP preporuka od strane države i njenih tijela. Istovremeno, u nastojanju da se unaprijedi proces praćenja, odnosno monitoringa UPP preporuka – koje su često definisane veoma općenito, te time otvaraju mogućnost različitoj interpretaciji njihovog značenja – metodologija praćenja je unaprijeđena kroz povezivanje svih preporuka sa specifičnim indikatorima provođenja preporuka, te kroz povezivanje samih preporuka od strane nevladinih organizacija, koje vrše monitoring prema institucijama vlasti i time ka identifikaciji direktne odgovornosti istih za njihovu provedbu. Dodatno, pojedine teme koje ranije nisu obrađivane od strane nevladinog sektora, te koje predstavljaju aktuelna politička pitanja, a istovremeno su obuhvaćena UPP preporukama prema BiH, dodatno su adresirana kroz razvoj nekoliko studija slučaja, koje su, također, sastavni dio ovog Izvještaja.

S obzirom da Mreža pravde djeluje u sektoru pravosuđa i odabrane su samo one UPP preporuke koje se odnose na ovu oblast s ciljem da se naglasi i važnost pravosudnog sistema u zaštiti ljudskih prava: jedino sektor pravde garantira zaštitu od kršenja prava građana od strane javnih ili privatnih institucija, kao i pojedinaca pred sudom ili kroz druge mehanizme rješavanja sporova. Procjena nivoa poštivanja osnovnih prava i sloboda građana u BiH nije moguća bez uvida u zaštitu ljudskih prava kroz pravosuđe.

Kao rezultat izmijenjene metodologije, izvještaj *Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini za period od 2012. do 2013.* struktuiran je drugačije u odnosu na prethodne. U prvom dijelu izvještaja nalazi se sedam studija na različite teme, a čiji se sadržaji dotiču relevantnih preporuka koje je BiH dobila u okviru UPP procesa.

Prve tri studije u izvještaju bave se temama koje imaju dodira – direktno ili indirektno – sa pravosudnom zaštitom u slučaju diskriminacije. Adrijana Hanušić u svom radu *Kratki rokovi za ostvarivanje sudske zaštite od diskriminacije – prepreka efikasnoj zaštiti od diskriminacije*, bavi se procjenom primjene Za-

kona o zabrani diskriminacije u praksi, polazeći od rokova koje navedeni zakon postavlja, te poredeći rješenja po istom pitanju u drugim zemljama. Baveći se također procjenom stanja na terenu, Nina Šeremet i Nedim Jahić fokusiraju se na dešavanja u predizbornom periodu, a koja su vezana za položaj branitelja ljudskih prava manjinskih populacija, te u svojoj studiji *Položaj branitelja ljudskih prava u povratničkim zajednicama u 2012. godini* ukazuju na sistematske oblike diskriminacije s kojima se suočavaju pojedine manjinske zajednice. Elma Demir u studiji *Po kojoj cijeni? Sudski troškovi, pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u BiH* ukazuje na činjenicu da zaštita prava i interesa kroz pravosudni sistem ostaje nepristupačna mnogima u BiH, uzimajući u obzir nerazvijen sistem besplatne pravne pomoći, te sudske troškove koji su vezani za pokretanje i vođenje parnica.

Rad Sanele Rondić *Zaštita nasilja u porodici implemetacijom odredaba Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH i Krivičnog zakona Federacije BiH* predstavlja uvid u nedavno usvojeni zakon o zaštiti i sankcionisanja nasilja u porodici, te kao takav pruža značajne informacije nosiocima pravosudnih funkcija. Istovremeno, u radu su date i preporuke donosiocima odluka s ciljem efikasnije primjene zakona u praksi. Nadovezujući se na prethodni rad, studija Amre Mehmedić i Midhata Izmirlije *Pravo na kompenzaciju žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja*, ukazuje na činjenicu da ne postoji razumijevanje položaja žrtava niti adekvatna rješenja, odnosno praksa koja bi omogućila dostupan i efikasan pristup pravu na kompenzaciju žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja u BiH, te da je neophodno dosljedno i u cjelosti koristiti već raspoložive mehanizme i provoditi zakonska rješenja kako bi se navedeno pravo i ostvarilo u praksi.

Isti autori, Amra Mehmedić i Midhat Izmirlija, pripremili su i dodatnu studiju *Memorijali u BiH – Put ka ostvarivanju ciljeva tranzicione pravde ili kamen spoticanja?*, u kojoj tvrde da postojeća praksa memorijalizacije u BiH ne ostvaruje svoju prvobitnu funkciju pomirenja i dijaloga, štaviše, da djeluje poput bumeranga koji stalno nanovo oživljava protekle sukobe na istim ili novim mjestima - samo drugačijim sredstvima.

Rad Nedima Ćosića *Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u Bosni i Hercegovini kao pretpostavka za efikasniji pravosudni sistem i osvrt na aktuelna pitanja o načinu imenovanja nosilaca tužilačke funkcije i stručnih saradnika* ima dvije funkcije: prvo, da ukaže na praksu fragmentiranosti finansi-

ranja pravosudnih institucija, koja dovodi u pitanje nezavisnost pravosuđa u BiH, te da ukaže da predložene izmjene o procesu imenovanju tužilaca također mogu negativno uticati na nezavisnost pravosuđa.

Pored studija, u drugom dijelu izvještaja, nalaze se matrice koje nude pregled provedbe svake pojedinačne UPP preporuke koje se odnose na sektor pravde. Navedene preporuke su povezane u određene oblasti, jer često preporuke, koje je Bosna i Hercegovina dobila kroz UPP proces, budu istog ili sličnog sadržaja. U tom pogledu, dat je pregled provedbe pojedinačnih UPP preporuka u osam različitih oblasti.

Kao i prethodnih godina, izvještaj *Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini*, članice Mreže pravde aktivno koriste u svojim aktivnostima, a prije svega u zagovaranju za reforme u sektoru pravde, kako bi se argumentovano obraćale institucijama vlasti. Nadamo se da će ponuđeni izvještaj u istu ili sličnu svrhu poslužiti i drugim nevladinim organizacijama i mrežama civilnog društva, te da će i institucije vlasti uzeti u razmatranje preporuke koje su autori izvještaja pripremili u cilju efikasnije zaštite ljudskih prava kroz pravosudni sistem, te implementirati ista ne samo kroz zakonska rješenja, već i u praksi. Dugoročno, izvještaj i sveukupno djelovanje Mreže pravde u ovom pogledu, treba doprinijeti uspostavljanju vladavine prava i jednakog pristupa pravdi za sve građane u Bosni i Hercegovini.

Studije

Kratki rokovi za ostvarivanje sudske zaštite u slučaju diskriminacije - prepreka efikasnoj zaštiti od diskriminacije

Adrijana Hanušić

Ključan faktor za ostvarivanje ljudskih prava jeste mogućnost njihove efikasne zaštite. Obezbjediavanje uslova za efikasnu zaštitu od diskriminacije kroz pravosuđe ovisi o nekoliko faktora, među kojima su i rokovi u okviru kojih se može koristiti sudski mehanizam zaštite. Studija nastoji dati odgovor na pitanje da li su rokovi za ostvarivanje sudske zaštite u slučajevima diskriminacije, koji su trenutno predviđeni Zakonom o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine,¹ adekvatni, tj. da li su usklađeni s relevantnim međunarodnim standardima i omogućavaju li efikasnu zaštitu od diskriminacije.

U cilju davanja odgovora na ovo pitanje, na početku je dat osvrt na značaj dužini rokova zaštite iz perspektive žrtve diskriminacije (1), te su predstavljeni međunarodni standardi koji su relevantni za ovo pitanje (2). Potom će biti ponuđen osvrt na komparativna rješenja predviđena u zemljama regiona, kao i primjeri dobre prakse u drugim zemljama, prvenstveno zemljama Evropske unije i zemljama gdje se primjenjuje anglosaksonsko pravo (3), nakon čega će biti iznijet zaključak sa odgovarajućim preporukama (4).

1. Značaj dužine rokova sudske zaštite iz perspektive žrtve diskriminacije

Zakonom o zabrani diskriminacije, propisan je objektivni rok od jedne godine za podnošenje tužbe u slučajevima zaštite od diskriminacije (rok koji počinje teći od dana učinjene povrede prava - diskriminacije), te u okviru njega subjektivni rok od tri mjeseca (rok koji počinje teći od dana saznanja pojedinca o učinjenoj povredi prava).² Ovi rokovi se primjenjuju na sudske postupke inicirane u cilju utvrđivanja da se desila diskriminacija, postupke usmjerene ka zabrani ili otklanjanju diskriminacije, ali i na postupke usmjerene ka ostvarivanju naknade materijalne i nematerijalne štete uzrokovane diskriminacijom.

Da bi zakonski rokovi bili u funkciji efikasne primjene i postizanja svrhe zakona (u ovom slučaju, zaštite od diskriminacije), nužno je da ove odredbe budu

1 Službeni glasnik BiH, br. 59/09 od 28.07.2009. godine.

2 Član 13, stav 4 Zakona o zabrani diskriminacije BiH.

dostupne i razumljive osobama na koje se odnose, kao i da postoje jasno definirani postupci i mehanizmi koje će lica iskoristiti u cilju ispunjavanja obaveze postupanja po rokovima. Stoga je prilikom utvrđivanja rokova, nužno imati u vidu realan društveni kontekst i položaj lica u odnosu na koje je obaveza postupanja po rokovima utvrđena.

U praksi se mogu pojaviti razne situacije u kojima će ovakvi rokovi, predviđeni Zakonom o zabrani diskriminacije, predstavljati direktnu prepreku ostvarivanja efikasne sudske zaštite od diskriminacije. Stoga ih je potrebno sagledati u svjetlu šire društvene realnosti u okviru koje oni trebaju naći primjenu. U tom kontekstu, naročito je važno imati u vidu da građani Bosne i Hercegovine još uvijek nemaju dovoljno razvijenu svijest o negativnoj društvenoj pojavi diskriminacije, kao ni o njihovim pravima i mogućnostima koje im stoje na raspolaganju za zaštitu od diskriminacije. Istraživanja ukazuju na to da više od polovine građana nisu dovoljno upoznati sa činjenicom da Zakon o zabrani diskriminacije postoji,³ o njihovim pravima,⁴ mehanizmima zaštite⁵ i uslovima za ostvarivanje zaštite koje on predviđa. Obzirom na to da u Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje efikasan sistem pružanja stručne besplatne pravne pomoći pojedincima čija su prava povrijeđena, ne postoje realni izgledi da se opisan nedostatak svijesti kod pojedinca nadoknadi blagovremenim i adekvatnim pružanjem pravnih usluga. Ovo se posebno odnosi na marginalizirane, siromašne i socijalno ranjive grupe pojedinaca, koje su najčešće izložene diskriminaciji i koje nemaju novčana sredstva potrebna za traženje pomoći od advokata i iniciranje sudskih postupaka. Pri tome, usljed nedovoljne educiranosti pravosudne zajednice, čak ni obraćanje advokatu nije uvijek garancija da će povreda nekog prava biti blagovremeno pravilno prepoznata kao diskriminacija i da će pojedincu biti pružena odgovarajuća zaštita. Na kraju, kada se ima u vidu činjenica da je kod žrtava diskriminacije izražen strah od viktimizacije u raznim oblastima od vitalnog značaja za pojedinca – gubitka posla, izolacije, uskraćivanja zdravstvenih usluga, ili druge mjere represije počinitelja koji mogu biti odgo-

3 Prema istraživanjima Fondaotvoreno društvo Bosne i Hercegovine”, *Izveštaj o ispitivanju javnog mnijenja o percepciji i iskustvu diskriminacije*, 55,7% ispitanika u BiH ne zna da li ovaj Zakon postoji, dok 7,9 % njih misli da ne postoji (Sarajevo: Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine”, 2012., str. 35).

4 Oko četvrtina ispitanika koji znaju da Zakon postoji donekle su upoznati sa njegovim sadržajem. Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine. *Ibid*, str. 35.

5 Svega 8,3 % ispitanika poznaje neki od mehanizama zaštite koje Zakon pruža građanima BiH. *Ibid*, str. 37.

vor na prijavu diskriminacije, može se zaključiti da u Bosni i Hercegovini nedostaje ohrabrujuće okruženje za blagovremeno reagovanje pojedinaca na negativnu društvenu pojavu diskriminacije iniciranjem sudskih postupaka zaštite.

U svjetlu navedenog, vrlo je moguće zamisliti situaciju u kojoj je pojedinac, npr. kroz razgovor sa nekim davateljem pravnog savjeta ili pravne pomoći,⁶ tek tada prepoznao da je bio žrtva diskriminacije i/ili da postoje određeni mehanizmi sudske zaštite koje je mogao, ali još nije iskoristio, a već je proteklo više od godinu dana od dana počinjene diskriminacije, odnosno protekao je zakonom predviđeni objektivni rok za ostvarivanje sudske zaštite.

Pored toga, čak i u situaciji u kojoj je pojedinac unutar jednogodišnjeg roka saznao da je žrtva diskriminacije, zbog prethodno opisanih razloga needuciranosti, straha od viktimizacije i nedostatka hrabrosti za pokretanje postupka zaštite, lako je zamisliva pojava proteka vremena od tri mjeseca od dana te spoznaje. Tako će se u praksi često desiti da protekne dosta vremena, pa tako i zakonom propisan subjektivni rok od tri mjeseca, do momenta kada se pojedinac odluči obratiti nekom za pomoć, do momenta kada od pružaoca pravnih usluga bude obaviješten o mogućnosti korištenja sudskih mehanizma zaštite, te do momenta kada skupi hrabrost za korištenje ovog mehanizma, nakon čega pravnom zastupniku redovno treba dodatni odgovarajući period za kvalitetnu pripremu tužbe za zaštitu od diskriminacije.⁷ Imajući u vidu navedeno, jasno je da iz perspektive pojedinca, predviđeni rokovi od tri mjeseca, odnosno godinu dana, jesu suviše restriktivni za pristup efikasnoj sudskoj zaštiti od diskriminacije.

2. Rokovi sudske zaštite od diskriminacije i međunarodni standardi

Standardi razvijeni kroz relevantne norme međunarodnog prava i sudsku praksu na međunarodnom nivou, također, zahtijevaju definisanje odgovarajućih rokova za ostvarivanje sudske zaštite, koji će biti u stanju pojedincima realno pružiti mogućnost da se ljudska prava pretoče iz teorije u praksu.

6 Npr. službenika Institucije Ombudsmena za ljudska prava BiH, uposlenika neke nevladine organizacije, centra/zavoda za pružanje besplatne pravne pomoći ili advokata.

7 Ovo je posebno pertinentno, uzimajući u obzir karakterističnu kompleksnost antidiskriminacionog prava.

Prekratki rokovi sudske zaštite u slučajevima diskriminacije mogu biti posmatrani u svjetlu generalnog prava na pristup sudu, kao jednom od aspekata prava na pravično suđenje zagaranтованог članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁸. U skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, ograničenja ovog prava su dopustiva ukoliko su proporcionalna postizanju nekog legitimnog cilja i ukoliko ne ograničavaju pojedincu pristup pravdi „na takav način ili u tolikoj mjeri da ugrožavaju samu suštinu tog prava“.⁹

Pravo Evropske unije, također, priznaje generalno pravo na pristup sudskoj zaštiti, u cilju rješavanja sporova koji se tiču prava koja proizlaze iz prava Evropske unije.¹⁰ Pored toga, konkretno u oblasti zaštite od diskriminacije, pravo Evropske unije obavezuje države članice da obezbijede efikasne pravne lijekove u cilju implementacije antidiskriminacionog prava Evropskoj uniji.¹¹

Upravo restriktivno vremensko ograničenje za ostvarivanje sudske zaštite u slučajevima diskriminacije može biti prepreka efikasnom pristupu pravdi za žrtve diskriminacije. Komparativnom analizom ustanovljeno je da je normiranje nepotrebno restriktivnih rokova jedna od osnovnih prepreka za pristup sudskoj zaštiti od diskriminacije, što je posrijedi u 22 od 27 država članica Evropske unije, a što bi u budućnosti moglo postati predmet ocjene pred Evropskim sudom pravde.¹² Naime, iako u skladu s principom domaće proceduralne autonomije, države članice osiguravaju obaveznu primjenu prava Evropske unije i zaštite prava pojedinaca u skladu sa svojim domaćim pravnim postupcima, pri tome moraju poštovati princip ekvivalentnosti i princip efektiv-

8 Vidi Evropski sud za ljudska prava, *Golder v. the United Kingdom*, br. 4451/70, 21. februar 1975, para 36.

9 Fundamental Rights Agency (FRA), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.), str. 38.

10 Vidi, npr., Evropski sud pravde, *Alliance for Natural Health and Others*, C-154/04 i C-155/04, 12. juli 2005., par. 37; FRA, *op.cit.*, str. 37.

11 Vidi Direktiva Vijeća 2000/43/EC, čl. 7; Direktiva Vijeća 2000/78/EC, čl. 9; Direktiva Vijeća 2004/113/EC, čl. 8; Direktiva Vijeća 2006/54/EC, čl. 17.

12 Fundamental Rights Agency (FRA), *op. cit.*, str. 3 i 38. Vidi takođe Farkas, *How to Present a Discrimination Claim: Handbook on seeking remedies under the EU Non-discrimination Directives* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011), str. 62.

nosti.¹³ Dok prvi princip zahtijeva da domaća proceduralna pravila (uključujući rokove sudske zaštite), posredstvom kojih se primjenjuje pravo Evropske unije, ne smiju biti manje povoljna od onih koja se primjenjuju na slične domaće postupke, drugi princip zabranjuje da primjena domaćih proceduralnih pravila učini gotovo nemogućim ili pretjerano otežanim uživanje prava zagarantovanih pravom Evropske unije.¹⁴

I u svjetlu opisanih međunarodnih standarda, očito je da su subjektivni rok od tri mjeseca, odnosno objektivni rok od jedne godine, koji su u BiH propisani za zaštitu u slučajevima diskriminacije daleko kraći, odnosno nepovoljniji od uobičajenih rokova koji se primjenjuju na druge oblasti prava, kao što je opšti zastarni rok za potraživanje naknade štete, koji iznosi tri (subjektivni) i pet (objektivni) rok,¹⁵ ili, u slučaju povrede prava iz radnih odnosa, rok od godinu dana od dana dostave odluke kojom je povrijeđeno njegovo pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava.¹⁶

Imajući u vidu prethodno opisano, rokovi sudske zaštite od diskriminacije u BiH mogu biti ocijenjeni kao nepovoljni za efikasan pristup pravdi u cilju zaštite od diskriminacije, zbog čega je realno očekivati da će Bosna i Hercegovina u okviru procesa približavanja i pristupa Evropskoj uniji morati u određenom momentu izmijeniti postojeće zakonsko rješenje. Ilustracije radi, Evropske komisije je, u slučaju Makedonije, rok od tri mjeseca za podnošenje žalbi makedonskoj Komisiji za zaštitu od diskriminacije, u 2010. godini, ocijenjen kao “suviše restriktivan”¹⁷.

13 Fundamental Rights Agency (FRA), *op. cit.*, str. 18.

14 Vidi Evropski sud pravde, npr. slučajevi: *Elsie Rita Johnson v Chief Adjudication Officer*, 6. 12. 1994; *Mary Teresa Magorrian and Irene Patricia Cunningham v Eastern Health and Social Services Board and Department of Health and Social Services*, 11. 12. 1997; *Theresa Emmott v Minister for Social Welfare and Attorney General*, 25. 7. 1991.; Adrijana Hanušić, *Sudska zaštita od diskriminacije u BiH: Analiza zakonskih rješenja i prakse u svjetlu prvih predmeta u ovoj oblasti* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2013.), str. 27.

15 Član 376, stav 1 i 2 Zakona o obligacionim odnosima, “Sl. list SFRJ” br.29/78,39/85,57/89, “Sl. novine Federacije BiH” 42/11.

16 Zakon o radu Federacije BiH, *Službene novine Federacije BiH*, 43/99, 32/00 i 29/03, član 103, stav 3. Vidi Adrijana Hanušić, *op. cit.*

17 European Commission, *The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2010 Progress Report* (Brussels: European Commission, 9. 11. 2010), SEC(2010)1332, str. 52.

3. Rokovi sudske zaštite i primjeri dobre komparativne prakse

U oblasti zaštite od diskriminacije, države članice Evropske unije obično predviđaju rokove koji se generalno primjenjuju na tužbe iz oblasti građanskog prava.¹⁸ Ovi rokovi u prosjeku iznose od tri do pet godina, sa izuzetkom Poljske (10 godina), Belgije (20 godina) i Holandije (30 godina).¹⁹

U zemljama gdje se primjenjuje anglosaksonsko pravo – npr. Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija i kanadska provincija Ontario, postoji diskreciono pravo postupajućeg suda/tribunala da odluči i o tužbi podnesenoj izvan roka, vodeći računa o tome da li to u konkretnom slučaju zahtijevaju razlozi pravičnosti, pri čemu se u praksi prihvataju i tužbe podnesene i do osam mjeseci po isteku predviđenog roka.²⁰ Ontarijski Tribunal za ljudska prava pri ocjeni da li da prihvati tužbu podnesenu izvan propisanog roka od jedne godine, uzima u obzir činjenicu da li je do kašnjenja došlo “u dobroj vjeri” i da li će prihvatanjem tužbe biti nanesena značajna šteta drugoj strani.²¹

I zemlje regiona (Hrvatska, Srbija i Makedonija), u zakonima, koji se odnose na sudsku zaštitu od diskriminacije, ne predviđaju specifične rokove za sudsku zaštitu od diskriminacije, zbog čega se na ove postupke primjenjuju opšti zastarni rokovi - subjektivni rok od tri godine, odnosno objektivni rok od pet godina.²²

18 Izuzetak su veoma kratki rokovi, koji se u nekim zemljama predviđaju za oblast zapošljavanja, pa tako i zaštitu od diskriminacije u ovoj oblasti, kao što je, npr. slučaj u Ujedinjenom Kraljevstvu. Međutim, ovakvi rokovi se donekle relativiziraju manje formalnim postupcima zaštite, kao što je to slučaj sa tribunalima u oblasti zapošljavanja. Fundamental Rights Agency (FRA), *op. cit.*, str. 38.

19 Fundamental Rights Agency (FRA), *op. cit.*, str. 38. Za komparativni prikaz rokova sudske zaštite vidi i Adrijana Hanušić, *op. cit.*, str. 28-29.

20 Adrijana Hanušić, *op. cit.*, str. 29. Aileen McColgan, *United Kingdom – Country Report 2010: Report on measures to combat discrimination: Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC: State of affairs up to 1 January 2011*. (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, 2010), str. 141.

21 “Ontario Human Rights Code 1990”, odjeljak 34. Vidi i Adrijana Hanušić, *op. cit.*, str. 29.

22 Lovorka Kušan, *Croatia – Country Report 2010: Report on measures to combat discrimination: Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC: State of affairs up to 1 January 2011*. (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, 2010), str. 53.

Stoga se i u svjetlu komparativnih rješenja, a posebno zakonskih rješenja susjednih zemalja, koje baštine istu pravnu tradiciju kao BiH, čini neopravdanim propisivanje ovih specifično restriktivnih rokova sudske zaštite.

4. Zaključak

Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine predviđa suviše kratke rokove za ostvarivanje sudske zaštite u slučajevima diskriminacije. Trenutno, subjektivni rok za podnošenje tužbe za zaštitu od diskriminacije je tri mjeseca, a objektivni rok jedna godina. Iako su vremenska ograničenja za ostvarivanje sudske zaštite prava potrebna u cilju obezbjeđivanja pravne sigurnosti, rokovi za sudsku zaštitu u slučajevima diskriminacije znatno su kraći od rokova predviđenih u ostalim, sličnim oblastima, kao što su npr. radno-pravni odnosi i pravo na naknadu štete. Obzirom na prisutan problem pri prepoznavanju pojedinaca da su žrtve diskriminacije, dug proces skupljanja hrabrosti žrtava diskriminacije za iniciranje sudskog postupka zaštite i njihove prepreke pri pronalasku i ostvarivanju adekvatne pravne pomoći, rokovi predviđeni u BiH, u praksi mogu predstavljati značajnu prepreku ostvarivanju zaštite od diskriminacije kroz pravosuđe. Standardi uspostavljeni na nivou Evropske unije i u okviru evropskog sistema zaštite ljudskih prava, zahtijevaju ujednačavanje proceduralnih aspekata sudske zaštite pružene u sličnim oblastima i omogućavanje efikasnog pristupa sudu. Pored toga, rješenja u regionu, kao i u nekim drugim državama, koja se odnose na rokove za ostvarivanje sudske zaštite od diskriminacije, znatno su povoljnija od bosanskohercegovačkih rješenja. Bazirajući se na analizi međunarodnih standarda, zahtijeva prava Evropske unije, kao i komparativnih rješenja, može se zaključiti da su rokovi za ostvarivanje sudske zaštite od diskriminacije pretjerano restriktivni i da je potrebna njihova izmjena. U cilju usklađivanja sa međunarodnim standardima i omogućavanja efikasnije zaštite od diskriminacije kroz pravosuđe, potrebno je obezbijediti duže rokove za sudsku zaštitu od diskriminacije, po uzoru na rješenja predviđena u regionu.

Izvori

- European Commission. *The Former Yugoslav Republic of Macedonia 2010 Progress Report*. Brussels: European Commission, 9. 11. 2010, SEC(2010)1332.
- Farkas, Lilla. *How to Present a Discrimination Claim: Handbook on seeking remedies under the EU Non-discrimination Directives*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
- Fundamental Rights Agency (FRA). *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
- Fond "Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine". *Izveštaj o ispitivanju javnog mnijenja o percepciji i iskustvu diskriminacije*. Sarajevo: Fond "Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine", 2012.
- Hanušić, Adrijana. *Sudska zaštita od diskriminacije u BiH: Analiza zakonskih rješenja i prakse u svjetlu prvih predmeta u ovoj oblasti*. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2013.
- Kušan, Lovorka. *Croatia – Country Report 2010: Report on measures to combat discrimination: Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC: State of affairs up to 1 January 2011*. European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, 2010. Dostupno na: http://www.non-discrimination.net/content/media/2010%20-HR-%20Country%20Report%20LN_FINAL_0.pdf.
- McColgan, Aileen. *United Kingdom – Country Report 2010: Report on measures to combat discrimination: Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC: State of affairs up to 1 January 2011*. European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field, 2010. Dostupno na: http://www.non-discrimination.net/content/media/2010-UK-Country%20Report%20LN_FINAL_0.pdf.

Položaj branitelja ljudskih prava u povratničkim zajednicama u 2012. godini: studije slučaja u Srebrenici i Prijedoru

Nedim Jahić i Nina Šeremet

Pretpostavljajući da je povratak izbjeglih i raseljenih lica u Bosni Hercegovini (BiH) u njihova prijeratna prebivališta ključ osiguranja Dejtonskog mirovnog sporazuma, Republika BiH, Federacija BiH i Republika Srpska jesu kao rezultat mirovnih pregovora pristupile potpisivanju Aneksa 7: **Sporazuma o izbjeglim i raseljenim licima**. Ovaj Aneks, zahtijeva od strana potpisnica da poduzmu sve mjere kako bi eliminirale diskriminacijske propise i praksu, govor mržnje, zaštitu prava manjinskog stanovništva, odnosno strane potpisnice BiH, Federacija BiH i RS dužne su poduzeti mjere kako bi povratak bio siguran.

Danas u 2013. godine, dakle, osamnaest godina nakon potpisivanja ovih dokumenata, stanje na terenu ukazuje da povratak nije u potpunosti omogućen, odnosno da se Aneks 7, kao ni sam Aneks 4. Dejtonskog mirovnog sporazuma – Ustav BiH, koji predviđa najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda, *de facto* ne primjenjuje u svakom segmentu i da time održivi povratak nije omogućen. Stoga i Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH (u daljem tekstu: Ombudsmani) utvrđuje, konkretno da se povratnici i raseljene osobe često suočavaju sa „socijalnim isključivanjem, nejednakim pristupom socijalnim uslugama usljed nedostatka adekvatnih mjera koje osiguravaju održivi povratak“.¹

Ombudsmani, s obzirom na stanje ljudskih prava u 2012. godini, ukazuju da je primjetna potreba da se uradi sveobuhvatna analiza uticaja postojećih zakonskih rješenja na uživanje statusnih pitanja građana, kao što su: upis u matične knjige, matični broj, državljanstvo, prebivališta, boravišta i sl., s posebnim

1 Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. *Izveštaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2011. godinu*. http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/publikacije/diskriminacija/2011/BOS_DISKR2011.pdf (Pristupljeno 29. mart 2013. godine)

osvrtnom na ugrožene kategorije, kao što su interno raseljene osobe, izbjeglice, povratnici.²

Istražujući slučajeve pokrenute na osnovu žalbi građana i po vlastitoj inicijativi, Ombudsmeni su dolazili do saznanja o brojnim kršenjima prava, među kojima je i kršenje prava na dom i imovinu. Proteklih godina, među zaprimljenim žalbama u Instituciji ombudsmana BiH, određeni broj žalbi se odnosio na povrede ljudskih prava i osnovnih sloboda iz domena Aneksa 7 – pitanje povratka izbjeglih i raseljenih lica svojim kućama, što je, prema stavu Ombudsmana, tijesno povezano sa pitanjem zaštite privatnog vlasništva na način na koji to predviđa Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U ovom segmentu, u većoj mjeri je došlo do ostvarivanja prava na povrat imovine uz postojanje Komisije za raseljene osobe i izbjeglice, tzv. CRPC, koja je odlučivala o potraživanjima svake nepokretne imovine koja nije dobrovoljno predana, počevši od 1. aprila 1992. godine. Međutim, prema stanju na terenu, ali i prema ocjeni Ombudsmana, stvarno stanje provođenja Aneksa 7 nije zadovoljavajuće. Iako u prethodnih osamnaest godina od okončanja rata, postoji niz primjera organizovanja izbjegličke i povratničke populacije usmjerene ka ostvarivanju i osiguranju prava na održiv povratak, ali i primjera negativnog odnosa institucija vlasti prema ovoj populaciji na cijelom području BiH, izostale su pravovremene aktivnosti nadležnih organa.

Formalno-pravno, u segmentu koji se tiče imovine, važno je istaći da je većinom imovina vraćena, dok je stvarni povratak praćen nizom negativnih pojava. O ovome su Ombudsmeni posebno upozoravali Parlamentarnu skupštinu BiH i zakonodavne skupštine na entitetskim nivoima, međutim, do suštinskog unapređenja stanja na terenu do danas nije došlo.

Stoga nije iznenađujuća promjena u pristupu građanskog i političkog organiziranja povratničke populacije ka intenzivnijem angažmanu u ostvarivanju njihovih prava u toku 2012. godine. Tokom te godine, pojedini pokreti i inicijative su konačno prevazišli nivoe lokalnih zajednica i proširili se, što je svakako

2 Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine. *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2012. godinu*
http://ombudsmen.gov.ba/materijali/publikacije/GI2012/GI_OmbBiH_2012_bos.pdf
(Pristupljeno 20. aprila 2013. godine)

imalo potencijal da stvori prostor za artikuliraniji i snažniji pristup pravdi povratničke populacije, zaštiti ljudskih prava i eliminiranju raznih vidova diskriminacije s kojim se suočavaju u svakodnevnom životu. Ovakvo djelovanje je u javnosti rezultiralo u učestalijem pozivanju na zaštitu ljudskih prava iz same povratničke zajednice, pri čemu je ostavljano manje prostora za političku manipulaciju žrtvama, kao i pravilnije i preciznije korištenje terminologije, koja se vezuje za međunarodne standarde u ovoj oblasti.

Drugi element u organiziranju povratnika, a uzevši u obzir percepciju javnosti, za koji se ne može tvrditi da je u potpunosti uspio, jeste pomjeranje sa isključivo etnocentričnih inicijativa na koncepte koji su bliži tzv. „vrijednosnom“ okupljanju i koji, barem nominalno, i svojom porukom pripadaju u većoj mjeri građanskom djelovanju, nego isključivom fokusu na jednu etničku ili vjersku zajednicom, kao što je to ranije bio slučaj. Na taj način se ostvarujuju suštinska prava iz člana 11 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Govoreći o sadržaju i motivima okupljanja na području Srebrenice i Prijedora, koje razmatra ova studija, fokus građanskog organiziranja povratnika usko je vezan za pitanje **suočavanja sa teškom prošlošću** i aktuelnim dešavanjima na području Republike Srpske u 2012. godini. To je samo po sebi postavljalo nove standarde u djelovanju povratničkih asocijacija i same zajednice u entitetu Republika Srpska, ali i organa i tijela vlasti, koji su u proteklom periodu imali pristup koji je ukazivao na nejednako postupanje i nejednak tretman prema ovoj populaciji. Jasno je da je ovakav princip organiziranja imao potencijal da provocira i izaziva lokalne, pa i entitetske vlasti na djelovanje, s obzirom da im se direktno konfrontira, što za posljedicu ima snažniju reakciju, pritiske i pojavu slučajeva kršenja ljudskih prava, koji se nisu pojavljivali prije samog intenziviranja građanskog organiziranja povratnika. Tu, prije svega, treba imati u vidu slučajeve narušavanja građanskih i političkih sloboda, što se dalje vezuje za pitanje diskriminatornog odnosa kako organa policije, ministarstva unutrašnjih poslova, a tako i pasivno / aktivno pravosudnih institucija, što će biti predmet ovog istraživanja.

Kako bi bilo jasnije kakve posljedice ima na terenu, osvrnut ćemo se na dva konkretna slučaja građanskih inicijativa, gdje se kao relevantni faktori pojavljuju lokalna samouprava, lokalna policija, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske (u daljem tekstu: MUP RS), pravosudne institucije i povrat-

nička udruženja. Dva slučaja su različita, s obzirom na vremenski okvir, broj uključenih građana i građanki i postupanje lokalnih organa, ali u konačnici im je zajedničko da postoji osnovana sumnja o motivu diskriminacije i kršenju ljudskih prava od strane institucija usmjerenih protiv građana/ki, odnosno pojedinaca.

Prvi slučaj se vezuje za prostor opštine Srebrenica, odnosno za inicijativu za registraciju i mobilizaciju građana i građanki iz općine Srebrenica za glasanje i učešće na lokalnim izborima 2012. godine, pod nazivom „Glasaču za Srebrenicu“. Ova inicijativa aktivno je djelovala u periodu od početka maja do sredine oktobra 2012. godine,³ međutim, praktično djeluje i u toku 2013. godine i to radi rješavanja problema sa kojima se građani i građanke susreću koji su posljedica nejednakog tretmana i nejednakog postupanja MUP-a RS vezano za registraciju i prijavu prebivališta u Srebrenici.

Drugi slučaj se vezuje za prostor opštine Prijedor, te inicijativu više udruženja civilnih žrtava rata da obilježe dvadeset godina od ratnih zločina u Prijedoru mirnom šetnjom na Trgu Zorana Karlice, koja je bila zabranjena, kao i mirna šetnja zakazana povodom Dana ljudskih prava, na 10. decembar 2012.godine.⁴ Unatoč zabrani, sedam građana i građanki je organiziralo protest povodom Dana ljudskih prava, sa naslovom *Gdje se krše ljudska prava, građanska neposlušnost postaje dužnost*. Posljedice ove zabrane manifestiraju se do današnjeg dana, s jedne strane pozitivno – kroz širenje poruke i sve snažnije okupljanje različitih udruženja i pojedinaca oko ideje čuvanja sjećanja na zločine u Prijedoru, a posebno kroz inicijativu «Jer me se tiče», a s druge strane negativno – jer ni reakcije međunarodne zajednice, niti pritisci nisu urodili promjenom odnosa lokalnih vlasti i MUP-a RS vezano za pitanja prava na slobodu okupljanja građana i građanki u Prijedoru.

3 Klix.ba. „Glas u Srebrenici – glas protiv genocida“ <http://www.klix.ba/vijesti/bih/glas-u-srebrenici-glas-protiv-genocida/120430033> (Pristupljeno 1.aprila 2013.godine)

4 E-novine.com. „Zabranjena šetnja za Dan ljudskih prava“ <http://www.e-novine.com/region/region-bosna/75750-Zabranjena-etnja-Dan-ljudskih-prava.html> (Pristupljeno 1.aprila 2013.godine)

1. Izvještavanje o kršenjima ljudskih prava u Srebrenici

a) Stanje na terenu: Slučaj opštine Srebrenica

Tokom izrade ove studije, s posebnom pažnjom uzeto je u obzir izvještavanje o kršenjima ljudskih prava koje je rađeno i distribuirano u javnosti od strane samih građanskih inicijativa u Srebrenici i Prijedoru, a posebno imajući u vidu činjenicu da su aktivisti i aktivistice u svojim izvještajima i pregledima uzimali u obzir stajalište građana i građanki, te na neki način artikulirali glas direktnih žrtava kršenja prava i prenosili njihove izjave vezane za kršenja ljudskih prava.

Prvi značajan i opširan dokument, koji je dao uvid u opseg kršenja ljudskih prava u procesu registracije i mobilizacije građana i građanki u okviru kampanje „Glasaču za Srebrenicu“ bio je ***Pregled kršenja građanskih i političkih prava na prostoru općina Srebrenica i Bratunac za period 01.06.–03.07.2012. godine***, podržan od strane trinaest organizacija okupljenih oko ove inicijative.⁵ U pregledu je posebno naznačeno postojanje osnovane sumnje za „kršenje prava na slobodu kretanja, ograničavanje slobode pristupa informacijama, kršenje procedura za prijavu prebivališta, narušavanje prava na privatni i porodični život, ugrožavanje prava na zaštitu ličnih podataka, pritisci i zastrašivanja aktivista/aktivistica na terenu, te naznake govora mržnje“, koje je bilo popraćeno pristrasnim medijskim izvještavanjem usmjerenim protiv udruženja koja zastupaju interese povratničke zajednice.

Neposredno nakon toga, u julu 2012. godine, uslijedila je ***Deklaracija organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini o zaštiti ljudskih prava građana i građanki Općine Srebrenica***.⁶ U Deklaraciji je, između ostalog upozoreno na kršenja ljudskih prava, te je naglašeno: „Od Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske tražimo konkretnu i temeljitu istragu rada službenih lica za koje se sumnja da su zloupotrijebili svoje ovlasti te djelovali u svrhu ograniča-

5 Glasraču za Srebrenicu. „Pregled kršenja građanskih i političkih prava na prostoru općina Srebrenica i Bratunac za period 01.06.2012. – 03.07.2012.“
http://www.mrezappravde.ba/mpbh/mpbh_files/file/izvjestaj-srebrenica-krsenje-ljudskih-prava.pdf (Pristupljeno 5. aprila 2013. godine)

6 Glasraču za Srebrenicu. „Deklaracija organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini o zaštiti ljudskih prava građana i građanki općine Srebrenica“ -
http://www.mrezappravde.ba/mpbh/mpbh_files/file/Deklaracija_OCD_Srebrenica.pdf (Pristupljeno 5.aprila 2013.godine)

vanja i kršenja ljudska prava građana i građanki Srebrenice“. Ova Deklaracija podržana je od strane više organizacija civilnog društva.⁷

Krajem augusta 2012. godine, javnosti je predstavljen ***Pregled kršenja građanskih i političkih prava na prostoru općine Srebrenice za period 03.07. – 01.08.2012. godine***,⁸ kojim aktivisti i aktivistice ove inicijative ukazuju na kontinuitet u „nejednakom tretiranju i postupanju po prijavi prebivališta i izdavanju ličnih dokumenata, nastavka zastrašivanja aktivista i aktivistica uz tada pojačan policijski nadzor nad prostorijama gdje se okupljaju te sve žešći i učestaliji medijski izvještaji koji imaju za cilj podizanje međuetničkih tenzija i zastrašivanja“. Između ostalog, u drugom izvještaju se navodi da: „Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju, kao i druge međunarodne organizacije (isključujući ovdje Vijeće Evrope) nisu poduzele nikakve konkretne korake kojim bi osigurale vladavinu prava te zaštitile građane i građanke Srebrenice.“

Pored ova dva pregleda i deklaracije, inicijativa „Glasaču za Srebrenicu“, dostavila je pojedinačne prijave i žalbe građana i građanki koji su tvrdili da su im prekršena ljudska prava, što je rezultiralo i terenskom posjetom predstavnika Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i otvaranjem istražnih postupaka po ovim žalbama.

Nakon što su u oktobru 2012. godine, u Srebrenici, održani lokalni izbori uslijedilo je i masovno poništavanje prijava prebivališta od strane Policijske stanice Srebrenica, ali i pokretanje prekršajnih postupaka protiv lica koja su sama vršila odjavu prebivališta nakon lokalnih izbora, a pod optužbom Policijske stanice Srebrenica da je riječ o osobama koje su izvršile prekršaj davanjem

7 Asocijacija studenata Srebrenice, Inicijativa mladih za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, ACIPS - Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarne postdiplomske studije, IDC - Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, SOC - Sarajevski otvoreni centar, Forum građana Tuzla, Udruženje građana "Zašto ne", ELSA Sarajevo, Pravni institut u Bosni i Hercegovini, Inicijativa za direktnu demokratiju, Omladinski kulturni centar "Abrašević" Mostar, Udruženje građana "Orhideja" Stolac, Omladinski centar Gornji Vakuf/Uskoplje, DVOC - Omladinski centar Donji Vakuf, u prvom nacrtu, a kasnije i od šireg kruga udruženja iz cijele Bosne i Hercegovine.

8 Glasajući za Srebrenicu. „Pregled kršenja građanskih i političkih prava na prostoru općine Srebrenice za period 03.07.2012. - 01.08.2012. godine“ - <http://www.vijesti.ba/vijesti/bih/99232-Nastavak-diskriminacije-nesrpskog-stanovnistva-prostoru-opcine-Srebrenica.html> (Pristupljeno 5. aprila 2013. godine)

„netačnih i neistinitih podataka pri prijavi prebivališta“. Prema posljednjim informacijama sa terena, Osnovni sud u Srebrenici obustavio je postupak ocjenjujući da ova lica nisu počinila prekršaj. Istovremeno, poništenja prebivališta za lica koja se nisu odjavila sa prostora općine Srebrenica, proglašena su pravosnažnim, premda su vršena po istom osnovu, po kojem je MUP RS zatražio pokretanje prekršajnog postupka za lica koja su se odjavila sa prostora opštine Srebrenica. O ovom pitanju, inicijativa „Glasaću za Srebrenicu“ izvijestila je Ombudsmene BiH, gdje su predmeti po ovim žalbama u istražnom postupku.

Posljednje obraćanje Asocijacije studenata Srebrenica navodi i istrage koje je nadležna poreska inspekcija pokrenula po nalogu Okružnog tužilaštva Bijeljina protiv ove Asocijacije, posebno uzimajući u obzir da je upravo ova Asocijacija bila nositeljica aktivnosti registracije i mobilizacije glasača – povratnika za izlazak na izbore i djelovala je po pitanju prava na djelotvorni pravni lijek u slučajevima poništenja prebivališta. Stoga su od Ombudsmana BiH, aktom od 22.02.2013. godine zatražili da se istraži kršenje člana 13., vezano za član 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, te kršenju drugih prava koja proizlaze iz Ustava BiH, te državnih i entitetskih propisa, pri postupanju službenika Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske i Policijske stanice Srebrenica.⁹

U skladu sa dokumentima dostavljenim od strane građanske inicijative „Glasaću za Srebrenicu“, izjavama svjedoka uključenih u događaje, a prije svega aktivista i aktivistica za zaštitu ljudskih prava, odlučili smo predstaviti nekoliko konkretnih primjera njihovih aktivnosti, te komunikacije sa vlastima, medijima i zajednicom, prikazati probleme, utvrditi ugroženu sigurnost aktivista i aktivistica, te indicije o povezanosti vlasti i medija u sistematskom zastrašivanju pojedinaca – zaštitnika ljudskih prava u lokalnoj zajednici. Pri samom postupanju uzeli smo u obzir događanja vezana za proces prijave prebivališta, djelovanje organizacije i zaštitnika ljudskih prava u periodu između početka maja i kraja augusta 2012. godine, te u periodu nakon izbora, ne baveći se direktno izborima i događajima vezanim za samu predizbornu kampanju, kako bi izbjegli politizaciju samog pitanja, što bi marginaliziralo pitanje kršenja ljudskih prava i građanskih sloboda.

9 Asocijacija studenata Srebrenice – Dopis Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH (od 22. februara 2013. godine)

b) Nedostatak transparentnosti i ograničenje slobode pristupa informacijama

Samim početkom kampanje „Glasaću za Srebrenicu“, Asocijacija studenata Srebrenice je uputila upit Policijskoj stanici Srebrenica, kojim je zatraženo dostavljanje informacija o potrebnim dokumentima za promjenu prebivališta i izdavanje lične karte. Nakon dvadeset dana širenja informacija i pružanja pomoći građanima i građankama koji su se registrirali, zaključeno je da službena lica Policijske stanice Srebrenica postupaju na različit način prema svakom građaninu i građanki, bez jasnog objašnjenja za traženje različitih dokumenata u istovrsnim uslovima. Posebno je zanemareno pravo na olakšanu proceduru koju imaju građani i građanke koji su ostvarili povratak, te je Asocijacija uputila upit 22.05. 2012.godine, u kojem je zatraženo dostavljanje zvanične liste potrebnih dokumenata za: „Lica koja prvi put vade ličnu kartu (stariji od 18 godina ili koji su tek napunili 18 godina, a imaju prebivalište u Srebrenici; Lica koja su rođena u Srebrenici, a trenutno imaju prebivalište u Federaciji BiH; Lica koja vrše promjenu prebivališta, a koja imaju ličnu kartu u drugoj općini BiH, te nemaju imovinu u vlasništvu ili posjedu u Srebrenici; Lica koja su rođena izvan Srebrenice i koja imaju ličnu kartu u nekom drugom gradu BiH, a porijeklo im je iz Srebrenice.“

Samo neodgovaranje organa i tijela vlasti, odnosno dostavljanje nepotpunih i paušalnih odgovora otvara prostor za različito tumačenje pozitivnih pravnih propisa i procedura i za sumnju da postoji različit tretman u postupanju kategorija za čija se prava zalagala Asocijacija putem ovog upita.

Prema informacijama i svjedočenju Z.H., koji je bio jedan od aktivista na terenu, u periodu čekanja na dostavljanje odgovora, aktivisti su se i usmeno obraćali službenim licima, ali nisu dobili nikakav konkretan odgovor na ovo pitanje. U svakom pojedinačnom slučaju razlikovala se tražena dokumentacija koju su građani trebali priložiti, te su uslovi za registraciju prebivališta i izdavanje lične karte predloženi u usmenoj formi, a na osnovu slobodne ocjene službenih lica. Odgovor na upit Asocijacije studenata Srebrenice, dostavljen je 30.05. 2012. godine, od strane komandira policijske stanice Adisa Cibralića. U istom je naznačeno da je Policijska stanica Srebrenica: „(...) u svom dosadašnjem radu primjenjivala važeće propise u postupku prijave prebivališta/boravišta, što će nastaviti i ubuduće, tako da je besmisleno davati bilo kakvu izjavu opredjeljenosti za primjenu propisa.“

Iz navedenog proizilazi da Policijska stanica Srebrenica odbija dati službenu potvrdu o drugačijem postupanju, odnosno nije u svom odgovoru navela listu dokumenata, čime je ostavljena mogućnost da se, licima koja su pokušavala prijaviti prebivalište, usmeno traže različite vrste dokumenata, pored onih utvrđenih u službenoj uputi na stranici MUP-a RS. Nakon odbijanja službene potvrde, aktivisti i aktivistice inicijative „Glasaću za Srebrenicu“ su zatražili neovisni monitoring vezan za postupanje Policijske stanice Srebrenica u komunikaciji sa građanima i građankama pri prijavi prebivališta. Unatoč nastojanju Ureda Vijeća Evrope u BiH da se uključi u monitoring, MUP RS-a je julu 2012. godine zabranio ulazak međunarodnim posmatračima u Policijsku stanicu Srebrenica, a na osnovu tvrdnje o pogrešnoj provedenoj proceduri.¹⁰

Do današnjeg dana, komunikacija sa službenim licima Policijske stanice Srebrenica ostaje ograničena, što posebno demonstrira činjenica da pri „provjeri prebivališta“ nije došlo ni do razmjene podataka, kada je, prema tvrdnjama MUP-a RS, poništeno oko 300 prijava prebivališta u Srebrenici, a čijom su metom bili građani povratnici, građani na privremenom radu u inostranstvu, te u predominantnoj većini slučajeva lica sa adekvatnim pravnim osnovom za prijavu prebivališta na prostoru općine Srebrenica.

Nakon što je Osnovni sud u Srebrenici odbacio navode Policijske stanice Srebrenica o „fiktivnim“ prijavama prebivališta, te obustavio prekršajni postupak protiv najmanje 13 građana i građanki, očekuje se nastavak tenzija između Policijske stanice Srebrenica i udruženja povratnika, u iščekivanju novih sporenja na višim razinama pravosudnih institucija.

c) Prijetnje, zastrašivanje i policijski nadzor aktivista i aktivistica u opštini Srebrenica

Za vrijeme trajanja kampanje „Glasaću za Srebrenicu“, aktivisti i aktivistice su nerijetko bili izloženi prijetnjama putem telefona i društvenih mreža, što je uredno prijavljivano policijskim organima, ali bez konkretnih rezultata. Između ostalog, Dž. B. i I. P., aktivisti građanske inicijative „Glasaću za Srebrenicu“,

10 Civilno društvo – HR. “Zabranjen nadzor u Srebrenici”
[http://www.civilnodrustvo.hr/index.php?id=133&tx_ttnews\[tt_news\]=3133&cHash=9d43f594d7bc7b28db9eb15ff2fac932](http://www.civilnodrustvo.hr/index.php?id=133&tx_ttnews[tt_news]=3133&cHash=9d43f594d7bc7b28db9eb15ff2fac932) (Pristupljeno 1. aprila 2013. godine)

podnijeli su prijavu u Policijskoj stanici Srebrenica, nakon što su im upućene direktne prijetnje putem telefonskih poruka na njihove privatne telefone.¹¹ Poruke su stizale sa istog broja, sa eksplicitnim sadržajima, direktnim prijetnjama i zastrašivanjem: „Nož, žica Srebrenica, balije“, a neposredno nakon slanja ovih poruka, broj telefona sa kojeg su poruke poslone je isključen, te je i dalje nedostupan. Slučaj je uredno prijavljen policiji.

Ono što je posebno zabrinjavalo u ovom slučaju, bila je i činjenica da se u porukama jasno vidjelo da lica, koja su uputila prijetnje, znaju da je radno mjesto I. P. i Dž. B. ugostiteljski objekat „Silver City“, koji je dan prije prijetnje naveden u Večernjim novostima kao **„rezervni položaj za prihvrat i edukaciju Bošnjaka“**.

Zastrašivanja nisu bila ograničena samo na nepoznate prijetnje, već se nastavljaju i od strane službenih lica. Nakon što je pokušao pružiti pomoć pri sudaru dva privatna automobila u centru Srebrenice, V. H. je zaustavljen od strane službenih lica – policajaca Policijske uprave Srebrenica, te je tom prilikom izvršen pretres njegovog privatnog vozila. **Pretres je izveden bez naloga i bez ponuđenog objašnjenja.** Odatle i proizilazi osnovana sumnja da je pretres izvršen zbog povezanosti V. H. sa građanskom inicijativom „Glasaču za Srebrenicu“, u sklopu koje je radio na prijevozu građana i građanki od adrese stanovanja do Policijske uprave Srebrenica, a u svrhu prijave prebivalište i predaje zahtjeva za izdavanje ličnih dokumenata.

U gore spomenutim izvještajima navedeno je da su aktivisti zapazili vozilo Golf 4, koje kontinuirano vrši nadzor nad samim objektom udruženja građana „Drina“, ali i na drugim mjestima okupljanja aktivista.

Nakon izbora u Srebrenici, aktivisti A. S., Z. H. i E. S. ispitivani su u svojstvu svjedoka zbog navodnih sumnji o počinjenju krivičnog djela - povrede slobode opredjeljenja birača, te će se kasnije utvrditi da su predmetom istrage „Suljagić i ostali“, gdje je Okružno tužilaštvo u Bijeljini pokušalo aktiviste „Glasaču za Srebrenicu“ povezati sa navodnom „izbornom prevarom“. Ne postoje podaci o

11 Između ostalih, aktivista Dž. B. je dobio poruku sadržaja: „Balijo j**** ti mamu smrdljivu balijsku, izgorjet ćeš ti i tvoja glupa kafana, ovdje ste došli da se kotite“ sa broja 065/805-948, nakon čega je sa istog broja uslijedila i druga poruka sa sadržajem: „Svi smo mi Mladići, slijedi vam opet klanje Turci“. Prijeteće poruke sa istog broja dobio je i aktivista I. P., sa sadržajem: „Nož, žica Srebrenica, balije“ i „Idete u zrak“.

nastavku ove istrage, te prema mišljenjima odbrane, ista je otvorena sa političkim motivom ograničavanja djelovanja same inicijative i njenih aktivista.

d) Medijski pritisak na građansku inicijativu u Srebrenici

Mediji u Republici Srpskoj, zapravo, su bili ključni za održavanje međuetničkih tenzija, te podizanje teme registracije povratnika u Srebrenici na pitanje međuetničkog obračuna. Isto je prouzrokovalo i snažniju reakciju vlasti Republike Srpske, koje su se od tog trenutka, morale prema građanima postaviti kao „zaštitničke snage“ koje vode „borbu za Srebrenicu“, što je na taj način i predstavljeno u medijima.

Između ostalih, RTRS je konstantno stavljala u središte pažnje udar na aktivističke grupe za registraciju glasača, a pojedince koji su istupali ispred grupe, ili građane i građanke koji su učestvovali u akcijama snimala, zatim njihove izjave skraćivala i rezala s ciljem predstavljanja lažne negativne slike građanske inicijative „Glasaču za Srebrenicu“ u javnosti.

Novinska agencija Republike Srpske objavila je više tekstova koji se vezuju za događaje u i oko Srebrenice, te vezano za građansku inicijativu „Glasaču za Srebrenicu“. S jedne strane, tu nailazimo na neutralne članke poput „Podrška federalne vlade u izboru načelnika“ (4. juni 2012. godine), ali i pristrasne priloge poput „Dosta je bilo manipulacija“ (18. juni 2012. godine) i „Netačni navodi građanske inicijative 'Glasaču za Srebrenicu'“ (20. juni 2012. godine). U članku od 20. juna 2012. godine, objavljen je odgovor Centra javne bezbjednosti Bijeljina na optužbe da otvoreno i sistematski vrši diskriminaciju građana nesrpske nacionalnosti u Srebrenici. Optužbe su negirane, ali je potvrđeno da je policija vršila provjere mjesta prebivališta.

Također, u članku „Donacijama pomoći dodatnu registraciju Srba“ (16. juni 2012. godine),¹² između ostalog, iznose se podaci o „5000 iseljenih srpskih porodica u periodu od 1961. do 1991. godine“, te „protjeranih nekoliko hiljada iz 56 srpskih sela u ovoj opštini“ za vrijeme rata. Predsjednik Skupštine opštine Srebrenica, Radomir Pavlović, tražio je podršku Srpske pravoslavne crkve, a u tekstu se kampanja „Glasaču za Srebrenicu“ povezala sa Islamskom zajednicom, „strancima“, te je naveden i podatak o „200 000 maraka donacija kojima

12 <http://www.rtvbn.com/news/donacijama-pomoci-dodatnu-registraciju-srba/>

plaćaju ljude i organizirani prijevoz autobusima iz Mostara, Sarajeva i Tuzle.“ U tekstu je naveden i poziv Milorada Dodika na registraciju Srba u Srebrenici.

SRNA je prenijela i izjavu izvršnog sekretara Saveza nezavisnih socijaldemokrata, Rajka Vasića, te se u članku sa naslovom „Bošnjački aktivisti pripremaju izbornu krađu u Srebrenici“ citira i njegova tvrdnja „da se u Srebrenici priprema krađa izbora vezana za prijavom prebivališta Bošnjaka, zbog čega je 'krajnji čas' da se zaustavi otvoreni bošnjački rat za ovu opštinu“. ¹³

U julu 2012. godine, situacija se nije smirila: nastavljeno je podizanje međuetničkih tenzija, gdje se, između ostalog, ističu SRNA – Novinska agencija Republike Srpske, te Press RS i Večernje novosti. Večernje novosti su se na početku mjeseca (9. juli 2012. godine) javile sa tekstom „Samo mržnju ne sahranjaju“, tekstom koji je potpuno otvoreno negirao genocid, pa čak i žrtve koje su 11. jula 2012. godine ukopane u memorijalnom centru „Potočari“. ¹⁴

Medijska hajka se nastavila 23. jula 2012. godine, kada je u Večernjim novostima objavljen tekst „Glasaću i za jare, i za pare“, u kojem su navedeni objekti oko kojih se okupljaju Bošnjaci u Srebrenici, što je rezultiralo prijetnjama koje smo opisali ranije. ¹⁵

Press RS je objavio niz tekstova o kampanji „Glasaću za Srebrenicu“, gdje je iznesen niz netačnih podataka vezanih za kampanju, poput teksta i intervjua sa Radomirom Pavlovićem, predsjednikom SO Srebrenica. Pavlović, između ostalog, u intervju govori da „Srbi ne mogu opstati pod vlašću Bošnjaka“. ¹⁶

SRNA je nastavila sa distribucijom izjava ministra unutrašnjih poslova Republike Srpske, kojim se postavljaju odnosi u kojima se inicijativa „Glasaću za

13 <http://www.srna.rs/novosti1/9946/bosnjacki--aktivisti-pripremaju--izbornu--kradju--u--srebrenici.htm>

14 Večernje novosti. «Potočari: Samo mržnju ne sahranjaju»
<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:387583-Potocari-Samo-mrznju-ne-sahranjuju>. (Pristupljeno 1. aprila 2013. godine)

15 Večernje novosti. «Ključa u Srebrenici i Bratuncu»
<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.293.html:389603-Kljuca-u-Srebrenici-i-Bratuncu>. (Pristupljeno 1. aprila 2013. godine)

16 Press-online. «Srbi ne mogu opstati pod vlašću Bošnjaka».
http://pressrs.ba/sr/vesti/vesti_dana/story/20656/Srbi+ne+mogu+opstati+pod+vla%C5%A1%C4%87u+Bo%C5%A1njaka.html. (Pristupljeno 1. aprila 2013. godine)

Srebrenicu“ predstavljala kao organizacija koja djeluje izvan zakona i propisa, a Policijska uprava Srebrenica i MUP RS kao zaštitnici vladavine prava u Republici Srpskoj. Istovremeno, vlada potpuna cenzura i saopćenja inicijative „Glasaću za Srebrenicu“ ne dopiru do medija u Republici Srpskoj.

U augustu i septembru, vijesti su nastavile pristizati, s tim što je u tom periodu predizborna kampanja, u drugim gradovima, već započela, te je pitanje Srebrenice prestalo biti jedina „dinamična“ vijest u Republici Srpskoj.

e) Institucionalni pritisak na građanske inicijative: ograničenje slobode udruživanja

Nakon proglašenja potvrđenih rezultata lokalnih izbora na prostoru opštine Srebrenica, uslijedilo je smirivanje tenzija, čemu se uzroci mogu pronaći u političkim dogovorima svih aktera u lokalnoj skupštini opštine o podjeli ključnih pozicija u vlasti i lokalnim preduzećima. Ipak, posljedice po građane i građanke, kao i po aktiviste i aktivistice su ostale. Pored prekršajnih postupaka i poništenja prebivališta, ključni primjer institucionalnog pritiska na slobodu udruživanja i građanskog organiziranja povratnika bio je pretres Asocijacije studenata Srebrenice, izvršen od strane Poreske uprave Republike Srpske – Područnog centra Zvornik.¹⁷ U očekivanju nastavka spora, te konačnog izvještaja Poreske inspekcije, Asocijacija studenata Srebrenice je zatražila od Institucije ombudsmana da utvrdi koje su nevladine organizacije u toku prošle godine prolazile kroz ovakav vid pretresa i istrage od strane poreskih inspektora, posebno imajući u vidu da se Asocijacija ne finansira iz budžeta Republike Srpske, za razliku od većine drugih u lokalnoj zajednici, koji nisu bili predmetom ove istrage.¹⁸

17 Dopis Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH – 18.02.2013.:

„Želimo upozoriti, da se kroz izvještaj poreskog inspektora, na koji ćemo podnijeti žalbu, aktivnosti Asocijacije na registraciji lica koja su ostvarila povratak na područje opštine Srebrenica, a koja su finansirana kroz transparentne projekte potpomognute međunarodnim donatorskim programima, pokušava podmetnuti floskula “a u okviru predizborne kampanje i predizbornih aktivnosti”.

18 „Mi smo spremni da odgovaramo za sve ono što se utvrdi da je bilo protivno propisima, premda su naše knjige vođene uredno i uz aktivan pregled angažiranog računovodstva, te da brojni donatori potvrđuju transparentnost i zakonitost našeg rada. Ono što nećemo prihvatiti jeste pokušaj povezivanja naše organizacije sa neakvim pritiscima na glasače, te sve ono što nam spočitava MUP RS i Okružno tužilaštvo Bijeljina. Oni svojim postu-

2. Kršenje ljudskih prava u opštini Prijedor

Drugi primjer kršenja prava branitelja ljudskih prava odnosi se na slučaj opštine Prijedor i na građansko organiziranje povratnika, koji je usko vezan sa pitanjima **suočavanja sa (teškom) prošlošću i negiranjem genocida**.

Prijedor, kao druga najveća opština po broju stanovnika u Republici Srpskoj, bilježi najviši stepen povratka u odnosu na sva druga mjesta u Republici Srpskoj, što apsolutno ne znači da je povratak tekao nesmetano, niti da su se sva izbjegla i raseljena lica vratila. Kako povratnici navode, problem je što u ovom gradu ne postoji kultura sjećanja na događaje iz perioda od 1992. do 1995. godine, a posebno je problematično što je u toku 2012. godine zabranjeno ostvarivanje slobode okupljanja u povodu obilježavanja dvadeset godina od genocida u Prijedoru, kao i Međunaordnog dana ljudskih prava.

Inicijativa više udruženja civilnih žrtava rata da obilježe dvadeset godina od ratnih zločina u Prijedoru mirnom šetnjom na Trgu Majora Zorana Karlice, bila je zabranjena, kao i mirna šetnja zakazana za 15. maj, odnosno 18. maj 2012. godine, a potom za 10. decembar 2012. godine – na Međunarodni dan ljudskih prava.¹⁹ Unatoč ovoj posljednoj zabrani, sedam građana i građanki je, povodom Međunarodnog dana mira, organiziralo protest pod naslovom **„Gdje se krše ljudska prava, građanska neposlušnost postaje dužnost“**.

Posljedice ovakvog postupanja lokalnih organa i tijela vlasti, a posebno ovakvih zabrana, manifestiraju se do današnjeg dana, s jedne strane pozitivno po pitanju stvaranja građanskih inicijativa na neformalan način – kroz širenje poruke i sve snažnije okupljanje različitih udruženja i pojedinaca oko ideje čuvanja sjećanja na zločine u Prijedoru. Međutim, zabrinjavaju negativne posljedice ovakvog postupanja, s druge strane, jer ni reakcije međunarodne zajednice, niti pritisci nisu urodili promjenom odnosa lokalnih vlasti i MUP-a RS vezano za pitanja prava na slobodu okupljanja građana i građanki u Prijedoru.

panjem ignoriraju odluke Suda BiH i Centralne izborne komisije, a podmuklim radnjama i napadima na našu Asocijaciju, dovode nas u poziciju iz koje će nam biti dalje djelovanje na organiziranju povratnika biti nemoguće.“, stoji, između ostalog, u pismu Asocijacije.

19 E-novine, „Zabranjena šetnja za Dan ljudskih prava“
<http://www.e-novine.com/region/region-bosna/75750-Zabranjena-etnja-Dan-ljudskih-prava.html> (Pristupljeno 1. aprila 2012. godine)

Do danas u Prijedoru izostaju i memorijali čija bi „svrha upravo bila da se prizna i da se pokaže da su se zločini desili tu i da se žrtvama oda počast i priznanje. I upravo se zbog toga brojne asocijacije žrtava bore za takvu vrstu obilježja, jer ovdje i dalje vlada klima poricanja. I jako je bitno da se na taj način prizna da se zločin dogodio“²⁰

Jedan od događaja u Prijedoru jeste zabrana održavanja javnog okupljanja povodom sjećanja na stradale žene i djevojčice, koju je udruženje Prijedorčanki Izvor podnijelo Stanici javne bezbjednosti Prijedor (u daljem tekstu: SJB Prijedor), a bilo je planirano da se održi dana 23.05.2012. godine u vremenskom periodu od 11:30 do 14:00 sati na Trgu Majora Zorana Karlice. Prijava je sadržavala sve elemente propisane odredbom člana 10. ovog Zakona²¹ i bila je najavljena u Zakonom propisanom roku od sedam dana. Međutim, SJB Prijedor donijela je rješenje,²² kojim se zabranjuje održavanje javnog okupljanja, a da pri tome u obrazloženju stoji da je „SJB Prijedor na osnovu podataka iz prijave, dopunjene prijave te drugih okolnosti koje bi mogle uticati na bezbjedno održavanje javnog okupljanja **procjenila da bi održavanje skupa iz dispozitiva rješenja sa navedenim programom zbog različitih nacionalnih, osjećanja i pripadnosti mogla podstaći na nasilje, da postoji stvarna opasnost čijim bi održavanjem bila ugrožena bezbjednost ljudi i imovine ili bi došlo do narušavanja reda i mira.**“ Smatrajući ovakvo rješenje neosnovanim, a prije svega da se istim negira dostojanstvo stanovnika Prijedora, koji su članovi i članice ovog udruženja i porodice stradalih žena i djevojčica iz perioda od 1992. do 1995. godine, uložena je žalba drugostepenom organu – Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske, upućujući na to da **SJB Prijedor nije tačno procijenila ciljeve okupljanja, jer u najavi nije navedena ničija nacionalna pripadnost, niti je postojala sumnja da bi se koristili bilo kakvi nacionalni ili vjerski simboli.** Štaviše, iz cjelokupne dokumentacije proizilazi da su navedene sve informacije o mjerama koje je udruženje namjeravalo poduzeti u cilju održavanja

20 Nicolas Moll

http://www.slobodnaevropa.org/content/plp_ratni_zlocini_pomirenje/24367558.html

21 a) program i cilj mirnog okupljanja,
b) podatke o mjestu i vremenu održavanja i trajanja,
v) procjenu broja učesnika,
g) podatke o organizatoru i njegovom zastupniku,
d) lične podatke rukovodioca mirnog okupljanja,
e) podatke o mjerama koje organizator preduzima za održavanje reda i mira, i
f) spisak redara sa njihovim ličnim podacima.

22 Rješenje Stanice javne bezbjednosti, broj: 08-1-213-37/12 od 21.05.2012. godine

reda i mira, a posebno spisak redara s njihovim ličnim podacima, što je predstavljalo garant da učesnici i učesnice ovog javnog okupljanja neće niti podsticati na nasilje, niti dovesti do stanja stvarne opasnosti čijim bi održavanjem bila ugrožena bezbjednost ljudi i imovine, niti će narušavati red i mir u Opštini Prijedor.

Posebno je indikativna činjenica da je drugostepeni organ, Ministarstvo unutrašnjih poslova Banja Luka donijelo rješenje isti dan kada smo uložili žalbu, kojim se žalba **odbija kao neosnovana**.

Pri tome, bilo je posebno potrebno imati na umu ranjivost ove kategorije populacije, jer se radi o porodicama žrtava – i to 266 stradalih žena i djevojčica u Opštini Prijedor i nestalih djevojčica i žena, dok tijela 107 žena još uvijek nisu pronađena. Ova populacija još uvijek nije ostvarila pravo na istinu, pravdu, sjećanje i memorijalizaciju i upravo se ovakvim postupcima organa i tijela vlasti ne postiže nikakav napredak u tom pogledu.

Nadalje je upitno zašto, ukoliko je postojala bojazan za bezbjednost učesnika i učesnica javnog okupljanja, nisu poduzete mjere i aktivnosti u cilju dodatne zaštite ove kategorije od eventualnog napada, te zašto drugostepeni organ nije pokazao spremnost da se u ostavljenom dodatnom roku, koliko je ostavljeno da se skup prolongira, obezbijedi veći broj službenika policije koji bi se brinuli za bezbjednost ovog skupa.

Ako se cjelokupan slučaj posmatra sa aspekta zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, onda je indikativno što niti prvostepeni, niti drugostepeni organi nisu proveli test proporcionalnosti između bezbjednosti i slobode udruživanja i mirnog okupljanja, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Činjenično stanje ukazuje na nejednako postupanje organa uprave prema članovima i članicama udruženja Izvor, a koji sadrže elemente isključivanja pri ostvarivanju prava na udruživanje i nepružanja adekvatne zaštite, čime su ponovno ugrožena temeljna ljudska prava svih članova i članica udruženja Izvor. Nadalje, drugostepeni organ nije pokazao spremnost niti da se spriječi diskriminacija i da se žrtvama osigura pravo na istinu, pravdu, sjećanje i memorijalizaciju.

Iako su koristili sve redovne pravne lijekove, niti do danas, asocijacijama žrtava nije dato obrazloženje o ovim zabranama.

Štaviše, zabrane su se nastavile i povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, 10. decembra, prijedorska policija je, uz opštinske vlasti u Prijedoru, zabranila održavanje mirne šetnje. Postavlja se pitanje ko ima pravo da krši pravo na slobodno okupljanje zagarantovano Ustavom Bosne i Hercegovine i Ustavom Republike Srpske?

Vodeći se time da „zabrana javnog skupa u pokretu je neosnovana, i policija (građanske 'sluge' koje trebaju da čuvaju građane i imovinu, ali i gore pomenuti Ustav, odnosno zakone države) donosi odluku koja bi u mnogim zemljama bila smatrana napadom na ljudska, odnosno građanska prava”, ukupno sedam građana se neformalno sastalo i odlučilo pokazati građansku neposlušnost “da zajedno pokažemo neposlušnost prema neosnovanim naredbama”.²³ U decembru ih je bilo sedam, hrabrih i neposlušnih, koji su uprkos zabrani policije, prošetali gradom i poslali poruku: "Gdje se krše ljudska prava, građanska neposlušnost postaje dužnost."²⁴

3. Zaključna razmatranja

Uzimajući slučaj Srebrenice i Prijedora, kao recentne slučajeve kršenja ljudskih prava, ali i kršenja prava branitelja ljudskih prava, nastoji se izvestiti o stepenu kršenja ljudskih prava onih koji aktivizmom ustaju u zaštitu prava posebno ranjivih, marginaliziranih kategorija sa ciljem da artikuliraju glas žrtava, a pri tome nailaze na dodatna kršenja svojih prava, zastrašivanje, prijetnje i slično. Samo pravo na slobodu udruživanja, koje omogućava pojedincu da svoja prava i interese ostvaruje u zajednici sa drugima, od suštinske je važnosti. Sociološki gledano, udruživanje predstavlja stvaranje ili pristupanje organizaciji – tvorevini koja je zbog svojih karakteristika sposobna ostvariti ciljeve koje sam pojedinac uopšte ne može ostvariti, ili ih ne može efikasno ostvariti. Upravo su ciljevi, oko kojih se građani i građanke organiziraju u ova dva izdvojena slučaja okupljaju, oni koje niti sama država nije u potpunosti ostvarila u posljednjih osamnaest godina i zasigurno zahtijeva sinergiju i suradnju i razumijevanje građana i građanki.

23 <http://diskriminacija.ba/node/285>: Građanska neposlušnost koja daje nadu. Emir Hodžić (mart 2013.)

24 <http://www.federalna.ba/bhs/vijest/53624/licnosti-godine-po-nasem-izboru-sretna-2013>

Specifičnost slučaja u Prijedoru, a posebno zabrana koje su pred građane i građanke postavljene data je kao primjer zabrane slobode udruživanja i mirnog okupljanja, ali i slobode izražavanja. Naime, kao i sloboda izražavanja i okupljanja, sloboda udruživanja pripada području gdje se preklapaju građanska i politička prava. Kao građansko pravo, ona garantuje zaštitu od samovoljne interferencije države ili privatnih osoba, u slučajevima kada se, iz bilo kojih razloga i sa bilo kojim ciljem, pojedinci udružuju. Kao političko pravo, ova sloboda je nužna za postojanje i funkcioniranje demokratije, jer se politički interesi mogu efikasno promovisati samo u zajednici sa drugima (u političkoj stranci, interesnoj grupi, organizaciji ili drugom udruženju za promovisanje određenih javnih interesa).²⁵

Pravo na slobodu mirnog okupljanja i sloboda udruživanja, kao politička prava, u BiH reguliraju i garantiraju: Ustav Bosne i Hercegovine (član II/3)²⁶ i ustavi entiteta: Federacije BiH²⁷ i Republike Srpske²⁸, Statutom Distrikta Brčko²⁹, zakonima o javnim skupovima,³⁰ kao i drugim pozitivnim pravnim propisima u domaćem zakonodavstvu. Posebno je važno naglasiti da se i međunarodnim dokumentima, prihvaćenim u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, posebno: Općom deklaracijom o ljudskim pravima[17], Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda[18], Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima[19], te Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima[20], reguliraju pitanje slobode mirnog okupljanja i udruživanja.

Ustavom i međunarodnim standardima zagwarantirana sloboda okupljanja i udruživanja zahtijeva aktivan angažman države, odnosno njenih organa i tijela vlasti na svim nivoima i to nakon što se skup prijavi, odnosno za njega izda

25 Nowak, Manfred, U.N.Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary, Kehl-Strasbourg Arlington, Engel, 2005., str. 385.

26 Član II/3 Ustava BiH.

27 Član II/2.1 i 2 Ustava FBiH

28 Član 30 i 31 Ustava Republike Srpske

29 Član 15 Statuta Distrikta Brčko

30 Zakon o javnim skupovima, Službeni list SR BiH, br. 41/90, 19/01 i 38/01, Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Zakona o javnim skupovima, Službeni list RBiH, br. 13/93, Zakon o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom, Službeni list RBiH, br. 13/94

dozvola (ovisno o režimu koji je u pojedinim zemljama primijenjen), a to podrazumjeva, između ostalog:

- pružanje zaštite grupama koje koriste pravo na mirno okupljanje,
- obezbjeđenje okupljanja prilikom kojih u demonstracijama javno izražavanje pojedinih grupa ne odgovora ili je neprihvatljivo za neke druge grupacije.³¹

Primjenjujući odredbe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Europski sud za ljudska prava u Strazburu smatra da član 11. nameće „pozitivne obaveze državama da zaštite pravo slobode udruživanja, te je država obavezna poduzeti mjere da zaštiti miran skup od nasilja drugih koji ga žele prekinuti“. Državi je ostavljena široka sloboda u odlučivanju koje mjere će poduzeti s tim ciljem,³² dok sam slučaj zabrane okupljanja u Prijedoru ukazuje da država nije poduzela niti jednu mjeru, te je pristupila onom što dodatno viktimizira ovu kategoriju, koja je svoja prava namjeravala ostvariti javnim skupom, zabranili.

Iz postupanja države BiH u ova dva konkretna slučaja: Srebrenica i Prijedor, kao države potpisnice Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja u pravnom sistemu ima direktnu primjenu i prioritet nad svim ostalim zakonima, nije vidljivo da su preduzete sve mjere i aktivnosti kako bi se djelotvorno i efikasno ostvarivalo pravo na slobodu mirnog okupljanja. Nadalje, ovakvo postupanje ne može biti reducirano na puku dužnost od strane države da se ne miješa, jer čisto negativan koncept ne bi bio u skladu sa ciljem i svrhom samog člana 11, već je neophodno da preduzima pozitivne mjere, ako je potrebno, čak i u sferi odnosa među pojedincima.³³

Uzimajući u obzir da su građani/ke okupljeni oko ovih građanskih inicijativa zapravo ostvarivali član 11 Evropske konvencije, nužno je napomenuti da upravo stepen ostvarivanja ovih prava ukazuje na stepen demokratičnosti *de*

31 Vojin Dimitrijević, Milan Paunović, u saradnji sa Vladimirom Đerićem, Ljudska prava, Beogradski centar za ljudska prava, „Dosije“, Beograd, 1997.

32 Christopher Harland, Ralph Roche, Ekkehard Strauss, Komentar Evropske konvencije o ljudskim pravima prema praksi u Bosni i Hercegovini i Strasbourgu, Sarajevo, 2003., str. 267. i 268.

33 Van Dijk, G.J.H. van Hoof, Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima, Sarajevo, 2001., str. 555.

facto i ključ je za razvoj civilnog i političkog društva, jer na ovaj način građani i građanke izražavaju različita viđenja, vrijednosti ili interese. Sam Europski sud za ljudska prava u Strazburu, u predmetu G. protiv Njemačke (1989), utvrđuje da pravo na slobodu okupljanja i udruživanja kao temeljna prava demokratskog društva ne treba restriktivno tumačiti.

Stav 2. člana 11 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda precizira uvjete pod kojim se vlasti mogu legitimno umješati kad su u pitanju ova prava, te se ističe „ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda ili mira ili sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih“.

Događaji u Srebrenici i Prijedoru, u javnosti i medijima u Republici Srpskoj, te dijelu javnosti u Federaciji BiH, percipirani su kao monoetničko organiziranje koje artikulira prvenstveno poruke koje proizlaze iz bošnjačke etničke skupine, ali je potpora prisutna kroz uključivanje pojedinaca i organizacija civilnog društva,³⁴ niza pojedinaca koji pripadaju različitim etničkim skupinama, „lijevim“ pokretima i drugim multietničkim inicijativama, pokazala da se pitanje zaštite građanskih i političkih sloboda ne može ograničiti na etničku zajednicu ili pretvoriti u ideološki rat „jedni protiv drugih“, već se mora vratiti u pravnu sferu i domen zaštite ljudskih prava utvrđenim međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

I dalje, prava povratnika se ne ostvaruju u mjeri u kojoj je predviđeno, a prava branitelja ljudskih prava, ali i njihova sigurnost bivaju ugroženi postupanjem i propuštanjem organa i tijela vlasti na svim nivoima.

Stoga je upitno da li država, čiji važeći pravni propisi podrazumjevaju direktnu primjenu i prioritet Evropske konvencije za ljudska prava i osnovne slobode nad svim ostalim zakonima, kao i najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, ima predviđene mehanizme zaštite branitelja ljudskih prava. Dosad se, a na temelju slučajeva sistematskog i strateškog kršenja ljudskih prava aktivista i aktivistica građanskih inicijativa, stvara slika da

34 http://www.mrezapravde.ba/mpbh/mpbh_files/file/Deklaracija_OCD_Srebrenica.pdf - Deklaracija organizacija civilnog društva o zaštiti ljudskih prava građana i građanki općine Srebrenica.

postojeći pravni, socijalni, ekonomski, administrativni sistem nije dostatan i da će aktivisti i aktivistice ovih inicijativa, umjesto pred domaćim organima, morati ostvarivati svoja prava uz kontinuiranu asistenciju međunarodne zajednice prisutne u BiH, ali i obraćanje Specijalnom izvjestitelju Ujedinjenih nacija za mirno okupljanje i udruživanje.

Stoga, a u cilju sveobuhvatne zaštite ljudskih prava i eliminiranja svih oblika diskriminacije, neophodno je da se istražuju i gone sva djela počinjena protiv branilaca ljudskih prava i to sa posebnom senzibilnošću. Također je neophodno javno priznanje, odnosno osuda svakog nelegitimnog napada na branitelje ljudskih prava i osiguranje da državne vlasti braniocima ljudskih prava dodijele legitimitet i priznanje kroz izjave u znak podrške. Ovakav pristup je dosad, a posebno u ova dva konkretna slučaja, izostao.

Prije toga, neophodno je izgraditi odgovarajući pravni okvir, koji garantira prava branilaca ljudskih prava i koji će osigurati da činovi nasilja, prijetnje i zlostavljanja upućenih istima budu predmet krivičnog gonjenja, a kako ne bi u svakodnevnom radu stavljali svoju ličnu sigurnost i svoja ljudska prava ispred prava grupe za čija se prava bore. Vezano za to, potrebno je pristupiti temeljnoj analizi postojeće pravne regulative i mehanizama, te pokrenuti inicijative za izmjene i dopune kako bi se osigurao pravni i funkcionalni okvir za puno ostvarivanje prava na udruživanje i aktivno djelovanje u skladu sa međunarodnim standardima.

Uz to, neophodno je da ovakav pravni okvir bude dostupan braniteljima ljudskih prava, da procedure budu poznate i jasne i da se u svakom momentu mogu obratiti za pomoć nadležnom organu. Ovo je posebno važno s obzirom na činjenicu kompleksnosti administrativnog i političkog sistema BiH i što branitelji ljudskih prava ne poznaju mehanizme njihove zaštite branitelji, s obzirom na višestruke povrede prava.

Nadalje, preporučuje se Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH da, u skladu sa svojim mandatom, učini dodatne napore u sferi nadzora i kontrole neovisnosti i nepristrasnosti rada Osnovnog suda u Srebrenici, Okružnog suda u Bijeljini i Okružnog suda u Banja Luci, posebno u slučajevima gdje se građani i građanke, koji pripadaju povratničkoj populaciji nalaze u poziciji optuženog, bilo u prekršajnom ili krivičnom postupku, kao i u upravnim sporovima koje ovi građani i građanke pokreću.

Preporučuje se Instituciji ombudsmana za ljudska prava BiH da u svojim istragama stavi fokus na utvrđivanje drugačijeg postupanja i etničke diskriminacije građana i građanki nesrpske etničke pripadnosti, te da se teret dokazivanja stavi na stranu za koju je vjerovatno da je nejednako postupala prema jednoj etničkoj skupini. Prema postojećem Zakonu o zabrani diskriminacije BiH (2009.), moguće je pokrenuti posebnu tužbu pred nadležnim sudom za utvrđivanje, zabranu ili sprečavanje diskriminacije, pri čemu je teret dokazivanja na strani tuženog.

Preporučuje se Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH da se aktivno uključi u podizanje svijesti o problemima izbjeglica, raseljenih lica i povratnika, te manjinskih zajednica, a sa posebnim fokusom na jednakost u pristupu pravdi, ostvarivanje prava na djelotvorni pravni lijek, te zastupljenost ugroženih zajednica u pravosudnim institucijama i službama sigurnosti.

Od Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske traži se da se očituje zvanično o postupanju službenih lica Policijske stanice Srebrenica, posebno imajući u vidu da su prekršajne prijave protiv lica koja su prijavila/odjavila prebivalište odbačena od strane Osnovnog suda u Srebrenici. Vezano za to, poziva se Okružno tužilaštvo u Bijeljini da pokrene istrage s ciljem utvrđivanja da li je došlo do zloupotrebe službenog položaja od strane službenih lica Policijske stanice Srebrenica i Centra javne bezbjednosti Bijeljina

Osigurati da građani i građanke Prijedora nesmetano uživaju slobodu udruživanja i mirnog okupljanja, a posebno da im uživanje ovih sloboda i prava ne bude zabranjeno na način kakav je učinjeno u toku 2012. godine i iz kojeg se kod ove populacije stvara dojam da zbog različitih nacionalnih, osjećanja i pripadnosti mogu podsticati na nasilje.

U prilog toj činjenici nedavno je i upućena rezolucija iz Čikaga, zajednički potpisana od strane niza američkih i bosanskohercegovačkih profesora-stručnjaka iz oblasti prevencije i istraživanja zločina genocida, koja upozorava na kršenja ljudskih prava u Prijedoru, Srebrenici i Višegradu.³⁵

35 The Northwestern University School of Education and Social Policy. „Resolution on the Responsibility of the International Community to Protect Bosniaks and other non-Serbs in Republika Srpska“.

Sada, osamnaest godina nakon završetka ratnih sukoba, Bosna i Hercegovina, pred sobom ima još uvijek dosta dugačak put u suočavanju sa teškom prošlošću. Stoga je od izuzetne važnosti osigurati okvir koji će promovirati građanski i politički angažman pojedinaca, koji će asistirati državi BiH u ostvarenju ovog zadatka, ali koji neće morati stavljati ljudsku sigurnost ispred ljudskih prava i već marginaliziranih i ranjivih kategorija.

Po kojoj cijeni? Sudski troškovi, pristup pravdi i besplatna pravna pomoć u Bosni i Hercegovini

Elma Demir

Pravda košta. Procese litigacije, odnosno sudske postupke, plaća stranka koja pokreće parnicu. Time je očigledno da sudski postupak pokrećete kada imate sredstava da istu platite. Ova činjenica je bitna, jer ukazuje na pojavu da zbog visokih sudskih troškova, kao i zbog pojava koji ih dodatno povećavaju, kao što su sudska kašnjenja i davanje mita, pristup pravosuđu je nedostupan za one građane koji nemaju dovoljno sredstava da «kupe» pravne usluge. Ove finansijske barijere, koje se javljaju pri pristupu sudu, odnosno pravosudnim institucijama, predstavljaju jedan od osnovnih faktora koji narušavaju princip jednakog pristupa pravdi za sve građane. Svjetska banka, u svojoj listi prepreka u pravosuđu, finansijske barijere naziva nedostatkom dostupnosti koje se javljaju onda kada su sudski troškovi preveliki za pojedince da traže pravni lijek.¹ Kako bi se adresirao ovaj problem, država treba razviti sistem besplatne pravne pomoći, te ukoliko ovaj ne postoji, ili nije adekvatno razvijen, javlja se ozbiljan problem pristupu pravdi.

Upravo pravo na pristup sudu jeste jedna od glavnih komponenti prava na pravično suđenje i zaštićeno je članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Član 6 (Pravo na pravično suđenje) Konvencije garantuje pravo na besplatnu pravnu pomoć u slučajevima kada osoba, koja se tereti za kazneno djelo, ima potrebu za tom vrstom pomoći zbog materijalnog stanja, ili kada je takva pomoć u interesu pravde. Kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava, ovo pravo je prošireno, te je država dužna osigurati pružanje besplatne pravne pomoći svim građanima podjednako u krivičnim, građanskim i drugim sporovima. Ustav Bosne i Hercegovine (članak 2) garantuje primjenu svih prava i sloboda iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i njezinih protokola, koji se time trebaju izravno primjenjivati u Bosni i Hercegovini, te imaju prioritet nad svakim drugim zakonom. Na ovaj način, Bosna i Hercegovina, u svom Ustavu, izravno preuzima obaveznu da pruži svim svojim građanima jednak pristup pravdi i ujedno osigura bes-

1 Svjetska banka. "Barriers to access to justice." Access to justice for the poor. Dostupno na Internetu: <http://go.worldbank.org/MHG1Y94BM0>

platnu pravnu pomoć onim građanima koji ne mogu da sami snose troškove litigacije.

Upravo ovu međunarodnu obavezu, koju je preuzela Bosna i Hercegovina - odnosno njeni izabrani predstavnici vlasti - nije ispunjena u potpunosti, niti prema međunarodnoj zajednici, niti prema građanima. Ipak, napravljen je strateški iskorak u prepoznavanju problema. Državna *Strategija reforme sektora pravde (SRSP)*, usvojena još 2008. godine, prepoznaje spomenutu obavezu i navodi da se "nedostatak sveobuhvatnog sistema pravne pomoći za krivične i građanske slučajeve mora otkloniti kako bi se osiguralo da ekonomski status ne inhibira sposobnost građana da ostvare svoje pravo pred zakonom". Strategija, također, uključuje nekoliko mjera koje bi trebale osigurati stvaranje usklađenog sistema besplatne pravne pomoći u građanskim, krivičnim i upravnim predmetima u cijeloj zemlji. Uprkos ovom strateškom opredjeljenju, većina planiranih mjera, nisu još uvijek provedene.

Ova kratka studija ima za cilj da ukaže na važnost provođenja spomenute Strategije i uspostavljanja efikasnog sistema besplatne pravne pomoći. Stanovništvo Bosne i Hercegovine živi i radi u vrijeme izražene ekonomske krize. Također, država prolazi kroz dugotrajan i težak proces ekonomske tranzicije i istovremeno se suočava sa posljedicama minulog rata: uništenom privrednom infrastrukturuom i ekstremno ekonomski neujednačenim statusom stanovništva. Statistika pokazuje da je 41,5% stanovnika u BiH siromašno, čime se polovina njenih građana suočava sa nekim oblikom socijalne isključenosti, s tim da gotovo jedna četvrtina stanovništva dodatno se nalazi na ivici siromaštva.² Kao post-konfliktna zemlja, BiH još uvijek treba da adresira posebne potrebe povratnika i drugih civilnih žrtava rata. Ovakva socijalna slika države ukazuje na veliku potrebu za besplatnom pravnom pomoći. Ova studija ima za cilj da na osnovu pregleda postojeće literature na datu temu, kao i nedavno provedenih istraživanja od strane autora, pruži pregled postojećih nedostataka u sistemu besplatne pravne pomoći. Odnosno, studija nastoji da ukaže na činjenicu da postojeći pristup izgradnji sistema besplatne pravne pomoći ne može odgovoriti na potrebe građana u ovom pogledu.

2 UNDP Misija u BiH. *Izveštaj o humanom razvoju za 2007. godinu: Socijalna uključenost u BiH i Strategija socijalne isključenosti za Bosnu i Hercegovinu*, Vijeće ministara BiH, 2010.

Naime, ova potreba je samo djelomično adresirana. Pored spomenutog strateškog opredjeljenja, od 2009. godine teče proces usvajanja zakona iz oblasti besplatne pravne pomoći i osnovano je nekoliko javnih tijela koje imaju zadatak da pružaju besplatnu pravnu pomoć. U Republici Srpskoj i Brčko distriktu osnovani su centar, odnosno kancelarija za pružanje pravne pomoći,³ dok je pristup po ovom pitanju u Federaciji BiH decentraliziran, odnosno kantoni su preuzeli ulogu pružatelja besplatne pravne pomoći.⁴ Državni, odnosno okvirni zakon, u ovoj oblasti ne postoji, iako je Ministarstvo pravde BiH uputilo na razmatranje prijedlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Parlamentarnu skupštinu BiH, nekoliko puta. Zbog nedostatka podrške od strane poslanika iz Republike Srpske, kao i zbog mogućih uticaja advokatskih lobija, usvajanje zakona se odbija i odlaže. Kao posljedica ovakvog pristupa prema politici pravne pomoći, postojeći entitetski i kantonalni zakoni različito definišu određene elemente besplatne pravne pomoći i predstavljaju izvor nejednakog pristupa pravdi u tom pogledu.

Stoga, postojeći sistem pravne pomoći u BiH može se okarakterisati kao neharmoniziran i u tom pogledu predstavlja potencijalni izvor diskriminacije građana koji žive u različitim jurisdikcijama u BiH. Javne institucije za pružanje besplatne pravne pomoći u BiH, imaju drugačiji status unutar političkog sistema. Centar za pružanje besplatne pravne pomoći u Republici Srpskoj je tijelo osnovano od strane Ministarstva pravosuđa i direktno odgovara istom, dok je Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć Brčko distrikta neovisno tijelo i dio pravosudnog sistema. S druge strane, kantonalni zavodi za besplatnu pravnu pomoć, osnovani su od strane nadležnog ministarstva pravde kao zavodi, te kao takvi djeluju kao samostalne upravne jedinice i imaju svojstvo pravnog lica. Svoj izvještaj o radu direktno podnose vladi. Međutim, zakonima nije eksplicitno naznačeno da su neovisne institucije i da niko ne može uticati na njihov rad, kao što je to definisano u Brčko distriktu. Prema tome, u cjelini gledano, zaposlenici javnih institucija imaju drugačiji status: u nekim slučajevima su javni službenici, u nekim su dio pravosudnog sistema. S obzirom da Republika

3 Centar za pružanje pravne pomoći Republike Srpske i Kancelarija za pravnu pomoć Brčko distrikta.

4 Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Zenica, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Sarajevo, Zavod za besplatnu pravnu pomoć Bihać, Zavod za besplatnu pravnu pomoć Goražde, Županijski Zavod za pružanje pravne pomoći Odžak, Županijski Zavod za pružanje pravne pomoći Široki Brijeg.

Srpska i kantoni u Federaciji, za besplatnu pravnu pomoć stavljaju na raspolaganje građanima pravnike, koji su javni službenici, javlja se pitanje u kojoj mjeri ovi službenici mogu odlučivati neovisno po pitanju interesa građana, koji su često protivni interesima države. Istovremeno, kriteriji i procedure za dobivanje besplatne pravne pomoći su, također, različiti u nekoliko jurisdikcija. U Tuzlanskom kantonu, Zavod za besplatnu pravnu pomoć može pružiti pravnu pomoć na području cijele države i može predstavljati građane u slučajevima na bilo kojem sudu, ili instituciji u zemlji, dok Zavod u Zeničko-dobojskom kantonu pruža pravnu pomoć svim građanima BiH, može ih predstavljati samo na sudovima i institucijama ovog kantona. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske ne može pružati pravnu pomoć i zastupanje pred javnim tijelima i institucijama u upravnom postupku.⁵

Ovakav sistem ukazuje i na činjenicu da je trenutni sistem komplikovan i odražava trenutnu političku strukturu države, koja se inače pokazala u gotovo svim sektorima kao nefunkcionalna. Dodatno, javlja se pitanje i dostupnosti pravne pomoći za građane koji žive izvan gradova u kojima su osnovani zavodi za pružanje pravne pomoći. Naime, svi entitetski i kantonalni zavodi osnovani su glavnim gradovima ovih jurisdikcija sa izuzetkom u Republici Srpskoj, gdje je Centar osnovao ispostave i pored Banja Luke, ima urede u glavnim gradovima okruga u ovom entitetu: Bijeljini, Doboju, Istočnom Sarajevu i Trebinju.⁶ Za građane slabog materijalnog statusa i putni troškovi do većih gradova predstavljaju značajan trošak, dok udaljenost ovih institucija ukazuje i na mogući nedostatak informacija u ruralnim zajednicama o postojanju ovakve pomoći.

Ovakav pristup ukazuje i na činjenicu da se u izgradnji postojećeg sistema besplatne pravne pomoći odstupilo od sistema iz bivše Jugoslavije, koji je bio uveliko decentraliziran, ali istovremeno harmoniziran. Kao takav, imao je visok nivo dostupnosti. Naime, Zakon o pružanju pravne pomoći iz 1977. godine, kod definisanja pružatelja pravne pomoći, naglasio je ulogu općina i lokalnih radničkih samoupravnih tijela. Pored općina, i sudovi su pružali pravnu pomoć tokom uredovnih dana. Svaka općina imala je ured za pružanje pravne pomoći gdje su građani mogli tražiti informacije, savjete ili bilo koju drugu vrstu pravne pomoći, uključujući i pomoć u pripremi pravnih dokumenata. Mnoge općine

5 «Besplatna pravna pomoć u BiH.» Zabranjeni forum, TV Pink. 31.03.2013. Dostupno na internetu: <http://www.youtube.com/watch?v=FNtMCU12XOQ>

6 Dodatno, u ovom entitetu će se organizirati i uredovni dani u osnovnim sudovima, kao i uspostavljanje referalnog sistema. Međutim, ovi mehanizimi još nisu u funkciji.

još uvijek imaju ovakve urede za pravnu pomoć, jer Zakon o pružanju pravne pomoći u SRBiH, nikada nije bio stavljen izvan snage, ali se nije u potpunosti ni provodio.

Drugi važan pružalac besplatne pravne pomoći, u prošlom sistemu, bila su radnička samoupravna tijela i sindikati. I danas savezi sindikata pružaju besplatnu pravnu pomoć, ali, nažalost, ove vrste ureda nemaju sindikalne podružnice i većina granskih sindikata. U trenutnom sistemu besplatne pravne pomoći, uloga sindikata nije adekvatno adresirana. Iako mogu pružati pravnu pomoć, sindikati nemaju posebnu ulogu, niti se izdvajaju sredstva za ovu vrstu prave pomoći. S druge strane, potreba za pravnom pomoći u oblasti radnih odnosa je enormna i statistika rada nevladinih organizacija, koje pružaju besplatnu pravnu pomoć, ukazuje da najveći postotak pomoći pružaju upravo u oblasti rada.

Prepoznavanje uloge nevladinih organizacija jeste, također, izostalo. Iako ove organizacije mogu pružati besplatnu pravnu pomoć, izdvajanja javnih sredstava za njihov rad su minorna, iako nevladine organizacije predstavljaju ključne pružaoce besplatne pravne pomoći u BiH.⁷ Nakon rata, sistem besplatne pravne pomoći, zasnivao se na radu nevladinih organizacija, koje su primale donacije i pomoć od međunarodnih donatora i razvojnih agencija za pružanje pravne pomoći za izbjeglice i raseljene osobe od 1996. godine. Ove nevladine organizacije, osobito su aktivne u pružanju besplatne pravne pomoći u oblasti imovinskih prava, stambene politike, pristupa ekonomskim i socijalnim pravima itd. Nekoliko nevladinih organizacija razvilo je zaista jake kapacitete za pružanje pravne pomoći.⁸ S druge strane, udruženja, koja zastupaju određene populacije (Romi, osobe s invaliditetom, izbjeglice, civilne žrtve rata, žene itd.) imaju važnu ulogu u pružanju informacija i pravnih savjeta za svoje članove. Dodatno, u novije vrijeme, formirane su i specijalizirane organizacije kao što su udruženja potrošača, takvo je udruženje «Klub potrošača» u Tuzlanskom kantonu. Oni nude pravnu pomoć u obliku savjeta, izrade pravnih

7 Udruženje građana Vaša Prava.“ Nedostatak harmonizacije i neefikasnost sistema besplatne pravne pomoći i potreba da se donese zakon o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH. Nacrtr“. Dostupno na internetu: www.vasaprava.org/.../MAGAZIN-29-2012-final-Rp..

8 Centar informativno-pravne pomoći Zvornik, Centar za ljudska prava Mostar, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica, Fondacija lokalne demokratije i udruženje Vaša prava BiH.

dokumenata i usluga posredovanja. S obzirom da su javni zavodi u ovoj oblasti osnovani prije nekoliko godina, a neki tek u začetku osnivanja sa malim brojem osoblja, u praksi većina stanovništva se oslanja na nevladin sektor u ovom pogledu. Anketa koju je proveo UNDP u BiH dokazuje ovu činjenicu: 29,5% anektiranih navode da bi se, u slučaju potrebe za besplatnom pravnom pomoći, obratili nevladinoj organizaciji, dok bi se njih 24,9% obratilo advokatskim komorama, 15% institucijama ombudsmena, dok samo 12,8% bi se obratilo javnim zavodima.⁹

Spomenuta anketa ukazuje na još jedan mehanizam za pružanje besplatne pravne pomoći koji je zanemaren, a to su advokatske komore. Iako su u zakonima o besplatnoj pravnoj pomoći, advokatske komore prepoznate kao pružatelji pravne pomoći, ova vrsta rada u praksi nije zaživjela. Kodeksi etike advokatskih komora u oba entiteta, navode da je advokat dužan pružiti pravnu pomoć stranci za koju zna da nije u stanju platiti za uslugu, ili stranci koja je dodijeljena od strane nadležnog tijela advokatske komore, ili druge organizacije po odluci advokatske komore i na njen trošak. Advokat je dužan pružiti pravnu pomoć bilo kojoj osobi, osim ako to nije protivno zakonima i statute advokatske komore.¹⁰ U praksi, advokati obično odbijaju zahtjeve za besplatnom pravnom pomoći, jer navode da su prezauzeti, pošto se radi o sporovima male materijalne vrijednosti, iako su u ovim predmetima često prisutna značajna kršenja ljudskih prava.

Još jedan problem, koji se javlja u praksi, jeste način na koji su definisane socijalne kategorije kada je u pitanju ostvarivanje besplatne pravne pomoći. Javni zavodi temelje svoje kriterije prihvatljivosti za besplatnu pravnu pomoć isključivo na statusu (kao što su nezaposlenost, civilne žrtve rata itd.). Ipak, mnogi, koji ne pripadaju ovim kategorijama, imaju potrebu za pravnom pomoći, jer je ne mogu sami finansirati, iako su zaposleni. Ova činjenica je posebno relevantna za građanske parnice. Dakle, pravna pomoć, pruža se

9 Pajić, Zoran i Popović, Dragan. "Facing the Past and Access to Justice from a Public Perspective." UNDP BiH, 2012. Dostupno na internetu: www.undp.ba/.../Facing%20the%20Past%20and%20Access%20to%20Ju...

10 Advokat, također, može uskratiti pružanje pravne pomoći, kada vjeruje da ne može uspješno pružiti pravnu pomoć, ako su šanse za uspjeh su minimalne, ako zahtjevi strana-ka nisu realni, ako stranka neopravdano odbija ispuniti svoje materijalne obaveze prema prethodnom advokatu, ako je advokat bolestan, ako je odvjetnik preopterećen poslom ili ako postoje drugi opravdani razlozi.

isključivo socijalnim kategorijama gdje se sistem socijalne pomoći u BiH zasniva na kategorijama, a ne na stvarnoj potrebi.

Istovremeno, pravo na besplatnu pravnu pomoć se odnosi na postupak u cjelini, uključujući i postupke prije suđenja, u fazi suđenja, kao i na žalbeni postupak. Time bi sistem besplatne pravne pomoći trebao omogućiti pomoć stranci da u svim fazama postupka ima adekvatnu pomoć, jer ne može sama finansirati plaćanje iste. Prema tome, efikasan sistem besplatne pravne pomoći "podrazumijeva osiguranje takvih mehanizama koji će omogućiti osobama čije materijalne prilike ugrožavaju mogućnost zaštite njihovih prava, da ta prava ostvare, bilo da se radi o sudovima, ili drugim tijelima državne uprave. Na taj način poništava se negativni efekt koje bi materijalne prilike imale na najugroženije kategorije stanovništva. Također, bez njegove primjene bile bi dovedene u još teže materijalne prilike".¹¹ Prema tome, svi troškovi, koji se tokom postupka mogu javiti, trebaju se na određeni način adresirati kroz sistem besplatne pravne pomoći, odnosno neutralizirati za osobe sa slabijim imovinskim stanjem.¹²

Trenutni sistem pravne pomoći, različito je uređen kada su pitanju krivični predmeti od građanskih.¹³ Državni i entitetski zakoni o krivičnom postupku navode da optuženi ima pravo na advokata po službenoj dužnosti, kojeg imenuje sud, ukoliko optuženi ne može pokriti troškove suđenja zbog finansijskih razloga i u slučaju kada je moguća zatvorska kazna duža od tri godine, ili kada je to u interesu pravde. Međutim, ostaje nejasno koji kriteriji se primjenjuju kada sud imenuje advokata, kao i kriteriji koji se koriste za određivanje kada optuženi ne može snositi troškove odbrane. S druge strane,

11 UNDP u BiH. "Besplatna pravna pomoć u Bosni i Hercegovini. Brošura za korisnike usluga." Projekat Suočavanje s prošlošću i izgradnja povjerenja za budućnost Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP BiH). Sarajevo, 2013. Dostupno na internetu: mrezapравnepomoci.org

12 Vrste troškova: korištenje i pronalaženje informacija i baza podataka; zastupanje od strane advokata, pravnika i sl.; cijena stručnjaka, vještaka, stručnih svjedoka; cijena prevođenja; notarske takse; sudske takse pokretanja parnice; cijena medijacije; usluge sudskog poziva; troškovi otkrivanja; putni troškovi; komunikacijski troškovi (poštarina, telefon, internet); kompenzacije za svjedoke; kopiranje i sl.; mito i druga neformalna plaćanja.

13 Za detaljniju analizu regulative u oblasti besplatne pravne pomoći vidi Milanović, Mirna i drugi. "Sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini." 2012. Dostupno na internetu: mrezapравnepomoci.org

niti zakoni o krivičnom postupku, niti zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći ne propisuju pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtavama, ili oštećenim osobama. Kao posljedice ovih nedostataka, u praksi se javljaju različite negativne pojave koje su postale posebno očigledne u predmetima procesuiranja ratnih zločina i nasilja u porodici. Kako su sudski postupci veoma skupi, posebice oni krivične prirode, rijetko koji optuženik može finansirati odbranu, pa je česta pojava da optuženici dobivaju dobru pravnu zaštitu dok žrtve i oštećene osobe u datom predmetu ne mogu dobiti nikakvu pravnu pomoć. Jedini iskorak u ovom pogledu predstavlja usvajanje Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u BiH kao i prateći *Program zaštite svjedoka koji uvode pravo na pravnu pomoć pomenutim svjedocima*. Osim toga, *Akcijski plan za ravnopravnost spolova*, kao i Zakon o ravnopravnosti spolova i *Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u BiH* sadrže posebne mjere koje uključuju pravno savjetovanje i pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama porodičnog i seksualnog nasilja. Ipak, ova regulativa se ne primjenjuje u praksi, jer ostaje nejasno ko pruža navedenu pravnu pomoć, niti su zakoni o krivičnom postupku usklađeni sa gore pomenutim zakonom. Time zakonska rješenja u BiH ne uključuju mehanizam pružanja besplatne pravne pomoći žrtvama i oštećenima u krivičnim sporovima za naknadu štete, ostavljajući jedino mogućnost pokretanja dodatnih parnica u kojima treba naknadno da se utvrdi materijalna i nematerijalna šteta.

U građanskim predmetima, pravnu pomoć prije svega pružaju ranije spomenuti zavodi i nevladine organizacije, te građani mogu dobiti pravnu pomoć za sljedeće postupke:

- Informacije i pristup informacijama
- Opće pravne informacije
- Pravni savjeti od strane kvalificiranog pravnog savjetnika, advokata ili pravnika
- Pravna pomoć u pisanju pravnih podnesaka prema javnim institucijama
- Priprema pisanih materijala u sudskom postupku
- Medijacija
- Zastupanje u upravnim postupcima
- Zastupanje pred sudovima
- Zastupanje u posredovanju
- Zastupanje na Evropskom sudu za ljudska prava i međunarodnim organizacijama.

Ipak, važno je naglasiti da ne pružaju svi zavodi i nevladine organizacije sve vrste ove pravne pomoći, te građani često ukoliko traže pravnu pomoć moraju se obratiti na više institucija kako bi našli nekoga ko im može pomoći u njihovom predmetu.

Dodatno, zakoni o parničnom postupku u BiH propisuju da sud mora izuzeti stranku od plaćanja troškova sudskog postupka ako zbog njene opće financijske situacije stranka ne može nadoknaditi troškove bez ugrožavanja podrške sebi i svojoj porodici. Oslobođanje od plaćanja troškova sudskog postupka mora sadržavati, između ostalog, i oslobođanje od plaćanja sudskih taksi.

Na kraju, iz datog pregleda nedostataka sistema besplatne pravne pomoći u BiH, evidentno je da pravosuđe, a time i pravda, ostaju nedostupni za mnoge građane, posebice za one najugroženije kategorije stanovništva. Time se sam pristup razvoju sistema besplatne pravne pomoći u BiH može okarakterisati kao manjkav i nefunkcionalan, posebice kada su u pitanju građanske parnice. Trenutna metoda otvaranja novih zavoda za besplatnu pravnu pomoć po regionalnom i kantonalnom principu, kao i zanemarivanje postojećih institucija, koje imaju izgrađene kapacitete u datoj oblasti, predstavlja neodrživ model, jer iziskuje značajno izdvajanje budžetskih sredstava, s obzirom da veliki broj općina ima već ima uspostavljane pravne službe i osoblje, dok zavodi zahtijevaju uspostavljanje novih institucija. U tom pogledu, neophodno je raditi na reformi postojećeg sistema, kao i predloženih zakonskih rješenja, kako bi se uloga općina posebno prepoznala u pružanju pravnih usluga, kao i advokatskih komora, sindikata i nevladinih organizacija, naročito kada je u pitanju pomoć određenim kategorijama stanovništva.

Zaštita od nasilja u porodici implemetacijom odredaba Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH i Krivičnog zakona Federacije BiH

Sanela Rondić

Nasilje u porodici, prepoznato je kao ozbiljan društveni problem i vid kršenja osnovnih ljudskih prava, tako da su doneseni brojni međunarodni dokumenti koji definišu nasilje u porodici, te ga istvremeno zabranjuju i od država zahtjevaju poduzimanje odlučnih mjera kojima će sankcionisati njihove počiniocce. Tako je i Bosna i Hercegovina, reformom krivičnog zakonodavstva, nasilje u porodici definisala kao krivično djelo u krivičnim zakonima sa svim svojim obilježjima. Osnov za unošenje ove inkriminacije proizilazi i iz mnogobrojnih međunarodnih dokumenata kojima se porodično nasilje tretira kao kršenje ljudskih prava i kao jedan od najtežih vidova nasilničkog kriminaliteta uopšte, uz zahtjev upućen svim državama da se takva ponašanja inkriminišu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, na snazi je Krivični zakon F BiH („Sl. novine F BiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10), koji u članu 222 propisuje šest oblika nasilja u porodici, i to:

- (1) Ko nasiljem, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava mir, tjelesnu cjelovitost ili psihičko zdravlje člana svoje porodice, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.
- (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema članu porodice s kojim živi u zajedničkom kućanstvu, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.
- (3) Ako je pri učinjenju krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana upotrijebljeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo prikladno teško ozlijediti tijelo ili narušiti zdravlje, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.
- (4) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 3. ovog člana član porodice teško tjelesno ozlijeđen ili mu je zdravlje teško narušeno, ili ako je krivično djelo iz st. od 1. do 3. ovog člana učinjeno prema djetetu ili maloljetniku, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(5) Ako je krivičnim djelom iz st. od 1. do 4. ovog člana prouzrokovana smrt člana porodice, učinitelj će se kazniti kaznom zatvora od dvije do petnaest godina.

(6) Ko usmrti člana i kojeg je prethodno zlostavljao, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Problem sporosti krivično-pravne zaštite, zakonodavac je ublažio donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Sl. novine FBiH 22/05, 51/06), čija je osnovna svrha bila da, uz primjenu pravila prekršajnog postupka i izricanjem zaštitnih mjera, doprinese bržoj i efikasnijoj zaštiti porodice i njenih članova od nasilja, a nerijetko, u praksi, i da se pruži zaštita žrtvama nasilja u porodici do okončanja krivičnog postupka. Po ovom pitanju, zakonom je propisana obaveza suda da, kada zaprimi zahtjev za izricanje zaštitnih mjera, po istom postupku hitno, da u postupku izricanja zaštitnih mjera ne dokazuje krivicu počinioca nasilja u porodici, da prati izvršenje izrečenih zaštitnih mjera na način da obaveže nadležne institucije da dostavljaju redovne izvještaje. Praksa je ukazala na potrebu unapređenja zakonskog okvira, kako bi se osigurala efikasnija provedba ovog zakona u praksi.

Novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici stupio je na snagu 21. marta 2013. godine („Sl. novine FBiH“, broj 20/13). Cilj ove studije jeste upoznavanje profesionalne, ali i šire javnosti sa novim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, Pravilnikom o provođenju zaštitnih mjera, koje su u nadležnosti policije, a koji je na snazi, dok će primjeri iz prakse, ukazati na specifičnost procesuiranja krivičnog djela nasilja u porodici. Također će biti date preporuke u cilju prevazilaženja problema implemetacije propisa kojima se sankcioniše nasilje u porodici.

1. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

Novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici obuhvata, pored materijalnih, i procesne odredbe koje se odnose na postupak podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, rokove za podnošenje zahtjeva i obavezne elemente zahtjeva za izricanje zaštitne mjere, rokove za izricanja zaštitnih mjera, način izricanja, pravne lijekove, način dostave, odluke suda, kao i postupanje po žalbi. Zaštita, po ovom zakonu, se ostvaruje podnošenjem zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera (čl. 17), te propisuje da sud nije „ograničen posebnim formalnim dokaznim pravilima“ u procesu donošenja rješenja (čl. 19), čime je u nadležnost sudu dat

potpuno novi postupak propisan procesnim odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, te nema primjene drugih procesnih odredaba, kojima su propisani prekršajni, parnični i krivični postupak. Svrha ovog zakona je da se pruži hitna zaštita žrtvama nasilja u porodici, a ne da se pokreće prekršajni postupak i da se dokazuje prekršajno djelo nasilja u porodici izvođenjem dokaza pred sudovima za prekršaje, što je ranije bila dilema. Također, ovim zakonom je otklonjena i ranije uočena prepreka, koja je usporavala provedbu zakona u praksi, a to je nepostojanje procesnih odredaba u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici. Cilj ovih zaštitnih mjera jeste da se spriječi dalje činenje radnji nasilja u porodici i da se pruži zaštita žrtvama nasilja u porodici a, ukoliko su za to ispunjeni uslovi, sankcija, prema počiniocu nasilja, će uslijediti nakon okončanja krivičnog postupka.

U novom tekstu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, propisano je šta se smatra radnjama nasilja u porodici, koje se osobe smatraju članovima porodice u smislu tog zakona, te vrste i svrha zaštitnih mjera koje se izriču nasilnim osobama. U poglavlju „Pojam porodice i nasilje u porodici” novog zakona, propisano je ko čini porodicu u smislu tog zakona, zatim pojam nasilja u porodici, te prijavljivanje nasilja u porodici. Tako porodicu, u smislu tog zakona čine: bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica); srodnici: krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; očuh, maćeha; usvojenik i usvojitelj iz odnosa nepotpunog usvojenja; srodnici po tazbini zaključno sa drugim stepenom; staralac i šticećenik, hranilac i hranjenik; i bivši bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica) i njihovi roditelji, uključujući očuha i maćehu. Shodno ovakvoj definiciji porodice, neophodno je dopuniti zakonsku regulativu u odnosu na krivične zakone, konkretno član 2, tačka 20. Krivičnog zakona F BiH. Naime, sudije su u praksi primjetile da očuh ne predstavlja člana porodice, pa ne bi ni mogao biti osuđen za nasilje u porodici, a upravo se očuh ponašao prema pastorku kao roditelj i u takvim odnosima počinio nasilje u porodici. Stoga, ne bi bilo opravdano osuditi ga za krivična djela kao npr. laka ili teška tjelesna povreda, ako je djelo počinjeno u okviru porodičnih odnosa u zajedničkom domaćinstvu.

U poglavlju „Vrste i svrha zaštitnih mjera” Zakona, propisane su vrste zaštitnih mjera i donošenje podzakonskih akata za provedbu zaštitnih mjera od strane nadležnih federalnih ministarstva, zatim svrha zaštitnih mjera, kao i odredbe o lišenju slobode i zadržavanju.

Svrha izricanja zaštitnih mjera je osiguravanje nužne zaštite zdravlja i sigurnosti osoba izloženih nasilju, sprečavanje nasilja u porodici, te poduzimanje efikasnih mjera preodgoja i liječenja nasilnih osoba

Zakonom su propisane sljedeće zaštitne mjere koje se izriču učiniocima nasilja u porodici:

- a) Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor;
- b) Zabrana približavanja žrtvi nasilja;
- c) Zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju;
- d) Obavezan psihosocijalni tretman;
- e) Obavezno liječenje od ovisnosti;
- f) Privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

U poglavlju „Osnovne odredbe” novog zakona, data su značenja izraza nasilne osobe, žrtve nasilja, djeteta, u smislu tog zakona, kao i opći principi pružanja zaštite, te hitnosti rješavanja predmeta nasilja i pristupa nadležnom sudu. U poređenju sa ranijim zakonom, novi zakon donosi definicije nasilne osobe, žrtve i definiciju djeteta, kao i određenu nomotehničku usklađenost korištenja terminologije u tom zakonu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH.

Također, precizirana je odredba prema kojoj će policijska uprava biti dužna za svaki prijavljeni slučaj nasilja u porodici izaći na lice mjesta odmah po zaprimljenoj prijavi i svaku osobu, za koju postoje osnove sumnje da je počinila nasilje u porodici, **lišiti slobode i zadržati ako su ispunjeni uvjeti iz člana 153 Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH.**

U poglavlju „Izricanje zaštitnih mjera”, regulisan je poseban postupak izricanja zaštitnih mjera od momenta podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, koje policijska uprava, za svaki prijavljeni slučaj nasilja u porodici, podnosi nadležnom sudu, u roku od 12 sati od prijavljivanja nasilja u porodici, preko izricanja zaštitne mjere od strane suda, pa do provedbe izrečenih zaštitnih mjera. Zahtjev za izricanje zaštitnih mjera podnosi se na propisanom sadržaju obrasca, uz koji je obavezno prilažiti dokaze, kao i izvode iz službene evidencije o nasilnoj osobi. Također, nadležni sud, odnosno prekršajna odjeljenja suda dužna su, u roku od 12 sati od prijema zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, postupiti po navedenom zahtjevu i donijeti rješenje. Ovo se odnosi na postupak izricanja sljedećih zaštitnih mjera: udaljenje iz stana, kuće ili nekog dru-

gog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor; zabrana približavanja žrtvi nasilja; i zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju. Dok će za ostale dvije zaštitne mjere: obavezni psihosocijalni tretman; i obavezno liječenje od ovisnosti, nadležni sud biti dužan postupiti po zahtjevu u roku od 7 (sedam) dana od dana podnošenja zahtjeva i u tom roku osigurati i mišljenje sudskog vještaka. U slučajevima kada se podnosi zahtjev za izricanje jedne od ove dvije zaštitne mjere, istovremeno se obavlještava nadležni centar za socijalni rad, kako bi u ovih sedam dana, u saradnji sa drugim nadležnim institucijama žrtve nasilja bile izmještene u sigurnu kuću.

Potreba za propisivanjem posebnog postupka izricanja zaštitnih mjera, proizilazi iz same činjenice da je osnovni cilj izricanja zaštitne mjere hitna zaštita žrtve nasilja od nasilne osobe. Naime, prema Krivičnom zakonu Federacije BiH (član 222) svaki čin nasilja u porodici je krivično djelo, što je u skladu sa međunarodnim dokumentima kojima se tretira oblast nasilja u porodici. Imajući u vidu da krivični postupci pred sudom traju prilično dugo, pa tako i za krivično djelo nasilja u porodici, koje je specifično za dokazivanje, država je, sukladno međunarodnim dokumentima, obavezna poduzeti hitne mjere za zaštitu žrtava nasilja. Navedeno je bilo osnova za donošenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, te je u tom smislu svrha propisanih zaštitnih mjera i postupka njihovog izricanja, sprječavanje „novog“ nasilja nad istom osobom, otklanjanje okolnosti koje pogoduju ili podstiču izvršenje novih radnji nasilja, a izuzetno i otklanjanje posljedica učinjenog nasilja.

U poglavlju „Multidisciplinarni pristup u postupku zaštite žrtva nasilja u porodici i provedbi izrečenih zaštitnih mjera“, najznačajnija je odredba kojom se propisuje obaveza svih subjekata, koji su ovlašteni da prijavljuju nasilje, da potpišu protokol o saradnji kojim će se utvrditi međusobna prava i obaveze u postupku prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici i pružanja zaštite žrtvama nasilja u porodici. Takvi protokoli potpisani su u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, Tuzlanskom kantonu i Zeničko-dobojskom kantonu. Pored protokola o saradnji, policijske uprave dužne su da vode evidencije o svim prijavljenim slučajevima nasilja u porodici, kao i evidencije o provedbi zaštitnih mjera koje su u nadležnosti policije. Pored toga, policijska uprava će biti dužna odmah dostavljati organu starateljstva službene zabilješke, koje se vode vezano za slučajeve nasilja u porodici, radi evidencije i prevencije.

U poglavlju „Kaznene odredbe”, radnje, koje predstavljaju prekršaj prema novom zakonu, su radnje neprijavljivanja nasilja u porodici, kao i radnja nepoštivanja izrečenih zaštitnih mjera, odnosno odgovornost za nepostupanje po rješenju o izricanju zaštitne mjere. Osobe koje počine navedene prekršaje će se sankcionisati u postupku koji će se provoditi po Zakonu o prekršajima Federacije BiH, a sankcija će im se izreći u skladu sa novim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, i to:

- U iznosu od 500 KM do 1500 KM službenoj osobi koja u vršenju svojih dužnosti sazna za učinjeno nasilje u porodici, a to ne prijavi nadležnoj policijskoj upravi,
- U iznosu od 1000 KM do 1500 KM počinitelju nasilja u porodici, koji ne postupi prema izrečenoj zaštitnoj mjeri.

Ovdje je bitno napomenuti da danom stupanja na snagu novog zakona prestao je da važi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici porodici (Službene novine Federacije BiH, br.: 22/05 i 51/06), a podzakonski akti, doneseni na osnovu važećeg zakona, ostaju na snazi, s tim da će se uskladiti sa odredbama novog zakona u roku od šest mjeseci.

2. Pravilnik o provođenju zaštitnih mjera koje su u nadležnosti policije

Pravilnikom o načinu provedbe zaštitnih mjera, koje su u nadležnosti policije („Službene novine F BiH”, broj 9/06), uređuje se način provedbe sljedećih zaštitnih mjera:

- Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor;
- Zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici i
- Zabrana uznemiravanja ili uhođenja lica izloženog nasilju.

Članom 2, stav 1., ovog Pravilnika propisan je sadržaj zahtjeva za izricanje zaštitne mjere koji sadrži lične podatke o počiniocu nasilja u porodici, s prijedlogom zaštitne mjere i obrazloženjem. Također, u članu 2, propisano je da je za pripremanje, planiranje i provođenje izrečene zaštitne mjere, nadležna policijska uprava na čijem području žrtva ima prebivalište ili boravište. Ukoliko žrtva u toku provođenja zaštitne mjere promijeni prebivalište ili boravište, policijska uprava, koja je provodila izricanje zaštitne mjere, bit će dužna odmah proslijediti rješenje suda kojim je izrečena zaštitna mjera, kao i ostale rele-

vantne podatke, nadležnoj policijskoj upravi. Policijski službenici, prilikom provođenja zaštitnih mjera, dužni su postupati na način kojim će doprinijeti očuvanju zdravog i harmoničnog života unutar porodice, sigurnosti njenih članova i postizanju uslova potrebnih za odgoj i razvitak djece i maloljetnika. U tom smislu, policijski službenici će težiti da svojim profesionalnim postupanjem prema žrtvi i počiniocu doprinesu općedruštvenoj osudi nasilja i razvoju javne svijesti.

Pored ovih zaštitnih mjera, Zakonom su propisane i mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana i obaveznog liječenja od ovisnosti, koje su u nadležnosti Federalnog ministarstva zdravstva i Kantonalnih ministarstava, a postupanje ove državne institucije u slučajevima nasilja u porodici, regulirano je Pravilnikom o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana učinilaca nasilja u porodici, koji je objavljen u Službenim novinama Federacije BiH, broj: 60/06 i Pravilnikom o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti od alkohola, opojnih droga ili drugih psihotropnih supstancija učinitelja nasilja u porodici, koji je objavljen u Službenim novinama Federacije BiH, broj: 23/08. Sa usvajanjem novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ovi Pravilnici, sigurno će pretrpjeti izvjesne promjene kako bi se uskladili sa novim tekstom zakona u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu.

Načelnik policijske uprave, koja je zaprimila rješenje suda o izrečenoj zaštitnoj mjeri, odnosno rukovodilac u policijskoj upravi koga on neposredno zaduži, odmah po zaprimanju takvog rješenja, odredit će policijskog službenika odgovornog za pripremanje i planiranje provedbe zaštitnih mjera (u daljnjem tekstu: voditelj mjere). Rješenje o izricanju zaštitne mjere treba da sadrži jasne podatke o vremenskom razdoblju provedbe, području, mjestu i udaljenosti u čijim granicama se počinitelj ne smije kretati, boraviti ili približavati žrtvi ili o drugim okolnostima neophodnim za njenu provedbu, ili koje policiji nisu naložene, i druge mjere neophodne za djelotvornu provedbu izrečene zaštitne mjere. Ukoliko u rješenju nisu navedeni bitni podaci za provedbu izrečene zaštitne mjere, rukovodilac nadležne policijske uprave će od suda tražiti usmene upute kako da postupi u konkretnom slučaju i zahtijevati, u najkraćem roku, da mu se u tom smislu dostavi ispravka rješenja o izrečenoj zaštitnoj mjeri. O svemu navedenom rukovodilac će sačiniti službenu zabilješku, koju će uložiti u predmet. Ono što je najbitnije ukoliko dođe do ovakvih slučajeva jeste da žrtve ne tre-

baju da trpe posljedice, proceduralnih nedostataka rješenja, već da je prvi i osnovni prioritet osiguranje žrtve nasilja.

Problem, koji bi se također mogao javiti u praksi prilikom implementacije Zakona o zaštiti od nasilja u porodici F BiH, jeste neusaglašenost sa Zakonom o krivičnom postupku u dijelu postupanja nadležnih organa i vezano za problem "preklapanja" zaštitnih mjera iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici sa mjerama zabrane i ostalim mjerama iz ZKP-a.

3. Primjeri iz dobre prakse procesuiranja nasilja u porodici kao krivičnog djela

Nasilje u porodici se procesuiralo kao i ostali predmeti, ali zbog prirode krivičnog djela ima određene specifičnosti, a kako to proizilazi iz činjeničnih opisa u pravomoćno okončanim predmetima Općinskog suda u Sarajevu.¹

Optuženi H.D., ranije osuđivan, je proglašen krivim što je duži vremenski period, u alkoholiziranom stanju, psihički i fizički zlostavljao članove svoje porodice i to suprugu, malodobnog sina i kćerku. U stanju teškog pijanstva sa 3,81 promila alkohola u krvi, uzeo svoje stvari i zapalio ih ispred kuće, da bi potom otišao do garaže i uzeo sjekiru sa kojom je više puta zamahnuo prema malodobnom sinu, koji je pobjegao i sakrio se od oca, čime je počinio krivično djelo nasilja u porodici iz člana 222, stav 4., vezano za stavove 1., 2. i 3. KZ F BiH („Sl. novine F BiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10), pa ga je sud, primjenom citirane zakonske odredbe, kao i odredbi članova 41., 42. i 49. KZ F BiH, osudio na kaznu **zatvora u trajanju od jedne (1) godine**.

Na osnovu člana 75 Krivičnog zakona F BiH, optuženom je izrečena sigurnosna mjera obaveznog liječenja od ovisnosti od alkohola, koja će trajati dok ne prestanu razlozi zbog kojih je izrečena, ali najduže do isteka izdržavanja kazne zatvora. Oštećeni, porodica, a na osnovu člana 212 stav, 2., Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKP F BiH) sa imovinskopравnim zahtjevom za naknadu štete su upućeni na parnični postupak. U konkretnom slučaju, sud je ocijenio da je izvršenje krivičnog djela, za koje je proglašen krivim, bilo obuhvaćeno umišljajem optuženog. Ovakvu ocjenu, sud je zasnovao na činjenici da je optuženi, kako to proističe iz izvedenih dokaza

1 65 0 K 113085 10 K, 65 0 K 087438 09 K 2, 65 0 K 183718 11 K, 65 0 K 128568 10 K, 65 0 K 169178 10 K 2, 65 0 K 189780 11 K.

optužbe (vještačenje, medicinska dokumentacija, iskazi oštećenih), dugi niz godina konzumirao alkohol, nakon čega bi psihički i fizički zlostavljao svoju suprugu i djecu. Sud je imao u vidu navode svjedoka da je u periodima kada je bio trijezan optuženi bio dobar prema njima, ali da bi postajao agresivan i zlostavljao ih nakon konzumiranja alkohola. Stoga, optuženi je u potpunosti bio svjestan da je u alkoholisanom stanju nasilan prema članovima svoje porodice, da ih psihički i fizički zlostavlja, iz čega se može zaključiti da je on u vrijeme kada se dovodio u stanje u kojem nije mogao shvatiti značaj svog djela i upravljati svojim postupcima bio svjestan da će počiniti nasilje prema supruzi i djeci, na što je u konkretnom slučaju i pristao, te nasiljem, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrozio mir i tjelesnu cjelovitost članova svoje porodice, a na način naveden u optužnom aktu, kasnije u izreci presude.

Prilikom izbora i određivanja sankcije, sud je imao u vidu svrhu krivičnog zakonodavstva, koja se sastoji u zaštiti određenih individualnih i općih vrijednosti, odnosno bol i patnju žrtve počinjenog djela, kao i učešće optuženog u izvršenju krivičnopravne radnje. Odredbama člana 42 Krivičnog zakona F BiH, propisana je opća svrha propisivanja i izricanja krivičnopravnih sankcija, koja se sastoji u suzbijanju protivpravnih ponašanja, kojima se povređuju ili ugrožavaju temeljne opće ili individualne vrijednosti. Prema odredbama ovog člana, svrha kažnjavanja, sastoji se u izražavanju društvene osude učinjenog djela, uticaju na počinioca da ubuduće ne vrši krivična djela, uticaju na druge da ne čine krivična djela, te uticaju na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i opravdanosti kažnjavanja, čime se preventivno utiče na svijest građana o potrebi poštivanja zakona.

Rukovodeći se ciljevima opće i specijalne prevencije, sud je imao u vidu sve „okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća“, prema članu 49 Krivičnog zakona F BiH. Sud je u tom smislu, kao otežavajuću okolnost, imao vremenski period tokom kojeg je optuženi psihički i fizički zlostavljao članove svoje porodice, činjenicu da su njegova djeca u tom periodu još uvijek bila maloljetna, njegovu raniju osuđivanost presudom Osnovnog suda Višegrad zbog krivičnog djela iz člana 231, stav 1, Krivičnog zakona Republike Srpske. Također, sud je imao u vidu da optuženi, nakon počinjenog djela, nikada nije izrazio kajanje niti uputio bilo kakvu riječ ili gest izvinjenja prema članovima svoje porodice, nije im se javljao niti je pokazao interes za život svoje djece (sina i malodobne kćerke) i njihovo izdržavanje. Olakšavajuće okolnosti, koje je sud ocijenio, su činjenica da optuženi i oštećena više ne žive u bračnoj zajed-

nici, pa optuženi stoga nema prilike da se dalje ponaša na opisani način, kao i težina djela, odnosno činjenica da kritične prilike niko nije ozlijeđen, što je sud opredijelilo za izricanje minimalne kazne zatvora zapriječene za krivično djelo za koje je optuženi proglašen krivim.

Optuženi B.Ć., neosuđivan, proglašen je krivim što je verbalno vrijeđao suprugu sa kojom živi u zajedničkom domaćinstvu. Po dolasku kući, zbog prljave šoljice od kafe u sudoperu istu je udario stisnutim šakama po glavi, nakon čega joj je ruke stavio među svoja koljena, stisnuo, udarao po glavi, govoreći: „Ciganko, glupačo, kurvo, idiote, kupi stvari i idi“, kojom prilikom joj je nanio lakše tjelesne povrede u vidu nagnječenja u predjelu glave i lica, predjela nosa i desnog stopala, čime je počinio krivično djelo nasilja u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za stav 1 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, pa ga je sud primjenom navedenih zakonskih odredbi, kao i odredbi člana 41, 42, 43 i 49 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, osudio na kaznu zatvora u trajanju od četiri (4) mjeseca. Iz samog načina izvršenja krivičnog djela, proizilazi da je optuženi bio u potpunosti svjestan svojih radnji i htio njihovo izvršenje, odnosno da je krivično djelo počinio sa direktnim umišljajem.

U toku postupka, nije bilo sumnji u uračunljivost optuženog, pa je ga sud, nakon utvrđenja da je sa umišljajem počinio predmetno krivično djelo, proglasio krivim. Prilikom izbora i odmjeravanja kazne, sud je imao u vidu propisanu kaznu za predmetno krivično djelo (novčana kazna ili zatvor do tri godine), zatim je kao olakšavajuću okolnost ocijenio činjenicu da optuženi ranije nije bio osuđivan, pa je optuženom kaznu odredio srazmjerno težini konkretnog krivičnog djela, koja proizilazi iz brojnosti povreda koje je zadobila oštećena (kako je to navedeno u izreci presude), a imajući u vidu svrhu kažnjavanja. Sud je, prilikom izbora sankcije, zaključio da težina konkretnog krivičnog djela opravdava izricanje optuženom bezuslovne zatvorske kazne u okviru zakonom propisanog raspona kazne. Uvažavajući gore navedenu olakšavajuću okolnost, kao i težinu konkretnog krivičnog djela, te imajući u vidu svrhu kažnjavanja, sud je kaznu odredio bliže posebnom minimumu propisane kazne, pa je optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od četiri mjeseca, smatrajući da će se ovako odmjernom kaznom u dovoljnoj mjeri uticati na počinioca da ubuduće ne čini krivična djela i potaknuti njegovo prevaspitanje, uticati na druge da ne čine krivična djela, izraziti društvenu osudu djela i uticati na svijest građana o pogibeljnosti krivičnog djela i pravednosti kažnjavanja počinitelja.

Optuženi K.Š., ranije osuđivan zbog krivičnog djela nasilja u porodici, proglašen je krivim zbog toga što je nakon kraće verbalne prepirke sa kćerkom, sa kojom živi u zajedničkom domaćinstvu, tražio da napusti stan, izbacujući njene stvari iz ormara preko balkona, a zatim je fizički napao u hodniku stana, stiskajući je rukama za vrat, gurnuvši je potom na cipelar u koji je udarila leđima, te se nastavio gurati sa njom, sve dok ga u tome nije spriječila bivša supruga, koja je izašla iz sobe, pa je kćerka uspjela pobjeći preko balkona stana u prizemlju, čime je počinio krivično djelo nasilje u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za stav 1 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, pa mu je sud primjenom navedenih odredbi kao i odredbi člana 41, 49, 60 i 62 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine izrekao **uvjetnu osudu** kojom se utvrđuje kazna zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci i istovremeno određuje da se ova kazna neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od 4 (četiri) godine od pravosnažnosti ove presude ne počini novo krivično djelo. Također je oštećena upućuna da imovinskopравни zahtjev može ostvarivati u parničnom postupku, a na osnovu člana 202, stav 1, Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, optuženi se obavezao da nadoknadi troškove krivičnog postupka. Imajući u vidu način izvršenja predmetnog krivičnog djela, kao i psihičko stanje optuženog, koje je utvrdio vještak neuropsihijatar (smanjena uračunljivost), sud je zaključio da je optuženi bio svjestan svojih radnji i da je htio njihovo izvršenje, iz čega slijedi da je postupao sa direktnim umišljajem na izvršenje ovog krivičnog djela, zbog čega je proglašen krivim i izrečena mu sankcija kao u izreci presude.

Prilikom izbora i određivanja sankcije, sud je kao olakšavajuće okolnosti ocijenio stanje smanjene uračunljivosti optuženog u vrijeme izvršenja krivičnog djela, dok je kao otežavajuće okolnosti procijenio raniju osuđivanost optuženog presudama Općinskog suda u Sarajevu zbog krivičnih djela nasilja u porodici iz člana 222, stav 1 KZFBiH na kaznu zatvora u trajanju od 6 mjeseci, uvjetno na 1 godinu i na novčanu kaznu od 1.000,00 KM. Uzimajući u obzir navedene olakšavajuće okolnosti, kao i cijeneći težinu konkretnog krivičnog djela, sud je zaključio da izvršenje kazne u konkretnom slučaju nije prijeko potrebno radi krivično-pravne zaštite, odnosno da će se i samim upozorenjem, uz prijetnju konkretnom kaznom, omogućiti ostvarivanje svrhe krivično-pravnih sankcija u konkretnom slučaju, tj. ostvariti ciljeve specijalne i generalne prevencije činjénja krivičnih djela, te pružiti odgovarajuća zaštita i satisfakcija žrtvi krivičnog djela. Sud je pri tome imao u vidu da su uzrok njihovog sukoba poremećeni porodični odnosi uz činjenicu da su optuženi, njegova bivša supruga i kćerka nastavili i nakon razvoda da žive u istom stanu, odnosno zajedničkom

domaćinstvu, te iskazanu namjeru optuženog da riješi pitanje podjele navedenog stana, kako bi eliminisao uzrok mogućih budućih sukoba. Iz tih razloga, sud je optuženom izrekao uslovnu osudu, a cijeneći olakšavajuće okolnosti vezano za težinu konkretnog krivičnog djela, sud je optuženom u okviru uslovne osude utvrdio kaznu zatvora u trajanju od 6 mjeseci i odredio da se ista neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od 4 godine od dana pravomoćnosti presude ne poćini novo krivićno djelo. Odmjerena kazna je u granicama propisane kazne za konkretno krivićno djelo, dok je vrijeme provjeravanja od 4 godine po ocjeni suda dovoljno, ali i neophodno za postizanje svrhe uvjetne osude u konkretnom slučaju, a isto će omogućiti efikasnu zaštitu oštećene, obzirom da u slučaju da optuženi u vremenu provjeravanja poćini novo krivićno djelo, sud mu može u skladu sa odredbom ćlana 64 Krivićnog zakona FBiH opozvati uvjetnu osudu.

Optuženi M.M., koji ranije nije osuđivan, proglašen je krivim zbog toga što je u kući u kojoj živi sa svojom nevjenćanom suprugom kao podstanar, nakon kraće prepirke sa istom, tri puta ošamario i vukući je gurnuo na krevet, a potom joj se koljenom naslonio na stomak, iako je ista bila u sedmom mjesecu trudnoće, ćime je poćinio krivićno djelo nasilja u porodici iz ćlana 222, stav 2 Krivićnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, pa ga je sud primjenom navedenih zakonskih odredbi, kao i odredbi ćlana 41, 42, 43 i 49 Krivićnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine osudio na kaznu zatvora u trajanju od tri (3) mjeseca.

Imajući u vidu da je iskaz svjedoka-oštećene dat na vrlo uvjerljiv način, da ona detaljno iznosi okolnosti događaja koji se desio kritićnog dana, da je njen iskaz konzistentan sa prijavom krivićnog djela, koju je odmah nakon kritićnog događaja podnijela i dala u zapisnik u nadležnoj policijskoj upravi, te da je taćnost njenog iskaza potkrijepljena svjedoćenjem drugog svjedoka, koji je bez ikakvog motiva za pristrasnost prema bilo kojoj strani, obzirom da se radi o stanodavcu koji je zbog kritićnog događaja otkazao optuženom i oštećenoj najam stana, sud je navedenim dokazima u cijelosti poklonio vjeru. U ovom predmetu, odbrana u unakrsnom ispitivanju nije uspjela da dovede u sumnju vjerodostojnost navedenih dokaza, niti je izvodila dokaze koji bi osporili, ili doveli u sumnju, dokaze optužbe. Nadalje, a obzirom da je oštećena u svom iskazu jasno izjavila da je optuženi njoj kritićnog dana udario tri šamara, a ne više šamara kako to stoji u optužnici, sud je u tom pravcu precizirao ćinjenićni opis krivićnog djela u izreci presude. Također, iz iskaza oštećene jasno proizilazi da

optuženi nije, nakon što je ona pala na kauč, sjeo na njen stomak, nego se u stvari naslonio koljenom na njen stomak, što je nju zaboljelo, zbog čega je sud, također, izvršio ispravku činjeničnog opisa krivičnog djela u izreci presude, radi usklađivanja činječnog opisa krivičnog djela sa rezultatima izvedenih dokaza. Imajući u vidu način izvršenja krivičnog djela, postojanje prethodnog verbalnog sukoba, koji je prerastao u fizički, sud je zaključio da je optuženi bio svjestan svojih radnji, te da je htio njihovo izvršenje, iz čega slijedi da je postupao sa direktnim umišljajem prilikom izvršenja ovog krivičnog djela.

Prilikom izbora i određivanja kazne, sud je imao u vidu propisanu kaznu za predmetno krivično djelo (novčana kazna, ili zatvor do tri godine). Kao olakšavajuću okolnost, sud je ocijenio činjenicu da optuženi ranije nije bio osuđivan, dok je kao otežavajuću okolnost ocijenio činjenicu da je optuženi počinio krivično djelo prema ženi koja je u tom trenutku bila u sedmom mjesecu trudnoće, pri čemu je, također, znao da ona od ranije ima problema u trudnoći zbog visokog pritiska, povodom čega je čak izvjesno vrijeme boravila u bolnici. Sud je prilikom izbora sankcije zaključio da težina konkrentog krivičnog djela i pomenuta otežavajuća okolnost opravdava izricanje bezuslovne zatvorske kazne u okviru zakonom propisanog raspona kazne. Dajući odgovarajući značaj navedenim olakšavajućim i otežavajućim okolnostima, kao i težini konkrentog krivičnog djela, te imajući u vidu svrhu kažnjavanja, sud je kaznu odmjerio bliže posebnom minimumu propisane kazne, pa je optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca.

Optužena S.B., ranije neosuđivana, proglašena je krivom, što je u kući, koju zajednički koristi sa svojim suprugom, istog fizički napala kuhinjskim čekićem, pokušavši da ga udari u predjelu glave, pri čemu je ovaj rukom zaštitio lice, psujući i vrijeđajući optuženu, te poslije nekoliko minuta istog ponovo napala s leđa, te nakon što je ovaj pokušao da se odbrani, držeći je rukama s leđa, pri čemu je snažno zabacila glavu unazad i istog udarila u predjelu lijevog oka, nanijevši mu laku tjelesnu ozljedu u vidu nagnječine u predjelu lijevog oka, čime je počinila krivično djelo nasilje u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za stav 1 Krivični zakon F BiH, pa joj je sud primjenom citirane zakonske odredbe, kao i odredbi članova 41, 42, 47 i 49 Krivičnog zakona F BiH izrekao **novčanu kaznu u iznosu od 200,00 KM (dvije stotine konvertibilnih maraka)**, koju je dužna platiti u roku od jedan (1) mjesec od dana pravomoćnosti ove presude. Ako se novčana kazna ne bude mogla u cijelosti, ili djelimično, naplatiti u roku koji je utvrđen presudom, sud će donijeti odluku o zamjeni novčane kazne

kaznom zatvora, tako što će se za svakih započelih 50,00 KM novčane kazne odrediti jedan dan zatvora. U ovom predmetu, optužena nije osporavala da je oštećenom nanijela opisanu laku tjelesnu ozljedu. Međutim, ona je osporavala da je oštećenog napala kuhinjskim čekićem i tvrdila je da mu je ozljedu nanijela braneći se od oštećenog koji je, kako optužena tvrdi, nju napao kuhinjskim čekićem. Na strani odbrane optužene, svjedočila je njena majka, koja je navela da je kritično jutro čula „neku tutnjavu“, te je sa unukom otišla do kuhinje gdje je vidjela kako oštećeni drži optuženu za ruke dok mu je ona bila okrenuta leđima, te je vidjela i kuhinjski čekić na stolu. Svjedokinja je potvrdila da nije vidjela šta se dešavalo prije njenog dolaska, ali je čula da optužena i oštećeni izgovaraju prijetnje jedno drugom. Potvrdila je da je moguće da je optužena udarila oštećenog dok ju je čuvao za ruke.

Sud je u potpunosti poklonio vjeru iskazu oštećenog, obzirom da je isti uvjerljiv, decidan i logičan, potkrijepljen je djelimično iskazima svjedokinje i optužene, te je saglasan sa nalazom i mišljenjem vještaka medicinske struke i medicinskom dokumentacijom sačinjenom odmah po samom događaju, što dodatno govori da su navodi oštećenog tačni. Pri ocjeni iskaza svjedoka sud je imao u vidu da ona nije bila prisutna od početka samog konflikta optužene i oštećenog, nego je tek naknadno stigla, tako da nije mogla vidjeti šta se dešavalo prije toga. Tvrdnje optužene da je oštećeni napao nju, a ne ona njega, u suprotnosti su sa ostalim izvedenim dokazima i sud ih kao paušalne i nepotkrijepljene bilo kojim drugim dokazom, nije prihvatio. Dakle, zaključeno je da je izvedenim dokazima tužilaštvo uspjelo, van svake sumnje, dokazati da je optužena radnjama opisanim u izreci presude ostvarila sva bitna obilježja krivičnog djela nasilja u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za član 1 Krivičnog zakona F BiH i to na način da je nasiljem, drskim i bezobzirnim ponašanjem (prethodno detaljno opisanim) ugrozila mir i tjelesnu cjelovitost člana svoje porodice (u konkretnom slučaju, supruga), sa kojim živi u zajedničkom domaćinstvu, nanijevši mu laku tjelesnu ozljedu takvim ponašanjem. U skladu sa opisanim utvrđenim činjenicama, sud je izvršio manje ispravke činjeničnog opisa i to tako što je izostavio dijelove „...udarila ga čekićem u ruku...“ i „...udarajući ga rukama i nogama u predjelu cijelog tijela...“, cijeneći da ovakva izmjena ne ide na štetu optužene, a ista je u skladu sa činjeničnim utvrđenjima na temelju izvedenih dokaza.

Prilikom izbora i određivanja sankcije, sud je imao u vidu, između ostalog, odredbe člana 42 Krivičnog zakona F BiH kojima je propisana opća svrha pro-

pisivanja i izricanja krivičnopravnih sankcija, koja je usmjerena ka suzbijanju protivpravnih ponašanja kojima se povređuju, ili ugrožavaju, temeljne opće ili individualne vrijednosti. Prema odredbama ovog člana, svrha kažnjavanja sastoji se u izražavanju društvene osude učinjenog djela, uticaju na počinioca da ubuduće ne vrši krivična djela, uticaju na druge da ne čine krivična djela, te uticaju na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i opravdanosti kažnjavanja, čime se preventivno utiče na svijest građana o potrebi poštivanja zakona. Rukovodeći se ciljevima opće i specijalne prevencije, sud je imao u vidu sve „okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća“, prema članu 49 Krivičnog zakona F BiH, te je uzeo u obzir ličnost optužene, njen raniji život, ponašanje poslije učinjenog krivičnog djela i stepen krivice. Pri tome je sud od olakšavajućih okolnosti na strani optužene uzeo u obzir njenu raniju neosuđivanost, činjenicu da optužena i oštećeni ne žive više u zajedničkom domaćinstvu, pa optužena stoga nema prilike da se dalje ponaša na opisani način, kao i težinu konkretnog krivičnog djela. Otežavajuća okolnost u konkretnom slučaju je činjenica da je inkriminisanim ponašanjem optužene, oštećeni, zadobio lake tjelesne ozljede.

Optuženi S.Č., ranije osuđivan, na osnovu člana 299, tačka c) Zakona o krivičnom postupku F BiH, **oslobađa se od optužbe** da je u kući u kojoj zajedno živi sa vanbračnom suprugom, a nakon što ju je u različitim ranijim periodima i psihički zlostavljao, bez ikakvog razloga i povoda, istu i fizički napao, udarajući je stisnutom pesnicom više puta u predio desne strane jagodične kosti, da bi nakon toga uzeo i drveni štap, te ju je istim nekoliko puta udario po glavi pri čemu je ista zadobila i lake tjelesne ozljede u vidu krvnog podliva ispod lijevog donjeg očnog kapka, kao i krvni podliv u predjelu desne natkoljenice, te nagnječenje u predjelu glave tjemenog dijela sa lijeve strane. Pri tome, optuženi je nazivao pogrđnim riječima pred njihovim zajedničkim malodobnim sinom od dvije godine, čime je počinio krivično djelo nasilja u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za stav 1 Krivičnog zakona F BiH. U konkretnom primjeru, oštećena, žrtva nasilja, odbila je svjedočiti u ovom predmetu. Naime, prilikom razmatranja i procjene dokaza, koje je provedeno na glavnom pretresu, sud se rukovodio osnovnim načelima propisanim Zakonom o krivičnom postupku F BiH, te u tom smislu i odredbom koja propisuje da na tužitelju leži odgovornost dokazivanja krivice optuženog i optužba to mora utvrditi van svake razumne sumnje, jer u slučaju da postoji bilo kakva sumnja u pogledu postojanja činjenica, koje čine navodno krivično djelo, donesena odluka mora ići u prilog optuženom (član 3, stav 2 Zakona o krivičnom postupku F BiH). U skla-

du sa navedenim načelima, te principom slobodne procjene dokaza (član 16 ZKP F BiH), sud je pažljivo razmotrio sve dokaze pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti, te je zaključio da nije dokazano da je optuženi počinio krivično djelo nasilja u porodici iz člana 222, stav 2, vezano za stav 1 Krivičnog zakona F BiH. Iz dokaza izvedenih tokom glavnog pretresa nesporno proizilazi da je nad oštećenom vršeno nasilje, što je vidljivo iz medicinske dokumentacije Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu, kao i iz nalaza i mišljenja vještaka medicinske struke. Međutim, u toku dokaznog postupka, tužilaštvo nije uspjelo dokazati da je optuženi počinio krivično djelo koje mu se u optužnici stavlja na teret. Druga svjedokinja, sestra žrtve, je, na glavnom pretresu, na pitanja postavljena u direktnom ispitivanju odgovorila da se ne sjeća detalja i prilike kad je optuženi vršio nasilje nad njenom sestrom (oštećenom), te je na predočavanje Zapisnika o saslušanju svjedoka, pred tužilaštvom potvrdila da su navodi u istom u potpunosti tačni, ali da se zbog protoka vremena ne sjeća svega što je izjavila u istrazi pred nadležnim tužiocem. Cijeneći protok vremena od davanja izjave u istrazi, kao i objašnjenje svjedokinje da se ne sjeća svega što je navela u toj izjavi, te imajući u vidu ponašanje svjedokinje tokom glavnog pretresa iz kojeg je bilo vidljivo da izbjegava svjedočenje pred sudom, sud je prihatio iskaz ove svjedokinje dat u istrazi, iz kojeg proističe da je optuženi duži vremenski period, u više navrata, vršio nasilje nad njenom sestrom, međutim, svjedokinja se nije mogla tačno sjetiti konkretnog događaja opisanog u optužnici. Treća svjedokinja je potvrdila da je nad oštećenom vršeno nasilje i da je nasilje vršeno od strane optuženog, ali iz njenog svjedočenja se ne može zaključiti u čemu se ogledalo to nasilje, te se ne može utvrditi da je optuženi poduzeo radnje opisane u optužnici. Dakle, nisu iznesene konkretne informacije o kritičnom događaju, zato sud i nije mogao iz opisanih dokaza van razumne sumnje utvrditi da je optuženi određenog dana i sata, u kući u kojoj zajedno živi sa oštećenom, fizički napao oštećenu, nazivajući je pogrđnim riječima na način kako je to navedeno u optužnici, odnosno da je optuženi izvršio krivično djelo na način, u vrijeme i mjestu opisano u optužnom aktu Kantonalnog tužilaštva, pa je primjenom načela *in dubio pro reo*, sud ocijenio da, u ovom slučaju, činjenice koje terete optuženog nisu dokazane *van razumne sumnje*.

Slijedom izloženog, proizilazi da je iskaz oštećenog, odnosno svjedočenje na strani optužbe, izuzetno važno budući da tužilaštvo, izvedenim dokazima, van svake sumnje mora dokazati da je optuženi radnjama opisanim u optužnom aktu, a kasnije u izreci presude, ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela na-

silja u porodici. Nadalje, žrtve su u najvećem broju slučajeva žene i djeca, dakle, osjetljive kategorije, kojima bi uvijek trebalo pružiti posebnu podršku za vrijeme dok borave na sudu i svjedoče. One su najčešće, tokom svjedočenja, izložene stresu zbog ponovnog susreta sa optuženim i, zavisno od težine samog krivičnog djela (da li je u pitanju samo psihičko nasilje, ili fizičko nasilje sa manjim povredama, ili teško fizičko nasilje), i zavisno od konstitucije žrtve, takvo stanje može da se kreće od blage nervoze i uznemirenosti do ozbiljne traumatizacije pri ponovnom svjedočenju. Zbog toga bi bilo jako dobro u ovoj vrsti predmeta uvijek pružiti podršku svjedocima žrtvama i prilagoditi je potrebama datog slučaja. Kantonalni i Općinski sud u Sarajevu imaju službenika za podršku svjedocima, koji može pružiti osnovni vid podrške svjedocima u ovim predmetima i često pruža (po pozivu sudije u svakom pojedinom predmetu), što se smatra dobrom praksom koju bi trebali uvesti svi sudovi.

Nadalje, kada je riječ o nasilju, uočeno je da mnogi organi krivičnog gonjenja ne razumiju šta sve spada pod nasilje, tako da oblici verbalnog, psihičkog i ekonomskog nasilja ostaju neprocesuirani. Prisutan je i problem elementarnog nepoznavanja instituta materijalnog krivičnog prava, tako da se pogrešno, ili nikako, ne primjenjuje institut sticaja krivičnih djela. Kaznena politika je blaga. Izriču se, uglavnom, uvjetne osude bez zaštitnog nadzora, i, općenito, se ne pridaje nikakav značaj procesu individualizacije krivične sankcije. Postupci se svode na kaznene naloge, sporazume i sl. Oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuje na parnicu. Koncept zaštite žrtve nasilja u porodici će trpiti zbog totalne razdvojenosti procedura: one prema počinitelju, zbog počinjenog krivičnog djela i one koja se vodi primarno zbog zaštite žrtve, ali koja predviđa mjere prema počinitelju, a ne prema žrtvi. Tako npr., može se dogoditi da nasilnik bude već u pritvoru, a da mu prekršajno odjeljenje suda, nadležno prema prebivalištu žrtve, odredi mjeru udaljenja i pošalje to odmah policiji radi provođenja.

U nastavku izlaganja dat će se preporuke temeljem kojih bi se u praksi prevazišli problemi implementacije propisa kojima se sankcioniše nasilje u porodici.

4. Preporuke

- Da se uvijek, u predmetima nasilja u porodici, angažuje službenik za podršku svjedocima za svjedoke žrtve nasilja. Ovaj službenik može dati podršku u vidu pružanja osnovnih informacija svjedoku o procesu, provjere psi-

hičkog stanja svjedoka i pružanja podrške u savladavanju stresa tokom svjedočenja, prijema svjedoka u posebnu prostoriju uz sudnicu u slučaju potrebe izbjegavanja susreta sa optuženim i na druge načine za koje je osposobljen (službenik je u pravilu socijalni radnik), a ukoliko procjeni, može predložiti da se svjedoku daje jači vid zaštite u skladu sa zaknom. Na ovaj način, žrtve će se osjećati mnogo prijatnije tokom svjedočenja i neće izbjegavati dolazak na sud, a samo svjedočenje i suočenje sa optuženim će ostaviti na njih manje posljedice.

- Uvijek je neizvjesno da li će žrtva – bračni drug, sadašnji ili bivši, kao i dijete, odbiti da svjedoči u ovim predmetima, što je njihovo zakonsko pravo. Sudija ih mora upozoriti na to pravo i upitati ih da li će svjedočiti. Nerijetko se žrtva pokoleba u cilju pokušavanja da sačuva brak ili, zbog djece, odbije svjedočenje i time uskrati dokaze o krivičnom djelu, što može voditi do oslobađajuće presude, kao što je navedeno u primjeru optuženog S.Ć. Stoga je potrebno da službenici policije uvijek vode računa o potrebi prikupljanja dodatnih dokaza o krivičnom djelu i da istragu ne zasnivaju isključivo na svjedočenju oštećenih, koji mogu biti privilegovani svjedoci. Posebno je bitno da o ovome budu svjesni službenici policije, koji dolaze na lice mjesta po prijavi nasilja, u smislu da uviđaj na licu mjesta izvrše na način da se konstatuju svi detalji (razbacane stvari i sl.), zatim da osmotre žrtvu i uoče povrede, da je odmah upute na ljekarski pregled i da prikupe sve dokaze sa lica mjesta, bez obzira na jasnoću iskaza žrtve. U tom smislu bi svi pripadnici policije trebali biti edukovani, jer su prvi svjedoci nasilja izvan kruga porodice, pri čemu treba imati u vidu da su na ovim poslovima angažovani svi policajci koji uvijek dolaze prvi na lice mjesta i oni pri tome ne nose posebna odjela.

- Prijavljivanje nasilja u porodici je vrlo značajno pitanje. Neophodno je jačati mehanizme koji će omogućiti, posebno ženama, što lakši način prijavljivanja ovog nasilja. Naime, vrlo često se ne prijavljuje prvo nasilje, pa ni kasnije, sve dok ne postane ozbiljno i neizdrživo. Zarad očuvanja braka i zajedničke djece, žrtve obično, u početku, popuštaju nasilnicima, nadajući se da će se nasilnik promijeniti. Tako se često, prilikom svjedočenja, od žrtve čuje da je ona u stvari već duži vremeski period bila predmet nasilja i da je tek u posljednjem slučaju to odlučila prijaviti nadležnim organima. Pozitivno je da mnoge nevladine organizacije rade na stvaranju mreže za pomoć žrtvama nasilja u porodici, kao i službe socijalna zaštite. Međutim, bilo bi jako dobro pronaći način da se organizuje mreža za pomoć žrtvama koja će omogućiti, ne

samo zbrinjavanje žrtava, nego koja će im dati i prvu informaciju o tome šta žrtve mogu učiniti u smjeru prijavljivanja nasilnika i kakvu zaštitu mogu očekivati.

- Neophodno je napraviti dobru koordinaciju između prekršajnog odjeljenja suda, koji je nadležan za izricanje mjera zabrane po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici (čl. 3 Zakona) i organa krivičnog postupka, u smislu postizanja koordiniranog postupanja, zavisno od težine konkretnog slučaja. Do sada je praksa pokazala nedostatak komunikacije između ovih organa, koji vode ove dvije vrste postupaka - policije, tužilaštva, prekršajnih odjeljenja sudova i krivičnih sudova. Kada službenici policije predlože izricanje neke mjere iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, oni moraju, u slučaju kršenja te mjere, odmah predložiti tužilaštvu, kao ovlaštenom predlagачu, da podnese prijedlog za određivanje pritvora, jer blaža mjera nije uspjela. Bilo bi neophodno, propisom uspostaviti obavezu obavješćavanja, jer se do sada dešavalo da krivični sud ni ne zna da su ranije izrečene mjere zabrane u prekršajom postupku, iz razloga što te mjere predlaže MUP, a pritvor predlaže tužilaštvo. Ako ne postoji dobra komunikacija između ovih organa, nerijetko će se dešavati da jedni ne znaju šta se dešava u drugom postupku, misleći da su postupci usmjereni na jed-nu osobu u odnosu na koju je istaknut zahtjev za izricanje neke od zaštitinih mjera i izrečena mjera, dok je s druge strane pokrenut krivični postupak zbog krivičnog djela “nasilje u porodici”, te u konačnom cijeneći eventualno preklapanje mjera propisanih Zakonom o krivičnom postupku F BiH i Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

- Kaznena politika je prilično blaga i preovladavaju uslovne osude ili novčane kazne. Potrebno je pooštriti kaznenu politiku, izricati zatvorske kazne, ali i alternativne načine izvršenja ovih kazni, npr. rad za opće dobro na slobodi, u stvari uvijek pokušati maksimalno prilagoditi sankciju okolnostima i ličnosti izvršioca, primjenjivati institut sticaja u svakom konkretnom slučaju, što bi i dovelo do izricanja zatvorskih kazni, obzirom na propisane kazne za konkretna krivična djela. Naročito zato što nasilje u porodici kao krivično djelo nije uopće delikt povrede, već ugrožavanja. Navedeno krivično djelo, sa izuzetkom posljednjih stavova, praktično obuhvata samo lakše oblike nasilja u porodici.

Izvori

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

Odluke Općinskog suda u Sarajevu

Obavljen intervju sa sudijama Krivičnog odjeljenja Općinskog suda u Sarajevu

Izvještaj Radne grupe za Univerzalni periodični pregled stanja ljudskih prava
(Generalna skupština, 10. juni 2010. godine)

Pravo na kompenzaciju¹ žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja

Amra Mehmedić i Midhat Izmirlija

Pojmovi oštećeni i žrtva, iako različite prirode, u pozitivnom pravu i pravnoj literaturi, u bitnim crtama, imaju isto značenje. Naime, pozitivno krivično procesno zakonodavstvo određuje pojam oštećenog kao osobe kojoj je osobno ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.² Povrijeđeno ili ugroženo pravo oštećenog može biti lično (npr. pravo na život ili na slobodu) i/ili imovinsko pravo, što znači da oštećeni u krivičnom postupku može biti kako fizička, tako i pravna osoba. S druge strane, krivično procesno zakonodavstvo ne poznaje pojam žrtve, koji je inherentan viktimološkoj nauci, prema kojoj se pod žrtvom krivičnog djela (u širem smislu) smatra svaka osoba, pravna ili fizička, kojoj je neposredno ili posredno neko dobro, ili pravo, krivičnim djelom ugroženo, povrijeđeno ili uništeno, odnosno svaka ona fizička osoba, kojoj je neko dobro ili pravo krivičnim djelom izravno ugroženo, povrijeđeno ili uništeno (žrtva krivičnog djela u užem smislu).³ Dakle, pojmovi žrtva i oštećeni, u pozitivnom pravu i pravnoj literaturi, u bitnim crtama, imaju isto značenje, s tim da je pojam žrtva materijalnopravnog i kriminološkog karaktera, dok je pojam oštećeni procesnopravne prirode.

Reformom krivičnog zakonodavstva u BiH, 2003. godine, pravni položaj oštećenog, tj. žrtve krivičnog djela, pretrpio je značajne promjene nastale preuzimanjem od strane države cjelokupnih funkcija gonjenja i procesuiranja krivičnih djela. U tom procesu, položaj žrtve u krivičnom postupku, u Bosni i Hercegovini, oslabljen je u toj mjeri da se praktično sveo na njenu ulogu svjedoka, bez ikakvih značajnijih prava koje uživaju stranke u krivičnom postupku.

Pri tome, kao nepromijenjeno, ostaje jedno od najznačajnijih originernih prava oštećenog – pravo na naknadu štete koja je oštećenom nanijeta izvršenjem krivičnog djela. Međutim, analize postojećih mehanizama za ostvarivanje prava

1 Za potrebe ovog članka pojam „kompenzacija“ koristi se u širem značenju i obuhvata pojmove naknade štete, restituciju i reparaciju, odnosno novčanu nadoknadu nekom licu za gubitak, nanošenje povrede ili štete.

2 Član 20 ZKP BiH, 20 ZKP BD BiH, 21 ZKP FBiH i 20 ZKP RS.

3 Šeparović, Z., Viktimologija: studije o žrtvama, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1987.

na naknadu štete i prakse sudova u BiH ukazuju da su postojeća rješenja o naknadi štete neodgovarajuća. S druge strane, i pored očigledne neophodnosti i preuzetih međunarodnih obaveza, država se još uvijek nije počela ozbiljno baviti pitanjem kompenzacije žrtava krivičnih djela, kao načina uspostavljanja efikasnog cjelovitog koncepta plaćanja naknade oštećenom licu, bez obzira na izvor plaćanja, korištene mehanizme ili vrste gubitaka koje treba nadoknaditi.

1. Međunarodni standardi o pogledu prava na kompenzaciju žrtava

Pitanja prava i položaja žrtava krivičnih djela aktueliziraju se razvojem viktimološke nauke, pa su prvi međunarodni dokumenti u ovom pogledu doneseni sredinom osamdesetih godina prošlog vijeka. Osnovni dokument tog perioda, kojim je određen pojam i najznačajnija prava žrtve, predstavlja Deklaracija Ujedinjenih nacija o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe vlasti.⁴ Ovaj dokument sadržava skup osnovnih prava koje bi zemlje članice trebale garantovati žrtvama, a među njima i pravo na pristup pravdi i pravično postupanje koje, između ostalog, podrazumijeva preduzimanje mjera za smanjivanje neprijatnosti, zaštitu privatnosti žrtve, zaštitu žrtve i njene porodice od zastrašivanja i odmazde, pravo na korištenje pravnih mehanizama, pravo na restituciju, te kompenzaciju od strane države.

Od regionalnih dokumenata za BiH vjerovatno je najznačajnija Konvencija Vijeća Evrope o kompenzaciji žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja iz 1983. godine.⁵ Polazeći od principa pravičnosti i društvene solidarnosti, Konvencija obavezuje države da daju doprinos naknadi štete žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja kada ista nije uopšte, ili u potpunosti raspoloživa iz drugih izvora, naročito ukoliko počinitelj nije otkriven, ili se ne može krivično goniti ili kazniti. Pri tome se žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja smatraju osobe koje su pretrpjele teške tjelesne povrede ili narušavanje zdravlja kao neposrednu posljedicu nasilnog krivičnog djela počinjenog sa umišljajem i izdržavani članovi porodice osoba koje su umrle od posljedica takvog krivičnog djela. Komitet ministara Vijeća Evrope je, radi revidiranja zakonodavstva i sudske prakse, a u cilju efikasnijeg provođenja Konvencije, dao i određene pre-

4 Usvojena Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, br. 40/34, 1985. godine.

5 Ova Konvencija je u BiH stupila na snagu 01.08.2005. godine.

poruke državama članicama.⁶ U odnosu na naknadu štete, ovaj dokument sadrži preporuke o neophodnosti detaljnog i što efikasnijeg prikupljanja dokaza o nastaloj šteti, adekvatnog informisanja žrtve o mogućnostima ostvarivanja naknade štete u krivičnom postupku, efikasnog postupanja krivičnog suda u smislu odlučivanja o naknadi štete i izvršenja takvih odluka, te usklađivanja zakonodavstva i sudske prakse u cilju što potpunijeg zadovoljavanja potreba i zaštite interesa žrtve.

Osim navedenih dokumenata, koji se primarno bave pravom žrtve na kompenzaciju, ovo pravo određeno je i drugim značajnim međunarodnim dokumentima poput Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminala Ujedinjenih nacija⁷ i dopunskog Protokola za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom iz 2000. godine,⁸ Konvencije protiv torture i drugog nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Ujedinjenih nacija iz 1984. godine,⁹ Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima Vijeća Evrope iz 2005. godine,¹⁰ Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda iz 1998 godine,¹¹ kao i drugi međunarodni dokumenti, koji upućuju na neophodnost kreiranja efikasnog mehanizma za ostvarivanje prava žrtve na kompenzaciju u skladu sa prethodno navedenim principima.

2. Ostvarivanje naknade štete proistekle iz krivičnog djela u BiH

Naknada štete predstavlja jedno od najznačajnijih prava žrtava, koje doprinosi brzom i efikasnoj reparaciji posljedica stradanja koje su pretrpile. Pozitivno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine pruža mogućnost žrtvama krivičnih djela da ovo svoje pravo ostvaruju kako u građanskom, tako i u krivičnom postupku.

Zakoni o krivičnom postupku, u BiH, obavezuju sudove da u toku krivičnog postupka rasprave imovinsko-pravne zahtjeve postavljene vezano za krivično djelo koje je predmet postupka.¹² Ovaj zahtjev odnosi se na naknadu štete, ma-

6 Preporuka br. R(85)11 Komiteta ministara državama članicama o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i postupka usvojena 28.06.1985. godine.

7 Konvencija je u BiH stupila na snagu 24.04.2002. godine.

8 Protokol je u BiH stupio na snagu 05.02.2002. godine.

9 Konvencija je u BiH stupila na snagu 01.09.1993. godine.

10 Konvencija je u BiH stupila na snagu 01.05.2008. godine.

11 Statut je u BiH stupio na snagu 11.04.2002. godine.

12 Član 193 ZKP BiH, član 207 ZKP FBiH, član 103 ZKP RS i član 193 ZKP BD.

terijalne i nematerijalne, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla, koji su nastali izvršenjem krivičnog djela.¹³ Imovinsko-pravni zahtjev predstavlja, u stvari, parnicu koja je smještena i odvija se u okviru krivičnog postupka. Stoga se i osobe, ovlaštene za podnošenje imovinsko-pravnog zahtjeva, kao i njegov sadržaj (u pogledu osnova i visine), određuju na osnovu pravila koja se odnose na parnični postupak.¹⁴ Važno je naglasiti da sud bez izričito postavljenog i jasno opredijeljenog imovinsko-pravnog zahtjeva, o istom neće odlučivati po službenoj dužnosti. Zahtjev je moguće postaviti tokom cijelog postupka, tj. do završetka glavne rasprave ili pretresa za izricanje krivično-pravne sankcije.¹⁵ Pri tome zakon uspostavlja i obavezu organa koji učestvuju u postupku – nadležnog tužioca, odnosno suda (zavisno od procesne faze o kojoj se radi), da oštećenog upozna sa ovim njegovim pravom.¹⁶ Također, obaveza je nadležnog tužioca da prikupi dokaze o imovinsko-pravnom zahtjevu vezanom za krivično djelo.¹⁷ Shodno zakonskom tekstu, sud je dužan raspraviti postavljeni imovinsko-pravni zahtjev, uz jedan izuzetak – ako bi se time znatno odugovlačio postupak. Ukoliko sud donese osuđujuću presudu, oštećenom može dosuditi, u cjelini ili djelimično, imovinsko-pravni zahtjev, a za ostatak ga uputiti na parnicu.¹⁸ U pogledu odluke suda o ovom zahtjevu, oštećenima je ostavljena mogućnost ulaganja pravnog lijeka – žalbe na presudu u dijelu koji se odnosi na imovinsko-pravni zahtjev. U slučajevima kada za to postoji saglasnost stranaka, moguće je provođenje i postupka medijacije o imovinsko-pravnom zahtjevu.¹⁹

Ovakvo zakonsko rješenje u pogledu postojanja tzv. adhezionog postupka, rezultat je nastojanja za ostvarivanjem principa ekonomičnosti i cjelishodnosti, ali i za poboljšanjem položaja oštećenih – žrtava u krivičnom postupku, koji je postojećim zakonskim rješenjima sužen u odnosu na status koji su imali do po-

13 Op.cit. fusnota 12.

14 Član 194 i 195 ZKP BiH, član 208 i 209 ZKP FBiH, član 104 i 105 ZKP RS i član 194 i 195 ZKP BD.

15 Član 195 ZKP BiH, član 209 ZKP FBiH, član 105 ZKP RS i član 195 ZKP BD

16 Op.cit. fusnota 15.

17 Član 197 ZKP BiH, član 211 ZKP FBiH, član 107 ZKP RS i član 197 ZKP BD.

18 Član 198 ZKP BiH, član 212 ZKP FBiH, član 108 ZKP RS i član 198 ZKP BD.

19 Op.cit. fusnota 18.

sljednje reforme krivičnog zakonodavstva,²⁰ dok se opravdanje nalazi u povezanosti konkretne krivične i građanske stvari. Naime, rješavanjem imovinsko-pravnih zahtjeva u okviru krivičnog postupka izbjeglo bi se „dvostruko“ i, eventualno, različito postupanje sudova u istoj stvari, te bi se značajno rasterećili parnični sudovi, a time i znatno smanjili troškovi i vrijeme do donošenja konačne odluke o ovom pitanju. Svakako, to bi imalo naročitih prednosti za žrtve krivičnih djela, koje bi do barem djelimičnog zadovoljenja došle relativno brzo i bez bespotrebnih dodatnih izdataka, posebno ako imamo u vidu njihovo često slabo imovno stanje. Nadalje, sa aspekta zaštite žrtava potrebno je naglasiti neophodnost zaštite njenog dostojanstva i u tom smislu izbjegavanja dodatne retraumatizacije i reviktimizacije, do koje neizbježno dolazi ponovnim svjedočenjem i prisjećanjem na preživjelu traumu.

Praksa u Bosni i Hercegovini pokazuje da prije svega, sami oštećeni, zbog nedovoljne upućenosti ili drugih razloga, nerijetko propuštaju podnijeti adekvatan imovinsko-pravni zahtjev na osnovu koga bi sud bio u mogućnosti odlučivati o istom. Navedeno je vidljivo iz brojnih presuda u kojima sud, ili uopšte ne spominje imovinsko-pravni zahtjev oštećenog, ili samo u jednoj rečenici konstatuje da isti nije ni podnesen, iako u nekim slučajevima oštećenog upućuje na parnicu radi ostvarenja eventualnog imovinsko-pravnog zahtjeva,²¹ odnosno ukoliko je zahtjev samo načelno podnesen, o njemu se ne odlučuje zbog neodređenosti.

Ovakve situacije prvenstveno nastaju propustima tužilaštava²² i suda u izvršavanju njihovih zakonskih obaveza – informisanja oštećenog o pravu podnoše-

20 Ovo pravo oštećenog da u krivičnom postupku ističe imovinsko-pravni zahtjev, predviđali su i prethodni zakoni o krivičnom postupku u BiH.

21 Vidi npr. Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 12 0 K 001067 11 KŽK od 12.06.2012. godine; Presuda Suda BiH, broj: S1 1 K 004648 11 KRI (X-KR-05/111) od 09.11.2011. godine.

22 Uputstva Ujedinjenih nacija o ulozi tužioca, usvojena na VIII Kongresu Ujedinjenih nacija o sprečavanju kriminala i o tretiranju prekršilaca, održanom 27. 08. - 07. 09. 1990. godine na Kubi, naglašavaju obavezu tužioca da razmotri stavove i probleme žrtava zločina. Preporuka Rec (2000) 19 Komiteta ministara Vijeća Evrope o ulozi javnog tužilaštva u krivično-pravnom sistemu, od 06.10.2000. godine, također naglašava značaj ove obaveze, navodeći da tužioci treba da „poduzmu ili podstiču korake u svrhu pružanja garancija da su žrtve obaviještene kako o njihovim pravima, tako i o razvoju događaja u krivičnom postupku“.

nja imovinsko-pravnog zahtjeva.²³ Radi pojašnjenja, ovi propusti ne odnose se na puko obavješćavanje oštećenog o njegovom pravu (o kojem se oštećeni u pravilu obavješćava, radi zadovoljenja forme), nego na istinsko informisanje u smislu davanja uputa i približavanja sadržaja tog prava na način koji bi bio razumljiv konkretnom oštećenom. Također, da bi se ovo pravo oštećenog u krivičnom postupku uspješno realiziralo, neophodna je, pored navedenih organa, i adekvatna aktivnost policije (iako nije izričito predviđena u ZKP), odnosno ovlaštenih službenih osoba. Oni su najčešće ti koji ostvaruju prvi kontakt sa oštećenim (a ponekad i jedini) i primarno su nadležni za prikupljanje i rasvjetljavanje svih činjenica i dokaza po učinjenom krivičnom djelu, pa tako i onih koji bi eventualno služili za kasnije dokazivanje osnovanosti postavljenog imovinsko-pravnog zahtjeva. Razumijevajući da navedeni propusti nastaju i zbog njihove preopterećenosti, Misija OSCE u BiH je razvila informativni letak za oštećene i svjedoke o njihovim pravima u krivičnom postupku,²⁴ te standardizovani obrazac prijedloga za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva sa dodatnim pojašnjenjima vezano za popunjavanje obrasca.²⁵ Na ovaj način bi nadležni organi jednostavno i brzo informisali oštećene, a istovremeno oštećeni bi imali potpunu informaciju o načinima ostvarivanja svog prava.²⁶ Međutim, suđeci po sudskim odlukama koje su uslijedile, njegov domet se sveo samo na preformulaciju obrazloženja osnova za upućivanje na parnični postupak.²⁷

23 Tako izvještaji sa praćenja suđenja koje je vršila Misija OSCE u BiH konstatuju da su sudije i tužioci često zanemarivali obavezu informisanja i prikupljanja dokaza u vezi sa imovinsko-pravnim zahtjevom oštećenih. Vidjeti više u Misija OSCE u BiH, *Procesuiranje predmeta ustupljenih BiH od strane MKSJ u skladu sa Pravilom 11bis: Osvrt na rezultate petogodišnjeg praćenja postupaka koje je provela Misija OSCE u BiH*, 2010, str. 20-21, dostupno na:

http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122314321282ser.pdf
(pristupljeno 12.04.2013. godine).

24 Letak dostupan na:
http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122712570728cro.pdf
(pristupljeno 11.04.2013. godine).

25 Obrazac dostupan na
http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122713020999bos.pdf
(pristupljeno 11.04.2013. godine).

26 Letak i obrazac sačinjen od strane Misije OSCE u BiH podržalo je i Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, nakon čega su entitetska tužilaštva donijela uputstvo o ispunjavanju i distribuciji ovog obrasca.

27 Naime, prethodno je odugovlačenje postupka uglavnom korišteno kao razlog za upućivanje oštećenog na parnicu. Vidjeti detaljnije u Misija OSCE u BiH, *Obrazloženje*

Obrazac je nedavno uvršten i u Sistem za automatsko upravljanje u sudovima i tužilaštvima (CMS/TCMS), što bi moglo pozitivno djelovati na njegovu češću upotrebu.

Pored navedenog, često i „nazadno“, ali u našem društvu još prisutno poimanje da traženje naknade štete, jednog od osnovnih prava žrtve, predstavlja svojevrstu „sramotu“, isto tako utiče na odluku oštećenog da posegne za ostvarivanjem ovog svog prava. Na žalost, poražavajuća je činjenica da upravo ovakvo poimanje povremeno nalazi uporište i u stavovima suda, pa tako npr. u jednom predmetu, sudsko vijeće, ocjenjujući motivaciju, autentičnost i iskrenost izjave svjedokinje – oštećene, navodi da „u prilog istinitosti njenog iskaza i namjera za svjedočenje dovoljno govori i činjenica da tokom postupka nije postavila imovinsko-pravni zahtjev niti je za tragediju koju je preživjela zatražila bilo kakvu materijalnu naknadu što samo govori u prilog iskrenosti svjedokinje“.²⁸

Također, evidentno je da situacija u pogledu ostvarivanja prava oštećenog na imovinsko-pravni zahtjev nije nešto značajno bolja ni u slučajevima okončanja krivičnog postupka na osnovu sporazuma o priznanju krivnje,²⁹ odnosno na osnovu priznanja krivnje optuženog.³⁰ Naime, čini se da ovi instituti nisu u dovoljnoj mjeri iskorišteni za postizanje i ovog vida obeštećenja i satisfakcije oštećenog, mada bi mogli biti pogodno sredstvo za brzo i efikasno ostvarivanje

presuda u predmetima ratnih zločina u BiH: Izazovi i pozitivni primjeri, 2009, str. 24, dostupno na:

http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122314244699ser.pdf

(pristupljeno 12.04.2013. godine). U zadnje vrijeme se kao najčešći razlog za upućivanje na parnicu navodi neodređenost i nepotkrijepljenost istaknutog zahtjeva. Vidjeti npr.

Presuda Okružnog suda u Trebinju, broj: 15 0 K 001005 11 K od 17.05.2012. godine;

Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske, broj: 118 0 K 000684 08 KŽK od 23.03.2011. godine; Presuda Okružnog suda u Banja Luci broj: 11 0 K 005757 11 K od 04.07.2011.

godine; Presuda Kantonalnog suda u Zenici, broj: 04 0 K 002952 11 K od 09.03.2011. godine.

28 Presuda Suda BiH, broj: S1 1 K 004648 11 KRI (X-KR-05/111) od 09.11.2011. godine.

29 Vidjeti npr. Presuda Kantonalnog suda u Bihaću, broj: 01 0 K 005135 11 K od 02.03.2011. godine; Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj: 03 0 K 006352 11 K od 17.03.2011. godine.

30 Vidjeti npr. Presuda Kantonalnog suda u Zenici, broj: 04 0 K 002952 11 K od 09.03.2011. godine; Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj: 03 0 K 005604 11 K od 11.04.2011. godine.

njegovog prava na kompenzaciju, te dobar pokazatelj iskrenosti kajanja i odnosa učionica prema počinjenom krivičnom djelu.

I u rijetkim slučajevima u kojima se sud upusti u raspravljanje imovinsko-pravnog zahtjeva oštećenog, te eventualno o istom odluči u cjelini ili djelimično, prvenstveno se radi o naknadi materijalne štete. U pitanju su obično postupci koji su vezani za krivična djela protiv imovine, dok se u postupcima vezanim za druge vrste krivičnih djela, imovinsko-pravni zahtjev samo povremeno dosuđuje i to najčešće u dijelu koji se odnosi na evidentne materijalne troškove vezane za predmetno djelo.³¹ Razmatrajući praksu sudova, čini se da nematerijalna šteta ostaje u domenu onog „kompleksnog i dugotrajnog“, zbog kojeg se krivični sudovi, u pravilu, ne upuštaju u raspravljanje iste. Izuzetak predstavljaju rijetke situacije u kojima postoji izričita ili prešutna suglasnost oštećenog i optuženog po pitanju nastale štete.³²

3. Fond za kompenzaciju žrtavama krivičnih djela

Posljednjih godina povremeno se mogu čuti sporadične ideje o potrebi uvođenja posebnog mehanizma koji bi unaprijedio sistem ostvarivanja prava žrtava krivičnih djela. Ove ideje posebno se javljaju u postkonfliktnim društvima, kao što je i BiH, sa velikim brojem žrtava masovnih kršenja ljudskih prava, kako bi im se omogućilo jednostavno, brzo i efikasno ostvarenje prava na kompenzaciju. S tim u vezi, postavlja se pitanje da li je postojeći sistem kompenzacije žrta-

31 Vidjeti npr. Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku, broj: 06 0 K 000976 08 K od 23.04.2009. godine. U ovoj presudi za krivično djelo teške tjelesne povrede sa smrtnom posljedicom, sud je djelimično udovoljio imovinsko-pravnom zahtjevu oštećene i dosudio troškove sahrane za koju su priloženi računi, dok je sa ostatkom zahtjeva koji se odnosio na nematerijalnu štetu (smrt člana porodice) uputio na parnicu, sa obrazloženjem da „sud u tom pravcu nije raspolagao potrebnim i nespornim podacima radi odlučivanja, a pribavljanje tih podataka podrazumijevalo bi znatno odugovlačenje krivičnog postupka“. Odbijajući žalbu oštećene na ovu presudu u pogledu nedosuđenog dijela imovinsko-pravnog zahtjeva kao neosnovanu, Vrhovni sud FBiH je u svojoj Presudi, broj: 06 0 K 000976 09 KŽ od 17.02.2011. godine, istakao da je „utvrđivanje neimovinske štete ... i pored toga što se žalba poziva na orijentacione kriterije ... dovelo do znatnog odugovlačenja krivičnog postupka, jer prvostepeni sud u tom pravcu nije raspolagao nespornim podacima za presuđivanje istog ... pa je oštećena upućena na parnicu“.

32 Vidjeti npr. Presuda Kantonalnog suda u Tuzli, broj: 03 0 K 004755 10 K od 30.11.2010. godine; Presuda Kantonalnog suda u Zenici, broj: 04 0 K 001647 10 K od 08.10.2010. godine.

va krivičnih djela u BiH, uspostavljen prvenstveno na temeljima naknade štete od strane počinioca, dovoljan za ostvarivanje navedenog cilja. To pitanje naročito dolazi do izražaja u slučajevima kada je počinitelj krivičnog djela umro, nepoznat, nedostupan, nema sredstava, nije krivično odgovoran ili je nastupila zastara krivičnog gonjenja, odnosno kada je počinitelj van domašaja krivičnog prava. Imajući u vidu da država, ispunjavajući zahtjev zaštite ljudskih prava, jamči građanima sigurnost i pravo na pristup sudu (u širem smislu), njena uloga je posebno naglašena u pružanju pomoći žrtvama tih djela. Upravo ova uloga je prepoznata od niza zemalja koje su, iz razloga pravičnosti i društvene solidarnosti, već odavno uvele posebne mehanizme za kompenzaciju žrtava određenih teških krivičnih djela. To su npr. Holandija, Velika Britanija, Njemačka, Mađarska, kao i većina drugih zemalja Evropske unije u okviru ispunjenja obaveza proisteklih iz Evropske konvencije o kompenzaciji žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja iz 1983. godine. Od zemalja u okruženju, Slovenija primjenjuje Zakon o novčanoj naknadi žrtava nasilnih krivičnih djela, a Hrvatska i Crna Gora usvojile su istovrsne zakone čija primjena treba uskoro otpočeti.

Ovakav pristup ostavio je trag i u multilateralnim međunarodnim dokumentima, poput spomenute Deklaracije Ujedinjenih nacija iz 1985. godine kojom je utvrđeno pravo žrtava na kompenzaciju od počinitelja krivičnih djela, a predviđena je i naknada od strane države u slučajevima kada se ista ne može u potpunosti obezbijediti od počinioca ili iz drugih izvora.³³ Na sličan način ovo pravo utvrđuje i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1983. godine, navodeći da će država doprinijeti plaćanju nadoknade onima koji su zadobili teške tjelesne povrede ili im je narušeno zdravlje kao direktna posljedica namjernog nasilnog zločina, te onima koji su zavisni od lica koja su preminula kao posljedica takvog zločina, kada nadoknada nije u cjelosti dostupna iz drugih izvora. Nadoknada će biti dodijeljena i u slučajevima kada se počinitelj ne može goniti ili biti kažnjen.³⁴ U okviru Evropske unije, navedeni principi su dalje unaprijeđeni donošenjem Direktive Vijeća Evropske komisije koja se odnosi na novčanu naknadu žrtvama krivičnih djela i uspostavljeni mehanizmi prekogranične saradnje država članica u ovoj oblasti.³⁵

33 Član 12 Deklaracije.

34 Član 2 Konvencije.

35 Direktiva Vijeća Evropske komisije 2004/80/EK iz 2004. godine.

S obzirom da su za BiH spomenuta Deklaracija Ujedinjenih nacija i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda obavezujuće, bilo bi neophodno što hitnije preduzeti mjere za njihovu implementaciju, što uključuje i uspostavu mehanizma kompenzacije žrtava nasilnih krivičnih djela od strane države. Pri tome, a imajući u vidu i iskazane aspiracije BiH za članstvom u Evropskoj uniji i usaglašavanje domaćeg sa evropskim zakonima, moralo bi se voditi računa i o odredbama Direktive.

U tom smislu, smatramo da je neophodno osnovati fond za kompenzaciju žrtvama nasilnih krivičnih djela, čija bi osnovna funkcija bila isplata štete, materijalne i nematerijalne, žrtvama po odlukama krivičnog i/ili parničnog suda. Fond bi trebao imati i nadležnost da odluči o dodjeli kompenzacije žrtvama u slučajevima kada se sudski postupak uopšte ne vodi, što podrazumijeva i uspostavu adekvatnih tijela i procedura za utvrđivanje postojanja osnova, kao i visine kompenzacije. Slijedeći postojeća rješenja, finansiranje fonda moglo bi se vršiti sredstvima prikupljenim od novčanih kazni i zaplijenjenih sredstava ili od prihoda iz prikupljenih putem oduzimanja protivpravno stečene imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela ili prekršaja. Sredstva, ili dio sredstava za ostvarenje svrhe fonda, mogu (i trebala bi) biti predviđena i budžetom, što svakako ne isključuje pravo i obavezu države da se, kada je to moguće, regresira od počinioca. Pozitivne strane ovakvog rješenja ogledaju se u efikasnom pristupu pravu na kompenzaciju, brzom i efikasnom postupku isplate, te dostojanstvenom pristupu, tretmanu i zaštiti žrtava.

4. Zaključak i preporuke

Naknada štete jeste jedan od veoma značajnih, ali i često zaboravljenih mehanizama osiguranja pravde i odštete žrtvama krivičnih djela i, time, sprečavanja njihove dalje viktimizacije. Pored ostvarivanja prava oštećenih – žrtava krivičnih djela, isticanje i zastupanje imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku, može biti od koristi i organima krivičnog gonjenja zarad pravilnog i potpunog utvrđivanja relevantnih činjenica u krivičnom postupku, te time uticati i na pravilnost konačne odluke suda. Ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva u krivičnom postupku, također ima nesumnjiv značaj u smislu generalne i specijalne prevencije, a žrtva se dodatno motiviše da učestvuje u postupku, ukoliko zna da će se bol i šteta koju je pretrpila na neki način nadoknaditi.

Analizirajući zakonodavni okvir i postojeću praksu u BiH, kao i međunarodne standarde i obaveze koje je BiH preuzela, može se zaključiti da ne postoji razumijevanje položaja žrtava, niti adekvatna rješenja, odnosno praksa koja bi omogućila dostupan i efikasan pristup pravu na kompenzaciju žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja.

Prije svega, **potrebno je dosljedno i u cjelosti koristiti već raspoložive mehanizme i provoditi zakonska rješenja**, što bi, prije svega, značilo pravovremeno i potpuno podučavanje oštećenih u krivičnom postupku o njihovim pravima, te raspravljanje i odlučivanje o istaknutom imovinsko-pravnom zahtjevu u krivičnom postupku.

Neophodno je unaprijediti zakonodavni okvir i uskladiti ga sa prihvaćenim međunarodnim standardima, te uvesti nove dodatne mehanizme za ostvarivanje prava žrtava na kompenzaciju. S tim u vezi, **država treba osnovati fond za kompenzaciju žrtavama krivičnih djela sa elementima nasilja**, pa uzimajući u obzir postojeća rješenja i iskustva zemalja Evropske unije, izabrati odgovarajući model uspostave i funkcionisanja fonda.

Memorijali u Bosni i Hercegovini – Put ka ostvarivanju ciljeva tranzicione pravde ili kamen spoticanja?

Amra Mehmedić i Midhat Izmirlija

Dizajniran da bude stalan, stvarni spomenik, [...] se stalno mijenja jer ponovo razmatra ideale, status i pravo definisanje prošlosti koje utiče na sadašnjost i budućnost.¹

Spomenici kao vid simboličke reparacije u Bosni i Hercegovini, uglavnom ne ostvaruju funkciju restorativnog mehanizma tranzicione pravde. Naprotiv, oni često postaju simboli koji onemogućavaju obnovu međusobnog povjerenja, pa su čak i uzrokom rasta tenzija i sve većeg odvajanja etničkih grupa. Ideja izgradnje politike pamćenja, te kulture saosjećanja i solidarnosti sa žrtvama i zajedničkog života, svjesno se zaobilazi, a memorijali postaju simboli koji vlasti i političke elite smatraju pogodnim i poželjnim u određenom trenutku s ciljem stvaranja kolektivnog identiteta određene etničke grupe, označavanja drugog i drugačijeg kao neprijatelja, a time i održavanja postojećih društvenih podjela. Tako spomenici u BiH služe „nastavljanju rata“, simbolima među etničkim grupama.

S druge strane, moderna teorija smatra da bi podizanje spomenika i memorijalizacija uopšte trebala biti usmjerena ka individualnoj žrtvi, njenoj patnji i gubitku kako bi njena historija postala živo sjećanje cijelog društva. Na ovaj način bi se ostvarila ideja tranzicione pravde, odnosno društvo bi se suočilo sa prošlošću i, na zdravim temeljima, omogućila izgradnja integriranog društvenog sistema, njegove demokratizacije i uspostavljanja pune vladavine prava.

Stavovi o ulozi memorijala u teoriji tranzicione pravde su različiti. S jedne strane, smatra se da je memorijale potrebno podizati na mjestima gdje mogu potaknuti proces suočavanja sa prošlošću i predstavljati simboličku „garanciju neponavljanja“, dok s druge strane, postoje mišljenja da podizanje memorijala može dovesti do održavanja i/ili rasta tenzija među etničkim grupama, posebno ako se radi o memorijalizaciji koja je rezultat suprotstavljenih verzija nedavne his-

1 R. S. Nelson i M. Olin, *Monuments and Memory: Made and Unmade*, (Chicago: The University of Chicago Press), 2003, str. 7.

torije, što društvu u tranziciji može nekada prouzrokovati više štete, nego koristi.

U Bosni i Hercegovini ne postoji jedinstveni zakonski okvir, niti volja za postizanje uniformnog narativa o posljednjem ratu, dok postojeće prakse često promoviraju dominantan narativ o ratu samo određene etničke grupe. Ovakav odnos prema memorijalizaciji nastaje tokom devedesetih godina prošlog stoljeća kada se ideje društvene integracije svode isključivo na etnički princip. To je podrazumijevalo buđenje nacionalnog romantizma i vraćanje na stare, ponovo otkrivene i izmišljene tradicije koje su pretočene i u estetiku spomenika, kroz koju nerijetko provejavaju političke poruke i etno-nacionalističke ideologije. Kreiranje ovakvih politika sjećanja utiče na to da se etno-nacionalna i politička htijenja interpretiraju i realizuju kao ostvarenje mitova i ideologija etničkih grupa, negirajući sjećanje i historijsko iskustvo drugih.

Navedeno prepoznaje i *Nacrt strategije tranzicione pravde u BiH* u kojem se ističe da je „proces memorijalizacije politiziran i izražava jednostran pogled na događaje u prošlosti“, te „da je primjetna legislativno-institucionalna neusklađenost i nekoordiniranost u pravcu iniciranja, davanja saglasnosti i finansiranja izgradnje memorijala“.²

Kao što je spomenuto, memorijalizacija u BiH predstavlja potpuno neuređenu oblast. Pravna osnova za podizanje spomenika u BiH, nalazi se u entitetskim, kantonalnim, te zakonima Distrikta Brčko BiH o prostornom planiranju i korištenju zemljišta. Ovi zakoni, međutim, ne postavljaju standarde u pogledu tipologije i simboličke funkcije, koju bi u kontekstu tranzicione pravde spomenici trebali imati. S druge strane, na državnom nivou ne postoji jedinstven zakon, niti politika o načinima izgradnje spomeničkih obilježja, memorijalnih praksi i/ili memorijalizacije uopšte. Ovim pitanjem se, stoga, na državnom nivou bave samo fragmentarno određeni zakonski i programski dokumenti, čija implementacija je ionako ograničenog dometa.³ Najbolji primjer za to, možda

2 Ministarstvo za ljudska prava BiH i Ministarstvo pravde BiH, *Strategija tranzicijske pravde u BiH 2012.-2016. (radni tekst)*, str.61, dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/propisi/konsultacije/Strategija%20TP%20-%20bosanski%20jezik%20fin%20doc.pdf> (pristupljeno 01.04.2013. godine).

3 Npr. Zakon o nestalim osobama BiH, „Službeni glasnik BiH“ br. 50/04 (Odredba člana 20. Zakona o nestalim osobama, koji predviđa pravo porodica nestalih da zatraže "da se mjesta ukopa i iskopavanja (pojedinačna ili zajednička mjesta) obilježe, bez obzira na broj žrtava, odnosno nestalih osoba", a uz prethodno odobrenje Instituta za nestale osobe i

je Zakon o nestalim osobama BiH, koji u vezano za obilježavanje mjesta ukopa i iskopavanja nestalih osoba propisuje pravo porodica nestalih osoba, ili njihovih udruženja, da traže obilježavanje tih mjesta. Pravilnik o obilježavanju mjesta ukopa i iskopavanja nestalih, donesen na osnovu spomenutog Zakona, reguliše proceduru, izgradnju, izgled i finansiranje izgradnje tih obilježja, za što je zapravo nadležan Fond za pomoć porodicama nestalih osoba BiH. Međutim, realnost je da taj Fond, uprkos obavezujućim propisima, ali i Odluci Ustavnog suda BiH,⁴ ni do danas nije uspostavljen. Konsekventno, i sve odredbe navedena dva akta, ostale su samo mrtvo slovo na papiru. Stoga se može konstatovati da su, trenutno, lokalni organi vlasti ti koji su primarno nadležni za izgradnju spomenika.

Time su izvori finansija za podizanje spomenika ili memorijala prije svega opštinski budžeti, ali i različiti fondovi u okviru nadležnih kantonalnih, entitetskih i državnih institucija. Međutim, to su nerijetko i sami pojedinci – žrtve, članovi njihovih porodica ili udruženja žrtava. Također, nije jasno definisana ni politika finansiranja podizanja spomenika različitim kategorijama stradalih osoba (vojnici, nestale osobe, logoraši itd.).

Opisano stanje na planu (ne)regulacije memorijala i memorijalnih praksi na terenu uzrokuje potpuni haos i stihijsko djelovanje u načinima realizacije memorijalnih praksi. Naime, kako spomeničko obilježavanje prvenstveno zavisi od volje jedinica lokalne samouprave, prakse memorijalizacije veoma su različite, počev od podizanja spomenika bez prethodnih konsultacija, odobravanja sredstava za izgradnju spomenika „druge strane“, te odbijanja izdavanja dozvola određenim grupama da vlastitim sredstvima obilježe mjesta stradanja na šta ukazuje i posljednji Izvještaj Radne grupe za prisilne i nedobrovoljne nestanke Ujedinjenih nacija. U cjelini posmatrano, postojeće prakse memorijalizacije stradanja u proteklom ratu u BiH, mogle bi se uslovno klasifikovati u tri opšte grupe prema poruci, odnosno sjećanju koje nastoje graditi.

pristanak lokalnih vlasti); Pravilnik o obilježavanju mjesta ukopa i iskopavanja nestalih osoba, „Službeni glasnik BiH“ br. 83/06; Aneks VIII Dejtonskog mirovnog sporazuma (Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika) i Kriteriji o školskim nazivima i simbolima od 28.04.2004. godine (Definiraju se između ostalog prihvatljivi simboli: "Ratne spomen-ploče koje sadrže imena poginulih, godinu rođenja i godinu stradanja, a ne sadrže interpretacije i kvalifikacije rata, kao i spomenici na kojima nema uvredljivih i neprihvatljivih pisanih poruka“.).

4 Ustavni sud BiH, *Muniba Hadža i dr. protiv BiH*, br. AP-129/04 od 27.05.2005. godine.

Prva grupa memorijala tako njeguje kulturu distorziranog sjećanja. Za ovu grupu bi se kao primjeri mogli navesti slučaj podizanja spomenika u Trnopolju (Prijedor) srpskim vojnicima, pripadnicima jedinica koje su na tom istom mjestu mučile i zlostavljale prijedorske Bošnjake i Hrvate; spomenik podignut u mjestu Kukavice (Rogatica) srpskim žrtvama iz 1992. godine koji je izgrađen u znak vječnog sjećanja na “srpske rodoljube mučki pobijene od strane muslimanskih zlikovaca”; spomenik "Jedra uz vodu" u Stocu poginulim pripadnicima postrojbama HVO-a, izgrađen pored Čaršijske džamije u Stocu, koju su hrvatske snage srušile tokom rata; komemoracija stradalim pripadnicima JNA u bivšoj Dobrovoljačkoj ulici (Sarajevo), koja se uz brojne kontroverze posljednjih godina obilježava 3. maja.

Drugu grupu činili bi „memorijali selektivnog sjećanja“, koji mogu biti dvojake prirode. S jedne strane, nalaze se „inat spomenici“, koji se grade više radi provokacije „onih drugih“, dok neki neće, opravdano ili ne, ni ugledati svjetlo dana zbog „tih drugih“. Pri tome je memorijalizacija često samo izgovor za provokacije i podizanje tenzija među etničkim grupama, dok spomenici samo održavaju u životu granične afekte iz ratnih godina, što bi svakom prosječno osviještenom građaninu trebalo biti jasno, pa čak i uvredljivo. Takvi su na primjer: pravoslavna crkva izgrađena neposredno pored masovne grobnice Budak 2 (Srebrenica) iz koje su ekshumirana tijela 137 žrtava genocida, u blizini Memorijalnog centra u Potočarima, ispod koje se, prema informacijama Inicijativnog odbora protiv lokacije za izgradnju crkve, nalazi još posmrtnih ostataka žrtava genocida; postavljanje spomenika na groblju Stražište (Višegrad) posvećenog „svim ubijenim i nestalim Bošnjacima, djeci, ženama i muškarcima, žrtvama genocida u Višegradu“, za koji je općinska urbanističko-građevinska inspektorica donijela rješenje za uklanjanje, jer je podignut bez urbanističke dozvole na zemljištu čiji je vlasnik Islamska zajednica BiH; u logoru Omarska (Prijedor) ne postoji nikakvo obilježje na mjestu stradanja nesrpskog stanovništva, jer trenutni vlasnik Spomen centra Omarska ne dopušta gradnju spomenika, obrazlažući da se ta pitanja nalaze u nadležnosti lokalnih organa vlasti, a kompanija ArcelorMittal, u pravilu, omogućava pristup ovom kompleksu samo na dan zvaničnog zatvaranja logora, 6. augusta, kada se organizuje godišnja komemoracija;⁵ inicijativa za podizanje spomen krsta i crkve

5 Izjava glasnogovornika kompanije ArcelorMittal dostupna na: <http://www.zurnal.info/novost/16178/mittal-podrzavamo-obiljezavanje-stradanja-bivsi-logorasi-mittal-demonstrira-silu> (pristupljeno 01.04.2013. godine).

na Zlatištu iznad Sarajeva, koji bi bili posvećeni poginulim Srbima u Sarajevu, oko koje se vodi oštra polemika, jer je sa Zlatišta vršeno granatiranje i snajpersko gađanje hiljada građana Sarajeva tokom opsade, što potvrđuju i presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju; u višegradskom hotelu „Vilina vlas“ nalazio se logor za nesrpsko stanovništvo, u kojem su se desila masovna silovanja žena, bez ikakvog spomena na stravične zločine; spomen obilježja poginulim hrvatskim žrtvama u Bugojnu podignuta su na lokalnim katoličkim grobljima, zbog odbijanja davanja dozvole od strane opštinske administracije za gradnju središnjeg spomenika na opštinskom zemljištu u blizini bugojanske katoličke crkve. S druge strane, kad je u pitanju ovakva vrsta spomenika, rijetki su primjeri memorijalizacije i spomeničkog obilježavanja, koji bi simbolizirali neku zajedničku vrijednost, jer je sjećanje na određene žrtve često nepoželjno od strane onih koji smatraju da je njihova žrtva i njihovo stradanje veće i važnije od stradanja drugih. Zbog toga se, bez obzira na njihovu simboliku i poruku, oni najčešće percipiraju kao memorijalizacija inherentna određenoj etničkoj grupi. Kao primjer ovakvih memorijala navodimo memorijalnu galeriju "11/07/95" otvorenu u Sarajevu, koja sadržava stalnu postavku eksponata u znak sjećanja na genocid počinjen u Srebrenici 1995. godine, koja se sastoji od autorskih fotografija Tarika Samaraha, video dokumenata - mapiranje genocida i izjave preživjelih svjedoka, portreta stradalih i mapa lokacija do sada pronađenih masovnih grobnica; inicijativa sarajevskih vlasti za obilježavanje zločina nad nebošnjačkim stanovništvom na području Kazana iznad Sarajeva počinjenih u toku 1992. i 1993. godine; „Spomenik ubijenoj djeci opkoljenog Sarajeva 1992.-1995.“; „Sarajevske ruže“ koje obilježavaju mjesta eksplozija granata na gradskim ulicama, koji su ispunjeni crvenom bojom; te naravno kompleks "Memorijalni centar Srebrenica - Potočari, spomen obilježje i mezarje", koji predstavlja spomen obilježje i mjesto ukopa žrtava genocida u Srebrenici.

Treću grupu predstavljali bi memorijali svojevrsno univerzalnog karaktera, koji nisu neposredno vezani za mjesta stradanja ili odredive osobe, poput „Spomenika miru“ na sarajevskom groblju Vlakovu, podignut svim žrtvama poginulim u BiH u proteklim ratovima, kao i poginulim pripadnicima mirovnih misija u BiH, ili spomenika „Žrtvama rata i hladnog rata“, tj. djela „Kamen“ (Sarajevo), kojim se pokušao uspostaviti „neposredan dijalog s građanima na for-

malno i sadržajno nov i netradicionalan način“.⁶ S obzirom da ovi spomenici nose štur i generalizovanu poruku, često ostaju neshvaćeni i sasvim neopaženi, pa je i njihov značaj u kontekstu spomeničke memorijalizacije u BiH zanemarljiv.

U bh. kontekstu, svakako bi trebalo imati u vidu i značaj klasifikacije memorijala na sekularne i religijske, s obzirom da potonji imaju predominantnu ulogu, u smislu da je većina spomenika religijskog ili etno-religijskog karaktera, a komemorativne prakse su, uglavnom, vezane za religijske obrede.

Navedeno predstavlja samo ogledne primjere spomeničkog obilježavanja i komemorativnih praksi, te kategorizacije koje dovoljno slikovito prikazuju prakse memorijalizacije sveprisutne u BiH. To stanje istovremeno je rezultat i uzrok „njegovanja“ podijeljenosti bh. društva, što je možda najbolje opisao fra Ivo Marković na primjeru grada Mostara:

Dojam je posjetitelju da je Mostar najtužnija paradigma među-religijskih odnosa u BiH, a ostala BiH je tužna. Nad Mostarom nasilno dominira toranj franjevačke crkve neodmjereno i neukusno izdignut nad gradom. Taj bi toranj trebao biti jedan od znakova koji upućuje ljude na Boga i zadnji smisao života, a gledajući taj toranj, ta na Boga upućena misao neće pasti na pamet ni njegovim graditeljima, a kamoli onima kojima je poruka tornja upućena da znaju čija je ovo zemlja i čiji je Bog pravi. I još k tome iz istih pobuda nad gradom se izdiže golemi, noću nametljivo osvijetljeni križ s istom porukom za koji je dostatan komentar dobroćudnog Muje iz bosanskog vica koji na pitanje što misli o tome križu kaže da je taj križ veliki plus za Mostar. Kada dođem u Mostar i pogledam u taj toranj i križ nad Mostarom, zastidim se kao kršćanin i vjernik. Nemam cilj praviti ravnotežu računajući na tromost ljudskoga duha, ali u ovaj katolički religijski krajolik uklapaju se minareti džamije u Bijelom Polju pred Mostarom s dva minareta koji su jednako arhitektonsko nasilje nad krajolikom kao i toranj franjevačke crkve, te još s po tri šerefeta, a treba samo jedan, ne za molitvu nego za poruku kršćanima čije je to mjesto i čiji je Bog pravi. Srušena srpska pravoslavna crkva nad Mostarom upućuje na nemoć u

6 Više o projektu „Novi spomenik“ dostupno na:
<http://www.klix.ba/vijesti/kultura/postavljen-spomenik-zrtvama-rata-i-hladnog-rata/061118019> (pristupljeno 05.04.2013. godine).

ratu nadmoćnijih Srba koji su u ratu 1992.-1995. srušili više od tisuću džamija i katoličkih crkava među kojima i one koje spadaju u svjetsku kulturnu baštinu. Zato je Mostar najtužnija paradigma međureligijskih odnosa u BiH, a ostala BiH je tužna jer je puna religijskih objekata koji ne upućuju na Boga, nego međašemenjiče prostor i poručuju onima drugima da nisu ovdje dobrodošli jer taj teritorij pripada onima koji su udarili međašmenjik.⁷

Unatoč navedenim kritikama, provedena anketa Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP BiH)⁸ pokazuje pretežno pozitivan odnos građana prema dosada izgrađenim spomenicima. Tako većina ispitanih građana (72,4%) smatra da su izgrađeni spomenici i memorijali korisni za procese suočavanja sa prošlošću i to u Federaciji BiH 77,4% ispitanika, u Republici Srpskoj 66,8% ispitanika, dok u Brčko distriktu BiH to smatra samo 37% ispitanika.⁹ Međutim, ovakvi pozitivni podaci ankete UNDP o odnosu građana prema do sada podignutim spomenicima nisu iznenađujući ukoliko se uzme u obzir činjenica da u BiH i dalje postoji nepovjerenje među etničkim grupama i jednostrani pogledi na prošlost.

Nasuprot tome, ista anketa je pokazala i da 75,1% građana BiH podržava usvajanje zakona na državnom nivou i standardizaciju podizanja memorijala.¹⁰ Nešto manji broj ispitanika, njih 64%, podržava podizanje jednog (glavnog) memorijala svim žrtvama rata u BiH. Ova ideja ima najveću podršku u Brčko distriktu BiH, 92,2% ispitanika, zatim 75,6% u Federaciji BiH, dok u Republici Srpskoj podrška iznosi 43,4% anketiranih. Prema etničkoj pripadnosti ispitanika, ovakav stav zastupa 84% Bošnjaka, 58,1% Hrvata, 39,3% Srba i 62,8% Ostalih.

7 Cjelokupan članak dostupan na: <http://www.prometej.ba/index.php/home-4/263-kaos-ili-novi-jeruzalem> (pristupljeno 01.04.2013. godine).

8 UNDP BiH, *Suočavanje s prošlošću i pristup pravdi iz perspektive javnosti - Specijalni izvještaj*, 2010, dostupno na: http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/tran_pravda/default.aspx?id=1799&langTag=bs-BA (pristupljeno 03.04.2013. godine).

9 Op.cit. fusnota 8, str. 27.

10 Prema etničkoj pripadnosti ispitanika, ovakav stav zastupa 84,1% ispitanika bošnjačke, 70,8% srpske, 52,6% hrvatske nacionalnosti i 85,6% ispitanika iz reda Ostalih. Op.cit. fusnota 8, str. 28.

Unatoč iskazanoj podršci građana za uspostavu koherentnog sistema memorijalizacije, kao ključno nameće se pitanje dugoročne svrsishodnosti modela memorijalizacije do sada prakticiranih na našim prostorima. Naime, svrhu memorijala kao vizuelnih podsjetnika preživjelim lakše je ustanoviti, dok je njeno dejstvo relativizirano u pogledu prenošenja poruke budućim generacijama. Ukoliko za primjer uzmemo spomenike nastale u SFRJ, koji su veličali zajedničku borbu naroda i narodnosti protiv fašizma i onomad imali mitološku poruku i veličinu, može se konstatovati da su isti nakon nepune smjene samo jedne generacije, prisutni u potpuno drugačijem kontekstu – ukoliko uopšte postoje, zanemareni su ili preuređeni u skladu sa ideologijom (etničke) teritorije na kojoj se nalaze.¹¹ Primjer toga je spomenik na planinskom prijevoju Makljen (Prozor), izgrađen 1978. godine, u znak sjećanja na Bitku za ranjenike, od kojeg je danas ostala samo betonska konstrukcija, jer je raznesen pet godina nakon okončanja posljednjeg rata u BiH.¹² Drugi primjer bi mogao biti obilježavanje Bitke na Sutjesci (Foča), koje je predmetom instrumentalizacije od strane aktuelnih etno-nacionalističkih diskursa, pa tako svjedočimo dvostrukom obilježavanju zajedničkog historijskog trenutka danas razdijeljenog po etničkom principu.

Sagledavajući sudbinu i nama prenesenu poruku partizanskih spomenika iz nama ne tako davne prošlosti, moglo bi se zaključiti da nismo mnogo naučili. Osim njihove eventualne umjetničke vrijednosti, oni nisu dali značajan doprinos „garanciji ne-ponavljanja“ i usmjeravanju historijskog i političkog diskursa ka zajedničkim vrijednostima. Međutim, simboličke reparacije i ne mogu biti primarne za ostvarivanje univerzalnih vrijednosti i društveno progresivnih ideja, jer je zato neophodan angažman cjelokupnog društva, sa **posebnim akcentom na politiku i političko obrazovanje i sveobuhvatne pedagoško-educativne sadržaje** kako bi se osiguralo ispunjenje navedenih ciljeva za buduće generacije.

11 O sudbini partizanskih spomenika na području bivše Jugoslavije više u tekstu Tamare Opačić dostupnom na: <http://www.h-alter.org/vijesti/kultura/tragican-kraj-antifasistickih-spomenika-fotogalerija/print:true> (pristupljeno 06.04.2013. godine).

12 Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, 2010. godine, donijela je Odluku o proglašenju Spomenika na Makljenu nacionalnim spomenikom BiH, dostupno na: http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=3313 (pristupljeno 06.04.2013. godine).

S obzirom na činjenicu da spomenička memorijalizacija u našem iskustvu, osim umjetničke vrijednosti pojedinih memorijala, nije polučila izgradnjom kulture sjećanja i njoj povjerenih ideja tranzicione pravde, možda bi se prilikom razmatranja Strategije tranzicione pravde BiH, trebali sagledati i neki novi i drugačiji koncepti memorijalizacije. U eri naprednih informacijskih tehnologija i globalizacije nameće se **potreba za osmišljavanjem mobilnih odnosno prenosivih načina memorijalizacije putem modernih uređaja** koji omogućavaju neograničenu dostupnost mjesta, simbola, poruka i sjećanja svake, svuda i u svakom trenutku.¹³

Koncept tranzicione pravde i u njemu sadržana ideja simboličkih reparacija, usmjerena je ka očuvanju sjećanja na one kojih više nema – žrtve i stradanja u ratu kako bi se njihovim najbližim pružio određen oblik priznanja i satisfakcije, te cjelokupnom društvu pomoglo u procesu suočavanja sa prošlošću.

Nažalost, postojeća praksa memorijalizacije u BiH ne ostvaruje ovu funkciju i djeluje poput bumeranga koji stalno nanovo oživljava protekle sukobe na istim ili novim mjestima samo drugačijim sredstvima. Umjesto da budu cilj memorijalizacije, stradanje i patnja žrtava postaju sredstvo u rukama političkih elita za održavanje *statusa quo* koje im koristi za očuvanje vlastitih pozicija. U prilog navedenom govori i činjenica da i 18 godina nakon završetka rata nije pokazana volja i spremnost da se ova oblast uredi na državnom nivou, a što je uzrokovalo samovolju, te stihijski i fragmentiran pristup načinima memorijalizacije u BiH. Rezultat toga je i općenito nepostojanje kulture i adekvatnog odnosa bh. društva prema, ne samo memorijalizaciji stradanjima u proteklom ratu, nego i drugim formama kulturnog i historijskog nasljeđa, što je vidljivo iz nemara i vandalskog odnosa prema našim brojnim vrijednostima kulturno-historijske baštine.¹⁴

Za promjenu postojećeg diskursa **trebalo bi što hitnije na jedinstven način regulisati kako oblast aktuelne memorijalizacije, tako i unaprijediti sistem očuvanja i zaštite nacionalnih spomenika** kulturne, historijske, vjerske ili et-

13 U ovom kontekstu prilikom razgovora o mjestu smještanja arhive Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju nakon njegovog zatvaranja, iznesene su i ideje o digitalizaciji arhivske građe.

14 Lista najugroženijih nacionalnih spomenika BiH koju je sačinila Komsija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH je dostupna na:
http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=160&lang=1 (pristupljeno 10.04.2013. godine).

ničke važnosti. Time bi bila stvorena i solidna osnova za daljnju izgradnju novog, zdravijeg i odgovornijeg odnosa, svih građana prema ovim vrijednim i opipljivim podsjetnicima naše prošlosti, a time i razvoj istinske kulture sjećanja na ovim prostorima.

Udruženje stručnih saradnika i savjetnika u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini

Nedim Ćosić

1. Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u Bosni i Hercegovini, kao pretpostavka za efikasniji pravosudni sistem i osvrt na aktuelna pitanja o načinu imenovanja nosilaca tužilačke funkcije i stručnih saradnika

Nezavisan, nepristrasan i efikasan sudski sistem predstavlja ključnu garanciju u zaštiti ljudskih prava, demokratskih vrijednosti i vladavine zakona u demokratskom društvu.

Kao jedan od osnovnih elemenata nezavisnosti pravosudnog sistema jeste nezavisan, stabilan i koordiniran sistem finansiranja. U Bosni i Hercegovini postoje četiri pravna sistema i četrnaest izvora finansiranja pravosudnih institucija, tj. pravosuđe u Bosni i Hercegovini se finansira iz deset kantonalnih budžeta, dva entitetska, državnog i budžeta Brčko distrikta. Nadležna ministarstva pravde i vlade zadužene za odobravanje budžeta imaju mogućnost izmjene budžeta sudskih institucija uz prethodnu obavezu obavještanja i konsultacija sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem BiH i institucijom kojoj se odobrava budžet. Radi ovako postavljenih ovlasti vidimo neposredan i u praksi vrlo čest uticaj izvršne vlasti na pravosuđe. Imajući u vidu gore navedeno, jako je teško postići potpunu odvojenost pravosudne od izvršne vlasti. Različiti nivoi vlasti imaju i različite prioritete finansiranja, tako da se u pojedinim, npr. kantonima, izdvaja veći procenat od ukupnog godišnjeg budžeta za finansiranje pravosuđa, dok drugi kantoni imaju drugačije prioritete (npr. kapitalne investicije, visoko školstvo, policija, zdravstvo itd.). Pravosudne institucije na svim nivoima bi trebale imati jednak obim finansiranja, pri čemu ne bi dolazilo do razlika koje uzrokuju nejednaku efikasnost i pristup pravdi, koja, prvenstveno, građane dovodi u neravnotežan položaj u mjestu u kojem ostvaruju svoja prava.

U raspravama koje se vode na ovu temu, izražena su određena različita shvaćanja svrhe i ciljeva smanjenja fragmentiranosti pravosudnih budžeta. Smanjivanjem fragmentiranosti pravosudnih budžeta ne nastoji se povećati nivo finansiranja, nego utvrditi siguran i objektivan stepen finansiranja pravo-

sudnih institucija, jer prema trenutnim zakonskim rješenjima, postoji velik broj osoba u izvršnoj vlasti koji mogu uticati kako na odobravanje, tako i na doznačavanje odobrenih sredstava za pravosuđe. Zvaničnici u izvršnoj vlasti pravdaju korekcije pravosudnih budžeta time da su svi budžeti uslovljeni fiskalnim okvirom budžetske godine, nedostatnom prihodovnom stranom budžeta, nerealnim budžetskim zahtjevima predsjednika sudova i glavnih tužilaca. Međutim, prilikom sagledavanja postojeće prakse usmjerene na korekcije budžeta, također bi trebali uzeti u obzir da se pitanje sudskih budžeta analizira i u kontekstu provedbe troškova, ali i prihoda, koji u tom smislu proizilaze iz već postojećih zakonskih rješenja, kao što su ona koja se odnose na dostavljanje sudskih pismena, obaveznu odbranu u krivičnim postupcima, naplatu i određivanje sudske takse, te se dolazi do zaključka da bi se i u okviru postojećeg nivoa finansiranja moglo doprinijeti boljem finansiranju.

U mišljenju Venecijanske komisije za Bosnu i Hercegovinu iz 2012. godine, pod tačkom 30, se navodi: „Teže je održati pravnu sigurnost u federalnoj nego unitarnoj državi. To je zbog činjenice da federalna država ima nekoliko zakona o istoj stvari i nekoliko sudova koji mogu tvrditi da imaju nadležnost. Dakle, prvo što treba uraditi je odlučiti koji zakon se primjenjuje i koji sud ima nadležnost. Ovo je, prije svega, skupo za poslovanje i običan život i vodi ka nezvjesnosti isporu.“¹ Očigledno je da složena ustavna struktura ima za posljedicu i složenu strukturu pravosuđa, koja teže ispunjava osnovne ustavne principe „jednakosti građana pred zakonom“ i „pravne sigurnosti“.

Također, u istom mišljenju se objašnjavaju kriteriji institucionalne nezavisnosti pravosudnih organa među koje spada i kriterij „da sudstvo mora biti nezavisno u finansijskim pitanjima. Pravosuđe mora dobiti dovoljna sredstva za pravilno obavljanje funkcija i mora imati ulogu u odlučivanju kako se ta sredstva doznačavaju“.²

1 Mišljenje Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Venecija 15.-16. juni 2012. godine, (http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/integracije/Misljenje%20VK%20-%20BJ.pdf), str. 8

2 Mišljenje Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Venecija 15.-16. juni 2012. godine, (http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/integracije/Misljenje%20VK%20-%20BJ.pdf), str. 18

Da je finansiranje jedan od osnovnih elemenata nezavisnosti pravosuđa, te jedno od ključnih pitanja kojim bi se trebalo baviti Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, navodi se i u preporukama strukturiranog dijaloga započetog između vlasti u Bosni i Hercegovini i Europske komisije. U preliminarnim preporukama sa prvog sastanka strukturiranog dijaloga nadalje se ističe da u: „vezi sa pitanjima budžeta, Evropska komisija: je saglasna sa opšteprihvaćenim mišljenjem da se nezavisnost pravosuđa i djelotvornost sektora pravde ne mogu garantovati bez odgovarajućih finansijskih resursa. Ovi resursi se moraju osiguravati kroz transparentno, dobro koordinirano i djelotvorno budžetsko planiranje“.³ U ovim razgovorima se u nastavku navodi: „da po pitanju finansiranja sektora pravde, Europska komisija ponovo naglašava da se ne može postići potpuna nezavisnost, efektivnost, nepristrasnost, odgovornost i profesionalizam pravosuđa ukoliko pravosudnim institucijama ne budu na raspolaganju odgovarajuća finansijska sredstva; zahtijeva od nadležnih organa vlasti da postignu dogovor o nizu mogućih mjera za definisanje budžetskih nadležnosti u skladu sa ustavnim poretком u BiH, koje je potrebno dostaviti prije slijedećeg sastanka Strukturnog dijaloga.“⁴

Način finansiranja pravosuđa u Bosni i Hercegovini treba riješiti jednobrazno za cijelu državu, s jedne strane poštujući njenu ustavnu strukturu, a s druge strane poštujući ustavom zagarantirano pravo „jednakosti građana pred zakonom“, kao i potrebe institucija pravosuđa i nosilaca pravosudnih funkcija. Veliki nedostatak aktuelnog načina finansiranja jeste u tome da niti u jednom od budžeta iz kojih se finansiraju pravosudne institucije nisu predviđeni razvojni programi, te da u velikom broju slučajeva razvojne programe vezane za pravosuđe (nabavka opreme, softverskih programa i rješenja, renoviranje i izgradnja zgrada pravosudnih institucija) finansiraju strani donatori. Ako napravimo analizu budžeta pravosudnih institucija zemalja u regionu, primjetit ćemo da, recimo „računska struktura slovenskog budžeta je složena.

3 Prvi set preliminarnih preporuka Strukturiranog dijaloga sa Europskom komisijom, Banjaluka 7. juni 2011. (<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32971>), str. 2

4 Preporuke sa drugog sastanka o „Strukturnom dijalogu o pravosuđu između EU i BiH“, Sarajevo 10.-11. novembar 2011. (<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32883>), str. 5

Prema Zakonu o javnim finansijama budžet se sastoji od općeg, posebnog dijela i dijela za razvojne programe“.⁵

Finansiranje sudova

U Bosni i Hercegovini postoji više od 75 sudova čiji rukovodioci samostalno predlažu budžet nadležnim ministarstvima pravde. Sudovi u Republici Srpskoj izrađuju nacrt budžeta, koji se dostavlja Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, te sa eventualnim primjedbama Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, nacrt se dostavlja Ministarstvu pravde Republike Srpske, koje dalje dostavlja prijedlog budžeta ministarstvu finansija i Vladi Republike Srpske. Ukoliko ministarstvo pravde vrši izmjene budžeta sudova u odnosu na inicijalni akt koji je predložen, o tome se konsultiraju sa Visokim sudskom i tužilačkim vijećem i institucijom kojoj se mijenja budžet. Sudovi u Republici Srpskoj imaju status podrazreda u okviru ministarstva pravde.

Ista procedura odobravanja budžeta jeste i za sudove u Federaciji Bosne i Hercegovine, uz razliku što se kantonalni i općinski sudovi finansiraju iz deset kantonalnih budžeta, a Vrhovni sud Federacije iz federalnog budžeta. Nadležna ministarstva finansija imaju mogućnost izmjene budžeta, uz prethodnu konsultaciju sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem BiH i institucijom. U pojedinim kantonima, sudovi su navedeni kao posebni budžetski podrazred. U tom smislu, ne razlikuju se od ostalih institucija koje se finansiraju iz državnih budžeta i formalno nadležna ministarstva finansija ne bi trebalo da imaju poseban uticaj na finansiranje. U praksi to nije slučaj i uloga ministarstva finansija u Federaciji Bosne i Hercegovine. Osim same tehničke podrške u realizaciji budžeta, česte su korekcije sudskih budžeta. Na nivou BiH, predsjednik Suda Bosne i Hercegovine predlaže budžet Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine i zastupa sud na sjednicama Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ukoliko se diskutuje o budžetskim pitanjima vezanim za sud. Sud Bosne i Hercegovine označen je kao poseban budžetski razred i nije u sastavu ministarstva pravde Bosne i Hercegovine.

Sudovi u Brčko distriktu dostavljaju prijedlog budžeta Pravosudnoj komisiji Brčko distrikta i Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, koji se kasnije dostavlja Vladi Brčko distrikta, te predsjednici sudova imaju

5 Hrvoje Šapina, Ranko Batinić, Komparativna analiza finansiranja sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini, mart 2011. godine, str. 43.

pravo prisustvovati sjednicama zakonodavne vlasti kada god se vodi rasprava o pitanjima budžeta.

Finansiranje tužilaštava

Finasiranje tužilaštava u Bosni i Hercegovini na sličan način je uređeno, kao i finansiranje sudova. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine se na isti način finansiraju kao i Sud Bosne i Hercegovine, te ima isti status kao i ostali budžetski korisnici finansirani sa državnog nivoa. Pet okružnih tužilaštva, Republičko tužilaštvo i Specijalno tužilaštvo Republike Srpske se finansiraju iz budžeta Republike Srpske, gdje glavni tužioci prijedlog budžeta dostavljaju Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, a nacrt zajedno sa komentarima dostavljaju ministarstvu pravde Republike Srpske, koji isti prosljeđuje ministarstvu finansija i dalje Vladi Republike Srpske. Tužilaštva u Federaciji Bosne i Hercegovine se finansiraju iz jedanaest budžeta (deset kantonalnih i federalnog). Federalno tužilaštvo se finansira iz federalnog budžeta, dok se kantonalna tužilaštva finansiraju iz kantonalnih budžeta. Glavni kantonalni tužilac priprema nacrt budžeta koji dostavlja Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH i nakon toga dostavlja nadležnom kantonalnom ministarstvu pravde. Ukoliko postoji nedostatak sredstava i budžet tužilaštva ne može biti usvojen na predloženoj nivou, dolazi do „usaglašavanja“ budžeta između predstavnika tužilaštva i ministarstva pravde, ili ministar pravde jednostrano umanjuje budžet do iznosa koji može biti odobren.

Finansiranje Tužilaštva Brčko distrikta vrši se na način da glavni tužilac sastavlja nacrt budžeta i isti dostavlja Pravosudnoj komisiji Brčko distrikta i Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, te, kao i predsjednici sudova, ima pravo prisustvovati sjednicama Skupštine, ukoliko se raspravlja o pitanjima vezanim za budžet tužilaštva.

Uloga Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH

Uloga Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH po pitanjima finansiranja jeste u davanju mišljenja na budžete pravosudnih institucija. Prijedlog budžeta pravosudnih institucija, osim dostavljanja nadležnim ministarstvima pravde, dostavlja se i Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, te je Vijeće „indirektan predlagatelj budžeta“.

U praksi, to znači konstatne konsultacije sa izvršnom vlašću oko pitanja pripreme i izvršenja budžeta, te pregovaranje sa nadležnim ministrima pravde, pomoćnicima ministra pravde zaduženim za pravosuđe, ministrima finansija i premijerima entiteta i kantona o poboljšanju, a u posljednje vrijeme više o zadržavanju postojećeg nivoa finansiranja pravosuđa. Prostim zbrajanjem dolazimo do podatka da u Bosni i Hercegovini postoji više od pedeset rukovodećih javnih funkcionera u izvršnoj vlasti sa kojima treba pregovarati o odobravanju i izvršenju pravosudnih budžeta. Možemo slobodno reći da je u Bosni i Hercegovini, u periodu od 2009. godine, prisutan konstatan pad nivoa finansiranja pravosuđa (također i ostalih institucija koje se finansiraju iz budžeta), te da Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH ulaže velike napore u zadržavanju postojećeg nivoa finansiranja. Strategije i reforme koje provodi Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, te pravosudna zajednica u cjelini, osim usvajanja novih načina rada, povećanja radne discipline, izvršavanja zadataka i planova u određenim vremenskim rokovima, zahtijevaju i stabilnije, u nekim slučajevima, i obimnije finansiranje pravosuđa, te donošenje zakona koji će na efikasan način regulisati ovo pitanje.

Zaključak

Finansiranje pravosuđa treba riješiti jednobrazno za cijelu državu, poštujući s jedne strane njenu ustavnu strukturu, a sa druge strane ustavom zagarantovano pravo „jednakosti građana pred zakonom“, te potrebe institucija pravosuđa i nosilaca pravosudnih funkcija. Određeno nezavisno tijelo, samostalno ili u sklopu Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, trebalo bi preuzeti koordinaciju pripreme svih pravosudnih budžeta. Posebno loša situacija jeste u Federaciji Bosne i Hercegovine, u kojoj je fragmentiranost finansiranja naročito izražena zbog kompleksnog i nekoordinisanog sistema na entitetskim i kantonalnim nivoima, gdje „postoji ozbiljna zavisnost sudbene vlasti u odnosu na izvršnu i zakonodavnu, jer izvršna kao predlagatelj, i zakonodavna kao donositelj zakona, stvarno odlučuju koliko će sredstava za rad sudbene vlasti biti osigurana“.⁶ Ukoliko bi bila smanjena fragmentiranost finansiranja pravosudnih institucija, samim tim bi bio smanjen uticaj izvršne na sudsku vlast, svi uposlenici u pravosuđu bi plate dobijali u isto vrijeme, institucije po jednakom parametrima bi dobivale izdatke za materijalne troškove i razvojne projekte. Na taj način bi se sigurnije mogao planirati utrošak sredstava, npr. donosile bi se

6 Hrvoje Šapina, Ranko Batinić, Komparativna analiza finansiranja sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini, mart 2011. godine, str. 155

dugoročno odluke da li odobrena sredstva ulagati u razvojne projekte (modernizaciju i opremanje prostorija za rad), o tome da li zapošljavati nove sudije i tužioce, da li povećanjem primanja motivirati postojeće sudije i tužioce da postižu bolje rezultate ili zapošljavati administrativno tehničko osoblje, pripravnike.

2. Nove tendencije u načinu izbora nosilaca pravosudnih funkcija

Preporuke, koje su dale države Pakistan i Australija, na sjednici Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih nacija, dana 11.6.2010. godine u Ženevi, nisu prihvaćene od strane vlasti Bosne i Hercegovine, uz obrazloženje da sudije i tužioce imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, te da isto provodi disciplinski postupak u slučajevima disciplinske odgovornosti sudija i tužilaca.

Izbor tužilaca

Dvije političke partije, Socijaldemokratska partija i Savez nezavisnih socijaldemokrata, u Sporazumu o programskoj/projektnoj saradnji u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti 2012.-2014. (u daljem tekstu Sporazum), u tački 3.4. izražavaju saglasnost da djeluju u pravcu donošenja „izmjene zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH (VSTV) u sljedećem:

- Konkursnu proceduru za glavne tužioce, njihove zamjenike i tužioce provodi VSTV
- Glavne tužioce na svim nivoima vlasti imenuju nadležna zakonodavna tijela na prijedlog Vijeća ministara, entitetskih i kantonalnih vlada sa liste uspješnih kandidata koju je utvrdio VSTV uz postojanje mehanizma deblokade u postupku izbora tj. ukoliko nadležna tijela ne izvrše imenovanje u roku od 3 mjeseca, VSTV imenuje vršioca dužnosti glavnog tužioca dok nadležno zakonodavno tijelo ne imenuje glavnog tužioca sa liste uspješnih kandidata;
- Zamjenike tužilaca na državnom, entitetskom, kantonalnom i okružnom nivou, uključujući i Brčko Distrikt BiH imenuje glavni tužilac odnosnog nivoa sa liste uspješnih kandidata koju utvrđuje VSTV;
- Tužioce na državnom, entitetskom, kantonalnom i okružnom nivou uključujući i Brčko Distrikt BiH na prijedlog VSTV imenuje glavni tužilac;
- Sastav VSTV – članove koje imenuju nadležne advokatske komore zamijeniti sa članovima iz reda univerzitetskih profesora pravne struke,

koje temeljem javnog konkursa imenuje Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH, a u čijem sastavu će biti i predstavnici advokatskih komora;

- U slučajevima gdje postoji specijalno tužilaštvo primjenjuje se isti princip.“⁷

Dakle, kako je navedeno u Sporazumu, ustanovio bi se novi način izbora nosilaca tužilačke funkcije. Glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine imenuje Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na prijedlog Vijeća ministara. Glavnog tužioca Tužilaštava Federacije Bosne i Hercegovine imenuje parlament Federacije Bosne i Hercegovine na prijedlog federalne vlade. Glavne kantonalne tužioce biraju kantonalni parlamenti na prijedlog kantonalnih vlada. U Republici Srpskoj, glavnog republičkog tužioca i glavne okružne tužioce imenuje parlament Republike Srpske na prijedlog Vlade Republike Srpske, dok glavnog tužioca Tužilaštva Brčko distrikta imenuje Skupština Brčko distrikta na prijedlog Vlade Brčko distrikta. Imenovani glavni tužioci imenuju svoje zamjenike. Ovako predviđenim načinom izbora, uloga Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH svodi se na „proceduralnu“, tj. da provodi konkursnu proceduru, sastavlja rang listu uspješnih kandidata, dok se sam izbor vrši u parlamentu. Ovakva uloga Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH bila bi slična ulozi kakve imaju entitetske i državna agencija za državnu službu. Ukoliko dođe do određene blokade izbora, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH može samo imenovati vršioca dužnosti glavnog tužioca, dok zakonodavno tijelo ne izvrši konačno imenovanje.

Veoma je interesantno da vlasti koje čine parlamentarnu većinu u Bosni i Hercegovini navode određenu instituciju kao garant nezavisnosti pravosuđa, a nakon toga određenim preliminarnim dogovorima joj oduzimaju nadležnosti. Pozivajući se u Preambuli Sporazuma na svjesnost o potrebi „dinamiziranja ekonomskog razvoja, povećanja efikasnosti institucija na svim nivoima i borbe protiv organiziranog kriminala i korupcije“, potpisnice Sporazuma izražavaju stav da će isti „osigurati“, između ostalog, „realizaciju Mape puta iz Brisela“ i „efikasnije i racionalnije javne uprave“. Očigledno je da prijedlogom novog načina izbora tužilaca, vlasti Bosne i Hercegovine pokušavaju vratiti povjerenje građana u pravosudne institucije, te otvoriti prostor za istrage vezane za privredni kriminal i korupciju. U Sporazumu se, međutim, ne razrađuje na koji

7 Sporazum o programskoj/projektnoj saradnji u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti u BiH, 2012.-2014., (<http://sdp.ba/dokumenti/SPORAZUM%20SDP-SNSD.pdf>), str. 4

će način ovako postavljen sistem imenovanja tužilaca doprinijeti naprijed navedenim ciljevima, niti na koji će način zakonodavna i izvršna vlast „animirati“ postojeće tužioce da postignu takve rezultate.

Sa druge strane, imajući u vidu da postoje specifični odnosi u tužilačkom sistemu, u odnosu na sudski, tj. „princip subordinacije“, kako tužilaca u odnosu prema glavnom tužiocu u okviru jednog tužilaštva, tako i u odnosu nižih tužilaštva prema višim (okružna/republičko, kantonalna/federalno u Bosni i Hercegovini), te da „tužilac u krivičnom postupku nastupa u dvostrukoj ulozi; u ulozi stranke u krivičnom postupku, ravnopravne sa okrivljenim kao drugom strankom u krivičnom postupku, a javlja se i u ulozi državnog organa zaduženog da u krivičnom postupku zastupa državne (društvene) interese koji su usmjereni ka utvrđivanju istine“, ⁸ vidimo da tužilaštva u svom radu nemaju jednako utvrđenu „nezavisnost“ kao sudovi. Također, država ili pojedini dijelovi države koje tužilaštva zastupaju u krivičnim postupcima, imaju legitimno pravo da uzmu u nadležnost „donošenje tužilačke politike (npr. davanje prioriteta određenim vrstama predmeta, rokovima, boljoj saradnji sa drugim agencijama i sl.), pitanje je za koje je primjereno da zakonodavac i ministarstvo pravde, ili vlada, mogu imati odlučujuću ulogu“. ⁹ Na osnovu ranije navedenog, primjećujemo da težnja za imenovanjem tužilaca od strane određenog zakonodavnog tijela jeste jednim dijelom utemeljena kako u praksi, tako i u teoriji.

Ipak, posmatrajući cjelokupnu političku situaciju i imajući u u vidu da su sve relevantne institucije, koje prate rad zakonodavnih i izvršnih vlasti Bosne i Hercegovine, saglasne u tome da iste na zadovoljavajući način ne ispunjavaju već postojeće nadležnosti i dužnosti, realno je upitno i ispunjavanje dodatnih nadležnosti koje žele da preuzmu. Jedan od eklatantnijih primjera jeste imenovanje sudija u Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine, ili imenovanje svih javnih funkcionera, te imajući u vidu stepen demokratičnosti države i gledajući Bosnu i Hercegovinu „kao zemlju u tranziciji“, imenovanje tužilaca bi u ovom trenutku bilo najbolje ostaviti u nadležnosti Visokog sudskeg i tuži-

8 Javni tužilac (http://sr.wikipedia.org/wiki/Javni_tu%C5%BEilac)

9 Sevima Sali-Terzić, Tužilaštva u političkom sporazumu SDP/SNSD: Nezavisno ili političko pravosuđe?, (http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Sevima_Sali-Terzic5.pdf), str.

lačkog vijeća BiH. Profesionalna pravosudna zajednica i nevladine organizacije zauzimaju isto stanovište.

Nadležnosti Vijeća ne bi trebalo dokidati, ali sastav Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, eventualno, bi mogao biti podložan promjenama i na taj način doprinijeti efikasnijem, transparentnijem i kvalitetnijem izboru nosilaca pravosudnih funkcija. Jako je važno odrediti sastav Vijeća, koje bi trebalo u sljedećem periodu vršiti izbor sudija, tužilaca i stručnih saradnika, te napraviti balans između „struke“ (sudija i tužilaca), „politike“ (predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti) i „teorije“ (predstavnika akademske zajednice), te donijeti odluku o potrebi razdvajanja sudskog i tužilačkog vijeća koji bi zasebno birali sudije i tužioce.

Analizirajući način izbora sudija i tužilaca u regionu, zaključujemo da postoji razdvojena sudska i tužilačka vijeća, koja imenuju sudije i tužioce, te u prosjeku dvadeset članova vijeća.

Crna Gora ima dva savjeta: Sudski savjet (ustavna kategorija), koji bira predsjednike suda i sudije, te u svom sastavu ima deset članova i Tužilački savjet Crne Gore (jedanaest članova), koji vrši proceduru izbora tužilaca.

U Republici Hrvatskoj sudije imenuje Državno sudbeno vijeće (jedanaest članova), dok zamjenike državnih odvjetnika imenuje Državno odvjetničko vijeće (11 članova), a glavnog državnog odvjetnika imenuje Sabor, na prijedlog Vlade Hrvatske.

U Srbiji prvo imenovanje sudija vrši Narodna skupština Srbije, dok Visoki savet sudstva Srbije (jedanaest članova) vrši izbor sudija u svim ostalim slučajevima. Izbor javnog tužioca i zamjenike javnog tužioca, koji se prvi put biraju, vrši Narodna skupština, a Državno veće tužilaca Srbije (jedanaest članova) predlaže Skupštini kandidate za prvi izbor, te u svim ostalim slučajevima samostalno vrši izbor tužilaca.

Izbor stručnih saradnika

Nadležnost Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine jeste i imenovanje stručnih saradnika. Do donošenja novog zakona o sudovima u Republici Srpskoj, Vijeće je imenovalo stručne saradnike u općinskim i osnovnim sudovima, okružnim i Vrhovnom sudu Republike Srpske, te okružnim privrednim sudovima sa tendencijom da bira sve stručne saradnike zaposlene u

pravosuđu. U ovom trenutku Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH imenuje stručne saradnike samo u općinskim sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Upravo novi Zakon o sudovima Republike Srpske oduzeo je pravo Vijeću da imenuje stručne saradnike u Republici Srpskoj, u kojoj sada iste bira predsjednik suda. Jedna od pozitivnih strana ovog zakona jeste da se stručni saradnici biraju na neodređeno vrijeme, ali u odnosu na ostala prava, imaju „sui generis“ položaj, jer ih se ne tretira ni kao nosioce pravosudne funkcije, niti imaju prava kao ostali administrativni radnici suda.

S druge strane, pojedini stručni saradnici zaposleni u općinskim sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji su imenovani od Vijeća na period od šest godina, ostali su bez posla istekom mandata od šest godina, na koji su imenovani sa vrlo nejasnim daljnjim pravima za apliciranje na istu poziciju u ponovljenom konkursu. Ipak, izmjenama Zakona o platama i drugim naknadama sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, koje je usvojio Dom naroda Federacije BiH, na sjednici dana 27.6.2013. godine, stručnim saradnicima imenovanim od strane Vijeća je ukinuto ograničenje mandata na šest godina, te istima, sudijama i tužiocima, su izjednačena prava sa zaposlenicima u izvršnoj vlasti.

Zaključak

Nadležnosti Vijeća ne bi trebalo umanjivati, ali sastav Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, eventualno, bi mogao biti podložan promjenama i na taj način doprinijeti efikasnijem, transparentnijem i kvalitetnijem izboru nosilaca pravosudnih funkcija. Jako je važno odrediti sastav Vijeća, koje bi trebalo u sljedećem periodu vršiti izbor sudija, tužilaca i stručnih saradnika, te napraviti balans između „struke“ (sudija i tužilaca), „politike“ (predstavnik zakonodavne i izvršne vlasti) i „teorije“ (predstavnik akademske zajednice), te donijeti odluku o potrebi razdvajanja sudskog i tužilačkog vijeća, koji bi zasebno birali sudije i tužioce.

Ukoliko govorimo o imenovanju nosilaca pravosudnih funkcija u Bosni i Hercegovini, najbolje rješenje u aktuelnom trenutku jeste da iste imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, imajući u vidu, prije svega, motive za osnivanje ovakve institucije, zatim reforme koje još nisu završene, zakonska rješenja po ovom pitanju u regionu i Evropi. Zapadne evropske demokracije, ukoliko imaju drugačija rješenja, imaju razvijenije tra-

dicije i standarde, kao i pravne sisteme i procedure, te zakonodavna tijela koja kao takva nisu mijenjana više decenija, ili čak više stotina godina. Ukoliko stručne saradnike posmatramo kao kategoriju profesionalaca koji su stekli odgovarajuće iskustvo i čine bazu iz koje trebaju biti birani sudije i tužioci, bilo bi najsvrsishodnije osigurati uslove da Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH imenuje i sve stručne saradnike zaposlene u sudovima i tužilaštvima, a koji bi trebali imati određena procesna ovlaštenja za postupanje.

Izvori

Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini 2010.-2011., Mreža pravde u BiH, (<http://209.59.149.26/~adiadm/wp-content/uploads/2011/04/Ljudska-prava-i-pravosudje.pdf>)

Ljudska prava i pravosuđe u Bosni i Hercegovini 2011.-2012., Mreža pravde u BiH(<http://209.59.149.26/~adiadm/wp-content/uploads/2011/04/LJUDSKA-PRAVA-I-PRAVOSUDJE-U-BOSNI-I-HERCEGOVINI-2011-2012.pdf>)

Dr. sc. Hrvoje Šapina, Mr. Sc. Ranko Batinić, Komparativna analiza finansiranja sudova i tužilaštava u Bosni i Hercegovini, mart 2011. godine

Sevima Sali-Terzić, Tužilaštva u političkom sporazumu SDP/SNSD: Nezavisno ili političko pravosuđe?
(http://www.fcjp.ba/templates/ja_avian_ii_d/images/green/Sevima_Sali-Terzic5.pdf)

Sporazum o programskoj/projektnoj saradnji u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti u BiH, 2012.-2014.(<http://sdp.ba/dokumenti/SPORAZUM%20SDP-SNSD.pdf>)

Efikasnost pravosuđa u europskom konceptu: usporedba funkcioniranja europskih pravosudnih sustava, Prof. dr. sc. Alan Uzelac
(<http://alanuzelac.from.hr/pubs/B21efikasnost.pdf>)

Saopćenj/saopštenje za javnost Mreže pravde u Bosni i Hercegovini
(<http://www.mrezapravde.ba/mpbh/latinica/vijest.php?id=229>)

Prvi set preliminarne preporuke Strukturiranog dijaloga sa Europskom komisijom, Banjaluka 7. juni 2011. (<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32971>)

Preporuke sa drugog sastanka o „Strukturnom dijalogu o pravosuđu između EU i BiH“, Sarajevo 10.-11.novembar 2011.
(<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32883>)

Preporuke sa trećeg sastanka o „Strukturnom dijalogu o pravosuđu između EU i BiH“, Mostar 5.-6. juli 2012. (<http://pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=36934>)

Mišljenje Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, Venecija 15.-16.juni 2012, godine
(http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/planiranja_koordinacija/integracije/Misljenje%20VK%20-%20BJ.pdf)

Izvještaj Europske komisije o napretku Bosne i Hercegovine u 2012. godini, Brisel 10.10.2012. (http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/?id=10835)

Izvještaj sa sastanka održanog dana 13.02.2013. godine sa glavnom tužiteljicom Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo Nives Kanevčev i sekretarom Tužilaštva Alenom Šarčevićem

Smanjenje fragmentiranosti finansiranja pravosuđa u Federaciji Bosni i Hercegovini, USAID JSDP II

Sudski sistem Bosne i Hercegovine
(http://bs.wikipedia.org/wiki/Sudski_sistem_Bosne_i_Hercegovine)

Javni tužilac (http://sr.wikipedia.org/wiki/Javni_tu%C5%BEilac)

Zakon o državnom veću tužilaca Srbije
(http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_drzavnom_vecu_tuzilaca.html)

Ustav Crne Gore
(http://www.skupstina.me/cms/site_data/ustav/Ustav%20Crne%20Gore.pdf)

Zakon o državnom tužiocu Crne Gore
(<http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetalji.aspx?tag=%7B1DCF388D-24A4-4638-B043-5B84BF290939%7D>)

Zakon o Državnom sudbenom vijeću Hrvatske, prečišćeni tekst
(<http://www.zakon.hr/z/127/Zakon-o-dr%C5%BEavnom-sudbenom-vije%C4%87u>)

Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Srbije
(http://www.paragraf.rs/propisi/ustavni_zakon_za_sprovođenje_ustava_republike_srbije.html)

Zakon o sudovima RS Integralni tekst (<http://ebookbrowse.com/zakon-o-sudovima-rs-integralni-tekst-pdf-d282877286>)

Matrice

Besplatna pravna pomoć

Elma Demir

Br. 74					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Implementirati reforme, neophodne za poboljšanje učinkovitosti pravosudnog sistema, kako bi se garantiralo pravo na pravično suđenje, posebice kako bi se garantirao pristup sudu i adekvatno korištenje suda za jezičke manjine.	Meksiko	NE	Odobreno je proširenje unutrašnje strukture – povećan je broj sudačkih, a isto se očekuje i za tužilačke pozicije, u cilju izgradnje kapaciteta pravosudnog sistema za efikasnije vođenje postupaka, dok se istovremeno nastavljaju aktivnosti na smanjenju broja zaostalih predmeta i unapređenju sudske administracije. Ustavom i zakonima BiH, osiguran je princip korištenja jezika i pisma, te zagarantirano stranama i drugim učesnicima u postupcima, koji ne poznaju jezik na kojem se vodi postupak, da isti prate uz pomoć tumača (prevodioca), ovo pravilo se izuzetno rijetko krši u praksi.	Uspostavljen sistem besplatne pravne pomoć u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, član 6; Uspostavljene i funkcionalne javne institucije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ; Troškovi litigacije usklađeni su sa platežnom moći stanovništva; Sudske odluke se provode u praksi.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u BiH nije usvojen; Sistem pružanja besplatne pravne pomoći u državi nije harmoniziran i usklađen; Visoki troškovi litigacije; Sudske odluke, posebno kada su tužene javne institucije, se ne provode u praksi.	Usvojiti i u potpunosti implementirati okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći; Provesti konsultacije o nacrtu navedenog zakona sa stručnom zajednicom i civilnim društvom; Provesti studiju izvodljivosti navedenog zakona; Krivično goniti odgovorne institucije i rukovodstvo istih za neprovođenje sudskih odluka.	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko

Br. 79					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poboljšati slabe upravne i pravosudne sisteme, koji postavljaju prepreke zaštiti prava pripadnika vjerskih manjina.	SAD	NE	Ustavom i zakonima BiH, osiguran je princip korištenja jezika i pisma, te zagarantirano stranama i drugim učesnicima u postupcima, koji ne poznaju jezik na kojem se vodi postupak, da isti prate uz pomoć tumača (prevodioca), ovo pravilo se izuzetno rijetko krši u praksi.	Uspostavljen sistem besplatne pravne pomoć (BPP), u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravim ai osnovnim slobodama, član 6; Uspostavljene i funkcionalne javne institucije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć; Troškovi litigacije usklađeni su sa platežnom moći stanovništva; Sudske odluke se provode u praksi.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, u BiH nije usvojen; Sistem pružanja besplatne pravne pomoći u državi, nije harmoniziran i usklađen; Visoki troškovi litigacije; Sudske odluke, posebno kada su tužene javne institucije, se ne provode u praksi.		Usvojiti i u potpunosti implementirati okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći; Provesti konsultacije o nacrtu navedenog zakona sa stručnom zajednicom i civilnim društvom; Provesti studiju izvodljivosti navedenog zakona; Krivično goniti odgovorne institucije i rukovodstvo istih za neprovođenje sudskih odluka.		Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH; PSBiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko

Zabrana diskriminacije

Adrijana Hanušić

Br. 31					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Eliminirati diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH; usvojiti sveobuhvatne antidiskriminacijske zakonske propise, uključujući, između ostalog, zaštitu od diskriminacije na osnovu spola ili roda, jačati zaštitu osoba bez državljanstva; te usvojiti mjere koje garantiraju univerzalnu evidenciju rođenih pod svim okolnostima, uključujući i romsku djecu.	Češka Republika	DA	Izmjene Ustava su u toku. Vlasti u BiH neprestano sprovode mjere za smanjenje broja osoba bez državljanstva i naknadni upis pripadnika romske manjine u matične knjige rođenih.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno izmjene odredbi koje nisu nisu usklađene sa međunarodnim standardima; Usvojen Zakon o zabrani diskriminacije.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljani van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBiH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.	U što kraćem roku u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminisati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.	Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo civilnih poslova	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH, Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH

Br. 32					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvaćanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Učinkovito regulirati i implementirati norme koje su na snazi vezano za zabranu diskriminacije na osnovu rase, roda, invalidnosti ili socijalnog stanja.	Argentina	DA	BiH je usvojila zakonske propise kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovu rase, spola, invalidnosti ili društvenog statusa. Pored Institucije ombudsmana, BiH je uspostavila još nekoliko tijela za borbu protiv diskriminacije.	Usvojen Zakon o zabrani diskriminacije (ZZD), zabranjuje diskriminaciju na osnovu rase, roda, invalidnosti i socijalnog stanja; Značajno povećan broj sudskih presuda i prijava Instituciji ombudsmana vezano za ZZD u ovoj godini.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije
ZZD predviđa otvoren spisak osnova diskriminacije, bez eksplicitnog navođenja invaliditeta; ZZD se nedovoljno primjenjuje u praksi: javnosti su poznate usvojene tri do sada pozitivne presude primjenom ZZD-a. Od 191 prijave diskriminacije, podnesene Instituciji ombudsmana, neznatan broj se odnosio na osnove spola, socijalno porijeklo, rase ili invaliditeta.	Izričito predviđjeti invaliditet kao osnov diskriminacije u ZZD-u; Edukovati potencijalne žrtve diskriminacije na osnovu rase, roda, invalidnosti i socijalnog stanja i njihova udruženja o raspoloživim mehanizmima zaštite; Žrtvama ukloniti prepreke za pristup sudskoj zaštiti; Osigurati adekvatnu i kontinuiranu edukaciju pravosudne zajednice o specifičnostima zaštite od diskriminacije koje Zakon predviđa.		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH, Ministarstvo pravde BiH		Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupština BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde

Preporuka		Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Br. 34	Za sve ljude garantirati djelotvornu zaštitu od svih oblika diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili spolnog identiteta, te javno osuditi svaki čin nasilja povezan sa takvom vrstom diskriminacije, te krivično goniti odgovorne.	Švicarska	DA	BiH je važećim zakonima osigurala zaštitu od diskriminacije na osnovu seksualne diskriminacije i seksualnog identiteta.	ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta; Značajno povećan broj sudskih presuda usvojenih primjenom ZZD-a u ovoj godini, a odgovorni za diskriminaciju po ovim osnovama se krivično gone.	NE
	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti Potrebno je definisati u ZZD-u pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje" u skladu sa međunarodnim standardima; Blagovremeno krivično procesuirati slučajeve povezane sa diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta; Edukovati javnost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i ovom specifičnom vidu diskriminacije.				
ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, ali ne definiše pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje". Nije poznat nijedan sudski postupak zaštite od diskriminacije po ovim osnovama. Izostalo je krivično procesuiranje svih lica odgovornih za napade tokom otvaranja Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini.		Nosilac aktivnosti monitoringa Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH				
		Ostale odgovorne institucije Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupštine BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde, postupajuća tužilaštva/sudovi				

Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazložnje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti, bez odlaganja, sa učinkovitom implementacijom zakona protiv diskriminacije, usvojenih 2009. godine.	Švicarska	DA	Od usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije BiH, neprestano su u toku aktivnosti na njegovom sprovođenju, kao što je izrada jedinstvene metodologije za praćenje slučajeva diskriminacije.	Usvojen Pravilnik o načinu prikupljanja podataka o predmetima diskriminacije u BiH koje ZZD predviđa; Značajno povećan broj sudskih presuda na osnovu ZZD-a; Obezbijedena adekvatna i kontinuirana edukacija pravosudne zajednice i javnosti o ZZD-u.	NE
Obrazložnje / Status provedbe preporuke					
Javnosti su poznate su tek tri presude usvojene na osnovu ZZD-a; Ne poštuje se pravilo hitnosti u postupanju; Edukacija pravosudne zajednice i javnosti je nedovoljna; Pravilnik o načinu prikupljanju podataka o predmetima diskriminacije u BiH nije usvojen; Žrtve diskriminacije se suočavaju s raznim preprekama u ostvarivanju sudske zaštite, uključujući finansijske prepreke, prekratke rokove sudske zaštite i strah od viktimizacije.	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti			Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Ukloniti prepreke žrtvama za pristup sudskoj zaštiti, između ostalog kroz obezbjeđenje pravne pomoći i dužih rokova sudske zaštite; Osigurati hitno postupanje sudija u ovakvim predmetima; Osigurati adekvatnu i kontinuiranu edukaciju pravosudne zajednice i šire javnosti o specifičnostima zaštite od diskriminacije predviđenih ZZD-om i mehanizmima zaštite; Izraditi Pravilnik o prikupljanju podataka o predmetima diskriminacije.	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH			Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupština BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde, postupajući sudovi	

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poduzeti sve neophodne korake da bi se odstranila etnička segregacija iz škola, kako bi se potaklo veće razumijevanje među mladim ljudima različite etničke pripadnosti.	Kanada	DA	Nakon isteka četverogodišnjeg mandata, nisu imenovani novi članovi državnog Vijeća za djecu zbog različitih stavova uključenih partnera. Stav Vlade Republike Srpske jeste da je pitanje zaštite prava djece u potpunosti institucionalno regulirano. Već nekoliko godina, u Republici Srpskoj djeluje Savjet za djecu. Već dvije godine, Konferencija ministara obrazovanja u BiH prati i poduzima mjere za uklanjanje svakog oblika diskriminacije i segregacije u obrazovnom procesu u BiH.	Ustanovljene su jedinstvene integrisane multikulture obrazovne ustanove – sa jedinstvenim nastavnim naučnim planom, uz i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke			Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu ustanovljene jedinstvene integrisane multikulture obrazovne ustanove sa jedinstvenim naučnim planom i programom, uprkos činjenici da je to, naloženo, npr., pravosnažnom i izvršnom presudom Općinskog suda u Mostaru.			Neophodno je u što kraćem roku ustanoviti jedinstvene integrisane multikulture obrazovne ustanove – sa jedinstvenim nastavnim naučnim planom i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku, na području Hercegovačko-neretvanskog kantona, ali i ostalih dijelova BiH.	Ministarstvo civilnih poslova	Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, kantonalna ministarstva obrazovanja, Ministarstvo obrazovanja RS, Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Okončati segregaciju u školama, kako bi se osiguralo da se za svu djecu primjenjuje jedan nastavni program koji promovira toleranciju među različitim etničkim grupama u zemlji uz uvažavanje njihovih specifičnosti.	Nizozemska	DA	BiH je napravila zajedničku jezgru nastavnih planova i programa za sve predmete u osnovnim i općim srednjim školama. Potpisivanjem Sporazuma o zajedničkoj jezgri svih nastavnih planova i programa, svi ministri obrazovanja u BiH su se obavezali da će se u svim školama u BiH nastava bazirati na zajedničkoj jezgri. Primjenom zajedničke jezgre, svi učenici će zasigurno usvajati najmanje 80% istog sadržaja.	Ustanovljene su jedinstvene integrisane multikulturne obrazovne ustanove – sa jedinstvenim nastavnim naučnim planom i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu ustanovljene jedinstvene integrisane multikulturne obrazovne ustanove sa jedinstvenim naučnim planom i programom, uprkos činjenici da je to, naloženo, npr., pravosnažnom i izvršnom presudom Općinskog suda u Mostaru.		Neophodno je u što kraćem roku ustanoviti jedinstvene integrisane multikulturne obrazovne ustanove – sa jedinstvenim nastavnim naučnim planom i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku, na području Hercegovačko-neretvanskog kantona, ali i ostalih dijelova BiH.		Ministarstvo civilnih poslova	Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, kantonalna ministarstva obrazovanja, Ministarstvo obrazovanja RS, Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH

Br. 47

Br. 48					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poduzeti neophodne mjere za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta.	Francuska	DA	BiH je važećim zakonima osigurala zaštitu od diskriminacije na osnovu seksualne diskriminacije i seksualnog identiteta.	ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta; Značajno povećan broj sudskih presuda usvojenih primjenom ZZD-a u ovoj godini, a odgovorni za diskriminaciju po ovim osnovama se krivično gone.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije
ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, ali ne definiše pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje". Nije poznat nijedan sudski postupak zaštite od diskriminacije po ovim osnovama. Izostalo je krivično procesuiranje svih lica odgovornih za napade tokom otvaranja Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini.	Potrebno je definisati u ZZD-u pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje" u skladu sa međunarodnim standardima; Blagovremeno krivično procesuirati slučajeve povezane sa diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta ; Edukovati javnost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i ovom specifičnom vidu diskriminacije.		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH		Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupština BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde

Br. 49					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazložjenje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Izraziti snažno opredjeljenje za zaštitu i zagovaranje fundamentalnih ljudskih prava članova lezbijских, homoseksualnih, biseksualnih i transrodnih zajednica kao ravnopravnih građana, u skladu sa opredjeljenjima zemlje za međunarodne konvencije.	Norveška	DA	BiH je važećim zakonima osigurala zaštitu od diskriminacije na osnovu seksualne diskriminacije i seksualnog identiteta.	ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta; Značajno povećan broj sudskih presuda usvojenih primjenom ZZD-a u ovoj godini, a odgovorni za diskriminaciju po ovim osnovama se krivično gone.	NE
Obrazložjenje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, ali ne definiše pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje". Nije poznat nijedan sudski postupak zaštite od diskriminacije po ovim osnovama. Izostalo je krivično procesuiranje svih lica odgovornih za napade tokom otvaranja Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini.		Potrebno je definisati u ZZD-u pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje" u skladu sa međunarodnim standardima; Blagovremeno krivično procesuirati slučajeve povezane sa diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta ; Edukovati javnost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i ovom specifičnom vidu diskriminacije.		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupštine BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde

Br. 50					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poduzeti sve neophodne mjere za osiguranje punog poštivanja postojećih zakonskih propisa za lezbijke, homoseksualce, transseksualce i biseksualce.	Nizozemska	DA	BiH je važećim zakonima osigurala zaštitu od diskriminacije na osnovu seksualne diskriminacije i seksualnog identiteta.	ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta; Značajno povećan broj sudskih presuda usvojenih primjenom ZZD-a u ovoj godini, a odgovorni za diskriminaciju po ovim osnovama se krivično gone.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
ZZD zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, ali ne definiše pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje". Nije poznat nijedan sudski postupak zaštite od diskriminacije po ovim osnovama. Izostalo je krivično procesuiranje svih lica odgovornih za napade tokom otvaranja Queer Sarajevo Festivala u 2008. godini.		Potrebno je definisati u ZZD-u pojam "spolna orijentacija" i "rodno izražavanje" u skladu sa međunarodnim standardima; Blagovremeno krivično procesuirati slučajeve povezane sa diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije i spolnog identiteta ; Edukovati javnost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i ovom specifičnom vidu diskriminacije.		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Parlamentarna skupštine BiH, Ministarstvo pravde BiH, entitetska ministarstva pravde

Br. 98					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poduzeti značajne dalje aktivnosti za izmjenu izborne legistative, koja se odnosi na članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine i delegate u Domu naroda, kako bi se osigurala puna usklađenost sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.	Slovenija	DA	Usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama jeste neosporna obaveza BiH, čije ispunjavanje umnogome zavisi od političkog usaglašavanja koje će se nastaviti nakon sprovođenja općih izbora ove godine.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH i izmijenjeni izborni zakoni, u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno omogućavanja građanima, koji nisu pripadnici konstitutivnih naroda, kandidovanje u Predsjedništvu BiH ili Domu naroda.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljeni van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBIH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.		U što kraćem roku, u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminisati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.		Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH	Ministarstvo pravde u BiH

Br. 99					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
U pogledu predstojećih općih izbora, a u skladu sa skorašnjom presudom Evropskog suda za ljudska prava, osigurati da svi građani, bez obzira na etničko porijeklo, mogu biti izabrani u visoki zastupnički dom Parlamenta i državno Predsjedništvo.	Švicarska	DA	Usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama jeste neosporna obaveza BiH, čije ispunjavanje umnogome zavisi od političkog usaglašavanja koje će se nastaviti nakon sprovođenja općih izbora ove godine.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH i izmijenjeni izborni zakoni, u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno omogućavanja građanima, koji nisu pripadnici konstitutivnih naroda, kandidovanje u Predsjedništvu BiH ili Domu naroda.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti			Ostale odgovorne institucije
Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljeni van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBIH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.		U što kraćem roku, u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminisati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.			Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH
					Ministarstvo pravde u BiH

Br. 100					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Izmijeniti Ustav BiH u skladu sa skorašnjom odlukom Evropskog suda za ljudska prava, kako bi se priznala ravnopravnost svih građana i spriječila diskriminacija manjina	Ujedinjeno Kraljevstvo	DA	Usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama jeste neosporna obaveza BiH, čije ispunjavanje umnogome zavisi od političkog usaglašavanja koje će se nastaviti nakon sprovođenja općih izbora ove godine.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno izmjene odredbi koje nisu usklađene sa međunarodnim standardima; Usvojen Zakon o zabrani diskriminacije.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljeni van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBIH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.		U što kraćem roku, u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminirati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.		Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH	Ministarstvo pravde u BiH

Br. 101					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti sa ustavnom reformom, dajući svim narodnostima podjednako pravo da se kandidiraju na političkim izborima i podjednako pravo na učešće u političkom sistemu.	Kanada	DA	Usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama jeste neosporna obaveza BiH, čije ispunjavanje umnogome zavisi od političkog usaglašavanja koje će se nastaviti nakon sprovođenja općih izbora ove godine.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno izmjene odredbi, koje nisu usklađene sa međunarodnim standardima.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljani van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBIH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.		U što kraćem roku, u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminisati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.		Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH	Ministarstvo pravde u BiH

Br. 102					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Izmijeniti Ustav BiH i izborne zakone, kako bi se omogućilo pripadnicima zajednica, pored bošnjačke, srpske i hrvatske, da se kandidiraju za Predsjedništvo BiH ili da postanu članovi Doma naroda.	Nizozemska	DA	Usklađivanje Ustava BiH sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama jeste neosporna obaveza BiH, čije ispunjavanje umnogome zavisi od političkog usaglašavanja koje će se nastaviti nakon sprovođenja općih izbora ove godine.	Usvojeni amandmani na Ustav BiH i izmjenjen Izborni zakoni, u cilju eliminacije diskriminacije, odnosno omogućavanja građanima, koji nisu pripadnici konstitutivnih naroda, kandidovanje u Predsjedništvu BiH ili Domu naroda.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu eliminirane diskriminatorne odredbe iz Ustava BiH. Razgovori o implementaciji presude su nastavljani van institucija BiH, na neformalnim sastancima lidera vodećih političkih stranaka. "Ostali", civilno društvo i stručna zajednica se ne konsultuju u okviru tog procesa pregovora. Još nije održana najavljena posebna sjednica Predstavničkog doma PSBIH na kojoj će se razmatrati set predloženih amandmana na Ustav BiH.		U što kraćem roku, u Parlamentarnoj skupštini BiH nastaviti usvajanje amandmana na Ustav BiH kojim će se eliminisati odredbe utvrđene kao diskriminatorne od strane Evropskog suda za ljudska prava. U tom procesu je neophodno obezbijediti aktivno učešće predstavnika žrtava diskriminacije, civilnog društva i stručne zajednice, kao i uvažiti njihova mišljenja.		Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH	Ministarstvo pravde u BiH

Zaštita slobode govora i izražavanja

Nina Šeremet i Nedim Jahić

Br. 85					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Intenzivirati postojeće napore u zaštiti vjerskih sloboda i slobode izražavanja	Italija	NE	Svim vjerskim zajednicama je osiguran jednak pristup medijima.	1. Pravo na slobodu vjeroispovjesti osigurano zakonskim i podzakonskim aktima u javnim institucijama bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. 2. Uklonjene mjere i aktivnosti sa ciljem eliminiranja svih neutralnih odredbi, kriterija i praksi 4. Razvijene strategije sa cilje zaštite prava na slobodu vjere. 5. Kršenja prava na vjeru efikasno se sankcionišu od strane pravosudnih institucija.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije
Postojeći programski sadržaji na Javnom RTV servisu, posebno uzimajući u obzir RTRS i FTV ne otvaraju i ne djeluju aktivno na većem učešću predstavnika brojno manjinskih religija u svakom od relevantnih entiteta u medijskom prostoru. Štampani mediji	Potrebno je olakšati pristup žrtvama govora mržnje u dostavljanju informacija koja se odnose na kršenja njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. potrebno je ojačati kapacitete Institucije ombudsmana za ljudska prava u BiH za provođenje istraga iz ove oblasti, jačanje uloge Regulacione agencije za komunikacije		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH		Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH

			kontinuirano objavljuju neprovjerene vijesti, koje za rezultat imaju širenje netrpeljivosti prema pripadnicima pojedinih vjerskih zajednica. U štampanim i online medijima u RS-u je široko prisutna zloupotreba teme povezivanja terorizma sa radikalnim islamskih skupinama, što za rezultat ima širenje straha i mržnje prema građanima islamske vjeroispovijesti. Udruženja koja okupljaju brojno manjinske vjerske skupine imaju ograničenu slobodu izražavanja i okupljanja, što se nadovezuje i na niz incidenata vezanih za nemogućnost obilježavanja bitnih datuma sjećanja na žrtve, ili druga okupljanja koja su povezana sa temama ratnih zločina, diskriminacije i ugroženosti u lokalnim zajednicama.
	(RAK), te stalni monitoring njihovog rada od strane nadređenih institucija, ali i organizacija civilnog društva. Ojačana uloga Vijeća za štampu u smislu izdatih preporuka, i monitoring implementacije izdatih preporuka. Neophodno je aktivno uključivanje Institucije ombudsmana BiH i Ministarstva za ljudska prava BiH na dostavljanju preporuka i upozorenja bh. online/štampanim/radio/TV medijima kada se dogodi govor mržnje ili kada je govor mržnje pravilo ponašanja zbog neadekvatne kontrole komentara i obraćanja građana putem medija.		

Br. 86					
Preporuka	Država	Prihvata ćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Intenzivirati svoje napore u osiguranju punog i neometanog ostvarivanja slobode izražavanja, posebice u kontekstu slobode štampe i medija	Poljska	DA	Sloboda izražavanja kao najvažnija odlika razvoja demokratije u BiH promovira se kroz rad novinarskih udruženja i drugih organizacija civilnog društva. Te aktivnosti će se nastaviti i ubuduće. Vlasti u BiH i nadležna agencija zagovaraju pravo na slobodu izražavanja, što podrazumijeva da mediji i novinari mogu vršiti istraživanja i objavljivati informacije, te tako informirati javnost. Agencija redovno javno osuđuje svaki pokušaj vršenja pritiska i prijetnji novinarima tokom njihovog profesionalnog rada.	1. Neometano funkcioniranje štampanih, elektronskih i online medija, 2.Svi utjecaji politike na uređivačku politiku uklonjeni, kao i finansijska ovisnost o vladajućim političkim snagama. 3. Napadi na novinare i medije se procesuiraju pred tužilaštvima i sudovima na neovisan i nepriistrasan način, 3. svaki oblik napada na novinare, uključujući i one koji se čine manje ozbiljnim, se procesuiraju ex officio, te se o ishodima istraga obavještava šira javnost.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke			Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Sloboda mimnog okupljanja i udruživanja govora i izražavanja je osnovni indikator demokratskosti jednog društva, i kao takva je			Potrebno je olakšati pristup žrtvama govora mržnje u dostavljanju informacija koja se odnose na kršenja njihovih ljudskih	Regulatorna agencija za komunikacije u BiH, Vijeće za štampu BiH	Institucija ombudsme na u BiH,

	istaknuta u Ustavu BiH, članu II Ljudska prava. Iako se poseban akcenat daje slobodi izražavanja i informiranja u medijima, udruženja građana, a posebno novinara bilježe da je sloboda izražavanja na javnoj sceni u BiH zloupotrebljena i da je u porastu govor mržnje, a posebno kroz online medije. Posebno je vidljivo da neki mediji istovremeno direktno napadaju, dok drugi brane ili se ne oglašavaju kada dođe do napada na branitelje ljudskih prava. Država ne pruža adekvatnu zaštitu novinarima i novinarskim udruženjima, kao i medijima, što usporava, opterećuje i onemogućava njihov efikasan i nepristrasan rad. Novinari su žrtve otvorenih prijetnji kako političkih lidera, tako i različitih posrednih pritisaka kroz kontrolu medijsko-marketingškog prostora i finansiranja medija od strane javnih preduzeća i kompanija sa većinskim vlasničkim udjelom države. Institucije su tek djelimično ostvarile napredak u implementaciji obaveza o slobodi pristupa informiranju, gdje se u slučaju formalnog poštovanja prava, ne dostavljaju adekvatne informacije I konkretni odgovori na postavljena pitanja novinara/istraživača. Putem interneta je objavljen niz video dokaza kojim se potvrđuju pokušaji i pritisci političkih lidera na pojedine novinare i urednike. U javnosti je prisutna jasna percepcija o političkoj podobnosti i navodnoj političkoj pripadnosti pojedinih urednika I novinara, što ugrožava povjerenje javnosti u medije.	prava i osnovnih sloboda. potrebno je ojačati kapacitete Institucije ombudsmana za ljudska prava u BiH za provođenje istraga iz ove oblasti, jačanje uloge Regulacione agencije za komunikacije (RAK), te stalni monitoring njihovog rada od strane nadređenih institucija, ali i organizacija civilnog društva. Ojačana uloga Vijeća za štampu u smislu izdatih preporuka, i monitoring implementacije izdatih preporuka. Neophodno je aktivno uključivanja Institucije ombudsmana BiH i Ministarstva za ljudska prava BiH na dostavljanju preporuka i upozorenja bh. online/štampanim/radio/TV medijima kada se dogodi govor mržnje ili kada je govor mržnje pravilo ponašanja zbog neadekvatne kontrole komentara i obraćanja građana putem medija.	ministarstvo pravde u BiH
--	---	---	----------------------------------

Nezavisnost pravosuđa

Elma Demir

Br. 76					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti sa nastojanjima u osiguranju neovisnosti pravosuđa.	Pakistan	NE	Sudije i tužioce u BiH imenuje neovisno tijelo (VSTV BiH), a podliježu i disciplinskim postupcima pred tim tijelom. Međutim, sistem finansiranja pravosuđa je i dalje problematičan, s obzirom na činjenicu da se sudovi/tužilaštva finansiraju iz budžeta na različitim nivoima vlasti, što utiče na efikasnost pravosuđa uopće. Svi građani, uključujući i pripadnike vjerskih manjina uživaju isti oblik zaštite administrativnog i pravosudnog sistema.	Ustavom zagarantovana nezavisnost pravosuđa; izvršne i zakonodavne vlasti se ne miješaju u rad pravosuđa; pravosudne institucije finansijski su nezavisne od izvršne vlasti.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Ostale odgovorne institucije		
Ustavom nije eksplicitno zagarantovana nezavisnost	Izmijeniti Ustav u smislu jasne garancije nezavisnosti pravosuđa, kako sudova tako i		Nosilac aktivnosti monitoringa		
			Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH		
			Entitetska i kantonalna		

	pravosuđa. Izvršne i zakonodavne vlasti se često upliću u rad pravosuđa, česti su pritisci na pravosudne institucije kroz medije. Izmjena Zakona o VSTV BiH je "udar" na nezavisnost tužilaštava. Fragmentirano finansiranje pravosudnih institucija, koje omogućava lak uticaj izvršne vlasti na sudove i tužilaštva.	tužilaštava. Pozivati na krivičnu odgovornost institucije i izabrane predstavnike vlasti koji krše nezavisnost pravosuđa. Reforma sistema finansiranja pravosudnih institucija.		ministarstva pravde, Institucija ombudsmana u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko
--	---	--	--	---

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Osigurati da se odnos između izvršne i pravosudne vlasti zasniva na međusobnom povjerenju i uvažavanju načela nemiješanja u ovlasti i funkcije.	Australija	NE	Sudije i tužioce u BiH imenuje neovisno tijelo (VSTV BiH), a podliježu i disciplinskim postupcima pred tim tijelom. Međutim, sistem finansiranja pravosuđa je i dalje problematičan, s obzirom na činjenicu da se sudovi/tužilaštva finansiraju iz budžeta na različitim nivoima vlasti, što utiče na efikasnost pravosuđa, uopće. Svi građani, uključujući i pripadnike vjerskih manjina, uživaju isti oblik zaštite administrativnog i pravosudnog sistema.	Ustavom zagaranтована независност правосудја; извршне и законодавне власти се не мјешају у рад правосудја; правосудне институције финансијски су независне од извршне власти.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije
Ustavom nije eksplicitno zagaranтована независност правосудја. Извршне и законодавне власти се често уплићу у рад правосудја, чести су притисци на правосудне институције кроз медије.	Izmijeniti Ustav u smislu jasne garancije nezavisnosti pravosuđa, kako sudova tako i tužilaštava. Pozivati na krivičnu odgovornost institucije i izabrane predstavničke vlasti koji krše nezavisnost pravosuđa. Reforma sistema finansiranja		Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH		Entitetska i kantonalna ministarstva pravde, Institucija ombudsmena u

	Izmjena Zakona o VSTV BiH je "udar" na nezavisnost tužilaštava. Fragmentirano finansiranje pravosudnih institucija, koje omogućava lak uticaj izvršne vlasti na sudove i tužilaštva.	pravosudnih institucija.		BiH, Prvosudna komisija Distrikta Brčko
--	--	--------------------------	--	---

Zaštita branilaca ljudskih prava

Nina Šeremet i Nedim Jahić

Br. 88					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Vlada Republike Srpske) Učinkovito istraživati i krivično goniti prekršaje počinjene protiv branilaca ljudskih prava	Norveška	NE	Tokom izvještajnog perioda, policija RS nije zabilježila slučajeve nasilja nad zaštitnicima ljudskih prava. Smatramo da je ova poruka namijenjena Vladi RS greška. U dosad zabilježenim slučajevima napada na novinare u RS, poduzete su sve predviđene mjere.	Procesuirani predmeti napada na branitelje ljudskih prava, poduzimaju se istražne radnje pred nadležnim tužilaštvima u cilju rasvjetljavanja svih oblika napada, prema braniteljima ljudskih prava se postupa sa senzibiliziranošću i bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Policija u ovakvim slučajevima poduzima efikasne i adekvatne mjere sa ciljem zaštite sigurnosti i daljeg kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda branitelja ljudskih prava, te se pored toga posebna pažnja daje zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda onih grupa građana i građanki (koji su po prirodi marginalizirani i ranjivi), a kako ne bi trpili dodatne posljedice.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	U toku je niz istražnih postupaka koje su pokrenute pred Tužilaštvom RS u kojem su osumnjičena lica aktivisti i aktivistice inicijative, a sa motivima dodatnog zastrašivanja istih. Također, neki od aktivista/ica podnijeli su krivične prijave protiv vlasti RS pred Tužilaštvom BiH i sve istrage su još uvijek u toku. Pri tome je zabrinjavajuće što javnost nije upoznata sa detaljima ovih istraga, a posebno niti da su iste eventualno okončane naredbom o nesprovođenju. Krivične prijave protiv Republike Srpske u slučaju povrede ljudskih prava aktivista i aktivistica inicijative "Glasaću za Srebrenicu": u javnosti nije poznat status ovih prijava.	U adekvatnom roku provesti istragu i izvijestiti javnost, a posebno oštećene o toku istrage, kako bi mogli koristiti sva djelotvorna pravna sredstva: uključujući žalbu Kolegiju tužilaca, ali i pristupiti i vansudskim načinima zaštite ovih prava, posebno obraćanje UN Specijalnom izvištelju slobodu mirnog okupljanja i udruživanja kroz mehanizam individualnih žalbi. Potrebno je da se u vezi sa ovim postupanjima prema braniteljima ljudskih prava obavjesti šira javnost, a da se o drastičnim kršenjima obavještava i pristuna međunarodna zajednica, a posebno OSCE, OHR, Ured Vijeća Europe u BiH i Delegacija Europske Unije u BiH.	Ministarstvo pravde RS	Tužilaštvo RS

Br. 89					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Energično osuditi napade na branioce ljudskih prava i osigurati da državne vlasti braniocima ljudskih prava dodijele legitimitet i priznanje kroz izjave u znak podrške	Norveška	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	Procesuirani predmeti napada na branitelje ljudskih prava, poduzimaju se istražne radnje pred nadležnim tužilaštvima u cilju rasvjetljavanja svih oblika napada, prema braniteljima ljudskih prava se postupa sa senzibiliziranošću i bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Policija u ovakvim slučajevima poduzima efikasne i adekvatne mjere sa ciljem zaštite sigurnosti i daljeg kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda branitelja ljudskih prava, te se pored toga posebna pažnja daje zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda onih grupa građana i građanki (koji su po prirodi marginalizirani i ranjivi), a kako ne bi trpili dodatne posljedice.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije
	Potreban je adekvatan, strateški pristup kroz ojačanu ulogu Regulatorne agencije za komunikacije, jasne procedure, kao i ekvivalentne sankcije, uz stalno		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH		Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva

		osnaživanje uloge RAK-a u odnosu na online portale koji služe kao forum za širenje mržnje, netrepljivosti i otvorene napade na branitelje ljudskih prava. Potrebno je ojačati državna tijela za zaštitu ljudskih prava kako bi nesmetano reagirali na sve incidente napada, sa aspekta zaštite ljudskih prava, a bez ostavljanja prostora za dodatne političke manipulacije ovih tema, kao i djelotvornu ad hoc reakciju policijskih organa u slučajevima u kojim je potrebna zaštita sigurnosti branitelja od napada i prijetnji.		pravde u BiH
--	--	--	--	--------------

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Usvojiti odgovarajuće mjere za širenje i osiguranje punog podržavanja Deklaracije o braniocima ljudskih prava	Norveška	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	Uspostavljene jasne procedure i okviru postojećih pravnih rješenja kome, kada i na koji način se mogu obratiti branitelji ljudskih prava u slučajevima napada; Istrage pred nadležnim tužilaštvima u slučajevima ovih napada su u dovoljnoj mjeri rasvjetlili motive i sve okolnosti u vezi sa svakim konkretnim slučajem, odgovorni su procesuirani pred nadležnim sudovima i kažnjeni na adekvatan način, a o svemu je upoznata javnost.	DA
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Na svakodnevnoj osnovi, zaprmljenim žalbama koje su u istražnom postupku u Instituciji ombudsmana ukazuje se da se poduzimaju mjere i aktivnosti u ograničenom obimu. Ovo posebno u odnosu na žalbe koje se odnose na kršenja ljudskih prava, a posebno slobode udruživanja i mirnog		Potrebno je osigurati neovisnost Institucije ombudsmana, a posebno u dijelu neovisnosti i nepristrasnosti u radu branitelja ljudskih prava, kako bi provodili istražne postupke i utvrđivali kršenja ljudskih prava branitelja. Postupci treba da budu brzi, efikasni i da u svakom trenutku upućuju na mogućnost zaštite ljudskim pravima djelotvornim pravnim sredstvima.		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH

	okupljanja, branitelja ljudskih prava u Srebrenici, u okviru inicijative Glasaću za Srebrenicu, kao i da još uvijek nisu istražene sve okolnosti koje se odnose na ova kršenja.	Potrebno je da se poduzmu sve mjere i aktivnosti među policijskim, ali i svim drugim službenicima, kako bi se prevenirali napadi.		
--	---	---	--	--

Br. 91					
Preporuka	Država	Prihvaćen a (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti sa usvajanjem mjera koje garantiraju zaštitu branilaca ljudskih prava	Čile	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Institucija Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine provela istrage o kršenjima ljudskih prava. 2. Državne institucije prihvatile i implementirale preporuke Institucije Ombudsmana za ljudska prava u smislu zaštite aktivista i branilaca ljudskih prava. 3. Tužilaštva na svim nivoima aktivno provode istrage u slučajevima gdje postoji osnovana sumnja o zastrašivanju i napadima na branioce ljudskih prava. 4. Pravosudne institucije s posebnom pažnjom vode računa o postojanju specifičnih motiva za počinjenje krivičnih djela usmjerenih protiv zaštitnika manjinskih i(li) marginaliziranih skupina. 4. Vijeće ministara BiH i drugi organi izvršne vlasti otvoreno podržavaju rad različitih oblika organiziranja građana i građanki, a s posebnom pažnjom na otvorene istupe podrške marginaliziranim skupinama, te onim	NE

				udruženjima koja se bave nadzorom rada vlasti. 5. Policijski organi djeluju u pravcu aktivnog pružanja podrške braniocima ljudskih prava u lokalnoj zajednici.	
Obrazložjenje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
1. Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH zbog komplikovanog sistema odlučivanja koje podrazumijeva učešće tri ombudsmana onemogućava brz odgovor na kršenja ljudskih prava, te procedura odlučivanja i ostvarivanja konsenzusa dovodi u sumnju da li je Institucija provela sve neophodne mjere u smislu prikupljanja dokaza. 2. Postojeće preporuke Institucije se ne primjenjuju u nizu slučajeva, premda je saradnja vlasti u toku istrage na relativno zadovoljavajućem nivou. 3. Tužilaštva u praksi za otvaranje istrage praktično traže od žrtve i lokalnih branilaca ljudskih prava		1. Povećano prisustvo Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH u javnosti te kontinuirano izvještavanje javnosti o napretku u ključnim slučajevima kršenja ljudskih prava u koje su upletene državne-entitetske institucije, 2. Snažnije uključivanje nadređenih organa prema nižim organima koji ne implementiraju preporuke, 3. Veća uključenost tužilaštava na zaštiti marginaliziranih skupina uz viši stepen razumijevanja za postojeće nedostatke i nedovoljne pravno-tehničke mogućnosti aktivista u lokalnoj zajednici za potpuno pripremanje i prikupljanje dokaza u borbi protiv kršenja ljudskih prava, 4. Posebnu pažnju sudija i tužilaca potrebno je usmjeriti na kvalificirane motive vezane za moguće počinjene krivičnog djela motivirano mržnjom prema određenoj skupini, 5. Ohrabriti saradnju između udruženja građana i policijskih organa, te obavezati policijske službenike na stalno kontaktiranje, saradnju i dijalog o postojećim problemima povratničke zajednice i povratničkih udruženja		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH, ministarstva unutrašnjih poslova entiteta, policijske strukture na svim nivoima

	dostavljanje dokaza, bez aktivnog odgovora i uzimanja u obzir da civilno društvo nema pristupa institucijama u lokalnoj zajednici, 4. Prema izvještajima udruženja koja se bave zaštitom marginaliziranih skupina postoji tendencija previda mogućih specifičnih okolnosti te postojanja motiva za počinjenje krivičnog djela vezanih za status građanina, 5. U manjim zajednicama postoji naročito nepovjerenje prema policijskim organima, posebno u entitetu Republika Srpska od strane povratničke zajednice..			
--	---	--	--	--

Br. 92				
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)
Preporuka provedena (DA ili NE)				
Osigurati da svi napadi na branioce ljudskih prava, novinare i članove njihovih porodica budu propisno istraženi i da se počinitelji izvedu pred pravdu	Nizozemska	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Uspostavljena saradnja policijskih organa i branioaca ljudskih prava, te novinara, kroz povezivanje sa Vijećem za štampu BiH, te drugim profesionalnim novinarskim udruženjima radi stalnog kontakta u slučaju neposredne ugroženosti novinara. 2. Dosadašnji napadi istraženi uz puno učešće istražitelja sa viših nivoa. 3. Vijeće ministara BiH i drugi organi izvršme i zakonodavne vlasti javno pozivaju na zaštitu novinara, 4. Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH utvrđuje napredak ostvaren u različitim istragama vezanima za napade na novinare i zaštitnike ljudskih prava, 5. Nadležna tužilaštva provode istrage u slučajevima mogućih pokušaja zataškavanja napada na novinare i branioce ljudskih prava.

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Na svakodnevnoj osnovi, zaprimljenim žalbama koje su u istražnom postupku u Instituciji ombudsmana ukazuje se da se poduzimaju mjere i aktivnosti u ograničenom obimu. Ovo posebno u odnosu na žalbe koje se odnose na kršenja ljudskih prava, a posebno slobode udruživanja i mimog okupljanja, branitelja ljudskih prava u Srebrenici, u okviru inicijative "Glasaču za Srebrenicu", kao i da još uvijek nisu istražene sve okolnosti koje se odnose na ova kršenja.	Potrebno je formalizirati saradnju između novinara, novinarskih udruženja i policijskih organa, Od strane državnih i entitetskih institucija potrebno je osigurati javnu podršku marginaliziranim skupinama i zahtjevima branilaca ljudskih prava.	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH

Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Izraditi odgovarajući pravni okvir koji garantira prava branilaca ljudskih prava i osigurati da će činovi nasilja, prijetnje i zastrašivanja upućenih njima biti predmet krivičnog gonjenja	Belgija	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Uvođenje posebnih krivičnih sankcija za činjenje krivičnih djela protiv branilaca ljudskih prava, gdje uzimanje ove kategorije za motiv počinjenja, mora predstavljati kvalificirani oblik krivičnog djela; 2. Utvrditi sankcije za govor mržnje te pokušaje pritiska na novinare u njihovom nastojanju da prikupe informacije i distribuiraju informacije javnosti; 3. Izraditi poseban zakonski okvir za neposrednu primjenu međunarodnih mehanizama zaštite ljudskih prava sa precizno utvrđenim sankcijama za počinjene prekršaje unutar domaćeg pravnog sistema.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije	
Postoje usvojeni međunarodni standardi, ali ne i krivične sankcije koje bi omogućile uožbiljenje ovih standarda. Svi krivični zakoni nisu uključili još	Zaštita uključuje obavezu zaštite, promocije i implementacije svih ljudskih prava uz osiguravanje da će sva lica pod jurisdikcijom države uživati sva socijalna, ekonomska, politička i ostala prava i slobode u praksi de		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH	

	“seksualne orijentacije” kao kategorije motiva za nasilje iz mržnje kao kvalificiranog oblika krivičnog djela, što upuće na to da će još teže doći do napretka u smislu sankcioniranja govora mržnje.	facto, da će se usvojiti takve zakonodavne, administrativne i ostale mjere koje će osigurati efektivnu implementaciju prava i sloboda;	
--	---	--	--

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Osigurati zaštitu branilaca ljudskih prava koji djeluju u zemlji, u skladu sa Deklaracijom Ujedinjenih nacija o braniocima ljudskih prava, kako bi se poštedjeli od zastrašivanja i maltretiranja	Slovačka	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Izvršena kvalitetna i sveobuhvatna analiza primjene Deklaracije za zaštitu branilaca ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, 2. Službena lica u institucijama na svim nivoima u Bosni i Hercegovini upoznata sa temeljnim principima deklaracije, 3. Povezivanje policijskih stanica na lokalnoj razini sa udruženjima građana koje se bave zaštitom ljudskih prava, prateći pozitivne primjere iz prakse u Kantonu Sarajevo (MUP KS - Sarajevski otvoreni centar)	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije	
1. Ne postoji adekvatna analiza, niti institucije na svim nivoima pokazuju da čine napore ka uozbiljenju standarda uspostavljenih Deklaracijom za zaštitu branilaca ljudskih prava, 2. Činjenica da nema ni službenog prevođa Deklaracije potvrđuje nizak stepen upoznatosti bh. službenih	Potrebno je da nositelji aktivnosti učine jasnim procedure obraćanja regionalnim mehanizmima u slučajevima napada na branitelje ljudskih prava, a posebno procedure ulaganja žalbi Special Rapporteuru, preduzeti sve mjere i aktivnosti kako bi se obezbjedio minimum standarda iz UN Deklaracije u što kraćem roku; definiranje koje grupe građana i po		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH	

	lica sa njenim sadržajem, 3. Postoje nastojanja te polja u kojima je ostvaren napredak, ali i dalje se u pojedinim lokalnim zajednicama pojavljuju slučajevi gdje se službena lica policije ponašaju diskriminatorno prema određenim skupinama građana, a posebno etnički motiviranom diskriminacijom	kojim uvjetima se imaju smatrati braniteljima ljudskih prava, i mogu pozivati na zaštitu pod ovom Deklaracijom, a kako bi se izbjeglo davanje legitimeteta grupama koje imaju suprotne interese.		
--	--	---	--	--

Br. 95					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Unaprijediti radne uvjete aktivista za ljudska prava, poduzeti neophodne korake za jačanje slobode izražavanja i štampe, te, posebice, strogo krivično goniti odgovorne za slučajeve zastrašivanja predstavnika medija	Njemačka	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Olakšane procedure registracije udruženja koja među svojim ciljevima imaju zaštitu ljudskih prava, nadzor rada vlasti, te informativno-pravnu pomoć za zaštitu marginaliziranih skupina 2. Snažnije učee države te programsko finansiranje institucionalne podrške udruženjima za zaštitu ljudskih prava, te asistencija države u vođenju računa o transparentnosti poslovanja i ispunjavanju obaveza, 3. Osigurane dodatnih finansijskih sredstava za finansiranje alternativnih medija uz projektno pokroviteljstvo programa koji se bave zaštitom ljudskih prava, nadzorom rada vlasti ili drugim oblicima informativno-pravne pomoći građanima i građankama, 4. Korištenje postojećih institucionalnih okvira besplatne pravne pomoći u svrhu procesuiranja lica i medija koji promoviraju govor mržnje	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	1. Udruženja se nalaze pod stalnim pritiskom, te ne postoje mehanizmi državnih i entitetskih institucija koje bi omogućile olakšice pri njihovom radu, 2. Vlasti najčešće ne finansiraju tzv. "opozicione" pokrete i udruženja, već su isti prepušteni finansiranju od strane međunarodnih fondacija i organizacija, 3. Finansiranje medija je i dalje u prešutnoj vezi sa podrškom upućenoj radu vlasti, te su programi vezani za nadzor vlasti ili pitanja kršenja ljudskih prava u pravilu finansirana od međunarodnih donatora, 4. Postojeće institucije te zavodi za pružanje besplatne pravne pomoći vrlo ograničeno djeluju u smislu zaštite marginaliziranih lica, gdje primarnu ulogu i dalje imaju udruženja građana, poput "Vaša prava BiH"	Potrebno je kreirati nove programske strategije finansiranja civilnog društva sa državnog nivoa, a u svrhu veće transparentnosti, inteme kontrole, te osiguranje adekvatnog i ravnomjernog finansiranja organizacija koje se bave osjetljivim društvenim temama, nadzorom vlasti te zaštitom ljudskih prava, bez uplitanja lokalnih vlasti, što otvara prostor za izgradnju neovisnih udruženja na lokalnoj razini koji mogu biti osnova za izgradnju transparentnog i snažnog civilnog društva.	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH

Br. 96					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Doprinnjeti stvaranju atmosfere koja podržava slobodno i vitalno građansko društvo, uključujući osiguravanje pozitivne javne komunikacije i unaprijeđene sposobnosti policije da pruža zaštitu i vodi istrage	Kanada	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Kreirana strategija programskog finansiranja udruženja koja se bave zaštitom ljudskih prava i nadzorom rada vlasti uz osigurane mehanizme neovisnog i nepristrasnog izvora korisnika grantova, 2. Vlasti i javni RTV servisi osiguravaju širi prostor za komunikaciju sa civilnim društvom, 3. Podignut stepen učešća višerangiranih službenih lica u komunikaciji sa organizacijama civilnog društva, a posebno predstavnicima mladih, povratnika, manjinskih zajednica te LGBT populacije	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
1. Finansiranje medija iz budžeta postoji, ali je isto i dalje bez adekvatnog nadzora, te ograničeno na medije koji se nalaze u službi vladajućih političkih stranaka, odnosno barem je takva percepcija javnosti prema ovom pitanju, a vlasti ne čine ništa kako bi proširili krug medija i na višoj razini podržali, 2.		Neophodno je da država pojača ovlasti i kapacitete Institucije Ombudsmena za ljudska prava u BiH, u svrhu zaštite marginaliziranih skupina na nivou lokalnih zajednica		Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsme na u BiH, ministarstv a pravde u BiH

Br. 97				
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)
U potpunosti istraživati sve navode o zastrašivanju i nasilju nad akterima u civilnom društvu, te krivično goniti odgovorne	Kanada	DA	Javnost i institucije osuđuju napade na zaštitnike ljudskih prava i generalno podržavaju osiguravanje slobode govora i izražavanja. Mnogo govori i činjenica da ove podatke javno i transparentno sakupljaju novinarska udruženja, kao i da se neprestano prate svi slučajevi nasilja, prijetnji i zastrašivanja, a pogotovo reakcije nadležnih policijskih i sudskih organa kada se radi o istragama u takvim slučajevima.	1. Pružanje adekvatne fizičke i pravne zaštite braniocima ljudskih prava, 2. Institucionalna kontrola između države i entiteta u svrhu zaštite marginaliziranih kategorija, a prije svega građane romske nacionalnosti, manjinske povratničke zajednice, LGBT populacija, 3. Adekvatna edukacija policijskih službenika o načinima postupanja i zaštite prema marginaliziranim skupinama, 4. Zapošljavanje i uključivanje pripadnika marginaliziranih zajednica I njihovih udruženja u rad policijskih organa, 5. Vijeće ministara BiH, te entitetske vlade javno osuđuju svaki čin nasilja i zastrašivanja, te ograničiti nastupe ministara u smislu napada na civilne inicijative i organizacije, 6. Više instance vlasti djeluju u lokalnoj zajednici s ciljem utvrđivanja da li je došlo do zloupotrebe službenog položaja službenih lica u na nivou lokalnih vlasti, a posebno policije i službenika u općinskoj administraciji
				NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Ne postoje adekvatni mehanizmi na nivou države koji bi značili institucionalnu kontrolu rada entitetskih i lokalnih tijela u odnosu prema marginaliziranim zajednicama. Isto dovodi do opće atmosfere straha, što se posebno manifestira u odnosu prema povratničkoj populaciji, koja je pod stalnim pritiscima, te je aktivno diskriminirana u pristupu javnim servisima, obrazovanju i zapošljavanju u javnim preduzećima. Povratnička udruženja su ograničena u ispunjavanju osnovnih građanskih sloboda, između ostalog slobode okupljanja (zabrana logorašima u Prijedoru da se okupe na Dan ljudskih prava), poreske i druge vrste kontrole rada udruženja kao vid primjene neutralnih zakonskih propisa protiv isključivo jedne etničke skupine). LGBT populacija je i dalje izložena govoru mržnje i nasilju, a država nije u stanju pružiti adekvatan zakonski okvir za uvođenje “seksualne orijentacije” kao	1. Snažnije djelovanje policijskih organa i veći stepen zaštite udruženja koja ouplijaju manjinske i marginalizirane skupine (policijske uprave na nivou lokalne zajednice), 2. Neophodno je da država pojača ovlasti I kapacitete Institucije Ombudsmana za ljudska prava u BiH, u svrhu zaštite marginaliziranih skupina na nivou lokalnih zajednica (Parlamentana skupština Bosne i Hercegovine), 3. Provesti adekvatne edukacije policijskih službenika (entitetski kantonalni MUP-ovi), 4. Potpuna primjena obaveze o zapošljavanju u skladu sa etničkom strukturom iz Popisa 1991. godine, te adekvatni programi zapošljavanja za manjinske skupine (Zavodi za zapošljavanje i nadležna ministarstva rada i socijalne politike), 5. Javni istupi u smislu zaštite slobode udruživanja, 6. Istražiti sve prijave građana o sumnjama u zloupotrebu službenog položaja, uz obavezno ispitivanje službenih lica koji se terete, posebno u slučajevima kada prijava stiže od udruženja građana (nadležna tužilaštva)	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Institucija ombudsmana u BiH, ministarstva pravde u BiH, MUP-ovi, policijske stanice u lokalnim zajednicama, tužilaštva

	kategorije motiva za nasilje iz mišnje kao kvalificiranog oblika krivičnog djela (sa progresom u RS I BD BiH, bez progressa u Federaciji, u ovom segmentu).			
--	---	--	--	--

Tranziciona pravda

Adrijana Hanušić, Amra Mehmedić, Midhat Izmirlija

Br. 20					
Preporuka	Država	Prihvaćen a (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Uspostaviti sveobuhvatan plan zaštite svjedoka u predmetima ratnih zločina, uz dostatne zaštitne mehanizme, uključujući sistem zaštite identiteta i psihološku podršku.	Španija	DA	Do sada su vršene procjene stanja i potreba u ovoj oblasti. Godine 2010., u saradnji sa projektom UNDP-a "Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH", planirano je sprovođenje dva pilot projekta za podršku svjedocima / žrtvama u dva suda. U okviru IPA fondova, VSTV BiH planira obezbijediti odgovarajuće fizičke uslove, te audio i video opremu u cilju zaštite svjedoka u predmetima ratnih zločina u minimalno deset sudova u BiH. Pitanje zaštite svjedoka je regulirano Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, te Zakonom o programu zaštite svjedoka. Obezbijedena je i zaštita svjedoka u krivičnim postupcima pred Sudom BiH, ali trenutno funkcioniра samo na državnom nivou.	1. Donošenje novog državnog zakona o programu zaštite svjedoka. 2. Harmonizacija entitetskih zakona sa državnim zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. 3. Donošenje podzakonskih akata neophodnih za efikasnu primjenu zakonodavnog okvira. 4. U okruženju i kantonima sudovima upostavljeni odjeli, odnosno uposlene stručne osobe za podršku svjedocima. 5. Osigurani materijalni resursi za efikasnu provedbu zaštitnih mjera u kantonima i okruženju sudovima. 6. Odjel za zaštitu svjedoka SIPA-e osigurava zaštitu svjedoka pred svim sudovima u BiH. 7. Uspostavljen integrirani sistem saradnje i koordinacije državnih tijela i nevladinih organizacija uključenih u plan zaštite svjedoka.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Novi državni zakon o programu zaštite svjedoka nije donesen, niti su važeći zakoni o zaštiti svjedoka harmonizirani. Također, nisu osigurana ni finansijska sredstva za provedbu postojećih zakonskih rješenja. Stoga, nije ni uspostavljen sveobuhvatan plan zaštite svjedoka u predmetima ratnih zločina.	Neophodno je usvajanje novog zakonskog okvira kako bi se pristupilo zaokruživanju sistema zaštite svjedoka, što podrazumijeva donošenje provedbenih akata, osiguranje finansijskih i materijalno- tehničkih uslova za njihovu efikasnu provedbu.	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH	Parlamentarna skupština BiH, entitetski parlamenti, entitetska i kantonalna ministarstva pravde i finansija u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko

Preporuka	Država	Prihvata ćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti istraživati krivična djela seksualnog nasilja nastala u oružanom sukobu, krivično goniti odgovorne i pružati odštetu žrtvama.	Čile	DA	Pitanje pružanja pomoći ženama civilnim žrtvama rata je uključeno u proces izrade Akcionog plana za sprovođenje Rezolucije 1325 Vijeća sigurnosti UN-a u BiH. Izrada programa se vrši u saradnji sa vladinim organizacijama, nevladinim organizacijama i međunarodnim institucijama i organizacijama, kako bi se ispunio cilj br. 6: "Ojačana mreža za pružanje podrške i pomoći ženama i djevojčicama žrtvama iz perioda rata ", čime se omogućava sprovođenje aktivnosti u cilju pružanja bolje i efikasnije podrške ženama civilnim žrtvama rata.	Zločini silovanja i seksualnog nasilja se intenzivno procesuiraju pred Sudom BiH i pred kantonalnim i okružnim sudovima; Žrtvama je obezbijedena odšteta; Usvojen je Program za poboljšanje položaja žena žrtava ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i drugih oblika torture u BiH; Usvojena Strategija tranzicijske pravde.	NE
Br. 67					
Obrazloženje / Status provedbe preporuke			Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Broj procesuiranih slučajeva silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja, od procijenjenog broja od više od 20.000 žrtava, je izuzetno nizak. Ne postoje precizni statistički podaci - izvještaji nevladinih organizacija ukazuju na 29 okončanih slučajeva			Intenzivirati procesuiranje zločina silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja; Obezbijediti zaštitu svjedoka i psihološku podršku; Osoblje nadležnih organa senzibilizirati i obučiti za rad sa žrtvama; Izgraditi kadrovske i materijalne kapacitete u okružnim/kantonalnim sudovima za njihovo	Ministarstvo pravde BiH	Ministarstvo pravde RS, Ministarstvo pravde FBiH, entitetska i kantonalna ministarstva

	pred Sudom BiH. Žrtvama još uvijek nije obezbijeđena odšteta za pretrpljene povrede njihovih prava. Nije usvojen Program za poboljšanje položaja žrtava, niti Strategija tranzicijske pravde.	efikasno procesuiranje; Obezbijediti žrtvama odštetu i pravnu pomoć; Usvojiti Program poboljšanja položaja žena žrtava rata i Strategiju tranzicijske pravde.		pravde, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Parlamentarn a skupština BiH
--	---	---	--	--

Preporuka		Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)		Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Povećati svoja nastojanja u borbi protiv nekažnjavanja za ratne zločine, konkretno seksualno nasilje, tako što će se, između ostalog, uključiti definicija seksualnog nasilja u krivični zakon.		Austrija	DA			Definicija seksualnog nasilja je uključena u krivični zakon BiH, entitetske krivične zakone i krivični zakon Brčko distrikta, u skladu sa međunarodnim standardima.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa		Ostale odgovorne institucije	
U BiH se primjenjuje pet krivičnih zakona- KZ BiH, KZ SFRJ, KZ FBiH, KZ RS, KZ BD. U svakom od ovih zakona, silovanje, ili drugi oblici seksualnog nasilja, je definirano na drugačiji način, ili nije uopšte definirano, kao što je to slučaj sa Krivičnim zakonom SFRJ. Suprotno međunarodnim standardima, krivični zakoni zahtijevaju dokazivanje upotrebe sile ili prijetnje silom kao jedini način da se utvrdi da se na silovanje i druga seksualna djela nije dao pristanak.		Međusobno uskladiti krivično zakonodavstvo u BiH; Uskladiti definiciju silovanja, ili drugih oblika seksualnog nasilja, kao zločina protiv civilnog stanovništva i ratnog zločina, u KZ BiH sa međunarodnim standardima. Ukloniti uslov "sile ili prijetnje od neposrednog napada" iz sadašnjih definicija. Silovanje, ili drugi oblici seksualnog nasilja, trebaju se kodificirati kao zasebna djela u KZ BiH i onda kada se počine kao izolirana djela.		Ministarstvo pravde BiH		Ministarstvo pravde RS, Ministarstvo pravde FBiH, entitetska i kantonalna ministarstva pravde, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, nadležni parlamenti	

Preporuka	Država	Prihvata na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Usvojiti dalje mjere kako bi se žrtvama ratnih zločina pružili učinkoviti lijekovi, uključujući unaprijeđen pristup i raspoloživost zdravstvenih usluga i ustanovljavanje psiho-socijalnih centara za podršku.	Austrija	DA	Već nekoliko godina, entiteti i Distrikt Brčko rade na reformi u oblasti mentalnog zdravlja, radi omogućavanja pružanja adekvatne psihološke pomoći svim građanima u okviru sistema javnog zdravstva. U tom cilju, uspostavili su centre za mentalno zdravlje u zajednici, kao i centre za fizičku rehabilitaciju. Tamo gdje ove usluge nisu dostupne, pružaju ih domovi zdravlja i bolnice.	1. Poboljšati administrativni i zakonodavni okvir, koji omogućava efikasno djelovanje i procese u oblasti zaštite mentalnog zdravlja i pružanja zdravstvenih usluga. 2. Ljudski resursi, osposobljeni za pružanje usluga u zaštiti mentalnog zdravlja. 3. Žrtve ostvaruju obeštećenje u sudskim postupcima. 4. Ustanovljen državni Fond za kompenzaciju žrtava. 5. Usvojen i realizira se detaljan plan mjera podrške ženama, žrtvama seksualnog zlostavljanja, baziran na analizi potreba i trenutnog stanja..	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke			Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Potpisivanjem memoranduma o razumijevanju nadležnih zdravstvenih institucija u BiH, uspostavljeni su temelji za razvijanje adekvatnog sistema za unapređenje mentalnog zdravlja. Centri za mentalno zdravlje, uspostavljeni pri domovima zdravlja, diljem BiH. Ne postoji			Izgradnja i uspostava integriranog sistema reparacija i rehabilitacije žrtava. Osiguranje finansijskih sredstava za pružanje stručne podrške žrtvama i pristup sistemu zdravstvenih usluga.	Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo za finansije i trezor	Entitetska i kantonalna ministarstva zdravstva i finansija, te ministarstva nadležna za socijalnu politiku.

	koherentan zakonodavni, administrativni i socijalni okvir u kojem bi žrtve ostvarivale pravo punog pristupa sistemu zdravstvenih usluga. Postojeća zakonska rješenja o naknadi štete nisu adekvatna, niti se u potpunosti provode u praksi. Ne postoji državni Fond za kompenzaciju.			
--	---	--	--	--

Br. 77					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti sa implementacijom nacionalne strategije vezane za ratne zločine što je prije i učinkovitije moguće, te formulirati i usvojiti nacionalnu strategiju u pogledu tranzicijske pravde.	Švicarska	DA	Sprovođenje Strategije za procesuiranje predmeta ratnih zločina prati Nadzorno tijelo koje je uspostavljeno 2009. godine i redovno održava sastanke. Uveden je sistem redovnog izvještavanja od strane tijela koja sprovode strateške mjere. Utvrđen je broj predmeta i osoba koje su počinile ratne zločine, kao i struktura tih predmeta. U toku je proces izrade Strategije tranzicijske pravde.	1.Strategija za procesuiranje predmeta ratnih zločina usvojena je od strane nadležnih vlasti u entitetima. 2. Osigurana kadrovska, finansijska i materijalna podrška institucijama uključenim u implementaciju Strategije. 3. Unaprijeđena zaštita i podrška žrtvama i svjedocima u postupcima pred svim sudovima u BiH. 4.Usvojena adekvatna Strategija tranzicijske pravde. 5. Usvajanje planova i osiguranje sredstava u budžetima za provedbu Strategije tranzicijske pravde. 6. Uspostavljen centralizovan sistem podataka svih korisnika prava, bez obzira na novčanu naknadu i vrstu obeštećenja. 7.Razvijena regionalna saradnja - potpisani odgovarajući bilateralni i multilateralni ugovori o saradnji.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Strategija za procesuiranje predmeta ratnih zločina nikada nije razmatrana, ni usvojena od nadležnih organa u entitetima, te nije osigurana ni kadrovska, finansijska i materijalna podrška svim institucijama uključenim u implementaciju Strategije. Strategija tranzicijske pravde je sačinjena, ali nije usvojena od strane nadležnih organa.	Usvojiti Strategiju za procesuiranje predmeta ratnih zločina od nadležnih organa u entitetima kako bi se stvorili potrebni preduslovi za njenu potpunu primjenu. Strategiju tranzicijske pravde, potrebno je unaprijediti i provesti konsultacije sa organizacijama civilnog društva prije njenog konačnog usvajanja.	Ministarstvo pravde BiH	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Entitetska i kantonalna ministarstva pravde i finansija u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, Parlamentarna skupština BiH, entitetski parlamenti i kantonalne skupštine

Br. 80					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatjanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti borbu protiv nekažnjavanja i donijeti pravdu žrtvama zločina.	Njemačka			Zločini silovanja i seksualnog nasilja se intenzivno procesuiraju pred Sudom BiH i pred kantonalnim i okružnim sudovima; Žrtvama je obezbijedena odšteta; Usvojena je Strategija tranzicijske pravde.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Broj procesuiranih slučajeva silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja je još uvijek izuzetno nizak, obzirom na procijenjen broj od 20.000 do 50.000 žrtava silovanja i seksualnog nasilja u ratu. Ne postoje precizni statistički podaci o tome - neki podaci iz izvještaja nevladinih organizacija ukazuju na 29 okončanih slučajeva pred Sudom BiH. Nije usvojena strategija tranzicijske pravde.		Intenzivirati procesuiranje zločina silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja - obezbijediti odgovarajuću zaštitu svjedoka i psihološku podršku, osoblje istražnih organa, tužilaštava i sudova senzibilizirati i obučiti za rad sa žrtvama ovih zločina; Izgraditi kadrovske i materijalne kapacitete u okružnim/kantonalnim sudovima za njihovo efikasno procesuiranje; Usvojiti Strategiju tranzicijske pravde.		Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, Parlamentarna skupština BiH

Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Nastaviti borbu protiv nekažnjavanja i donijeti pravdu žrtvama zločina.	Njemačka			1. Aktivnosti i ciljevi iz Strategije za rad na predmetima ratnih zločina se realizuju u predviđenim rokovima 2. Sačinjen sveobuhvatan plan reparacija za žrtve. 3. Uspostavljen sistem prikupljanja podataka o svim žrtvama. 4. Uvedene tematske cjeline o kršenjima međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava u bh. obrazovni sistem..	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Procesuiranje predmeta ratnih zločina, ne ostvaruje se predviđenom dinamikom. Ne postoji holistički pristup pitanju evidentiranja i reparacija za žrtve zločina u BiH. U bh.obrazovnom sistemu se ne izučavaju kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava, ili se to radi fragmentarno		Intenzivirati rad na provođenju ciljeva Strategije za rad na predmetima ratnih zločina u BiH. Izgradnja i uspostava integritanog sistema evidentiranja i kompenziranja žrtava. Definisanje i uvođenje adekvatnog kurikuluma o ratu u BiH, uzimajući u obzir pravo ljudskih prava i međunarodno humanitarno pravo.		Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde u BiH, entitetska i kantonalna ministarstva obrazovanja u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko

Br. 82					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatljanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Dodijeliti resurse neophodne za razvoj programa uspostavljanja mreže za učinkovitu podršku svjedocima.	Australija	DA	Do sada su vršene procjene stanja i potreba u ovoj oblasti. Godine 2010., u saradnji sa projektom UNDP-a Podrška procesuiranju slučajeva ratnih zločina u BiH, planirano je sprovođenje dva pilot projekta za podršku svjedocima / žrtvama u dva suda. U okviru IPA fondova, VSTV BiH planira obezbijediti odgovarajuće fizičke uslove, te audio i video opremu u cilju zaštite svjedoka u predmetima ratnih zločina u minimalno deset sudova u BiH. Pitanje zaštite svjedoka je regulirano Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, te Zakonom o programu zaštite svjedoka. Obezbijeđena je i zaštita svjedoka u krivičnim postupcima pred Sudom BiH, ali trenutno funkcioniра samo na državnom nivou.	1. Uspostavljen integrirani sistem saradnje i koordinacije državnih tijela i nevladinih organizacija, uključenih u plan podrške i zaštite svjedoka. 2. Osigurana kadrovska, finansijska i materijalna podrška institucijama i nevladinim organizacijama, uključenim u aktivnosti podrške i zaštite svjedoka.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Nisu osigurana finansijska i materijalna tehnička sredstva, neophodna za pružanje efikasne podrške svjedocima. Saradnja između nevladinih organizacija i pravosudnih institucija jeste sporadična i, u većini slučajeva, neformalna. Institucionalne mreže za pružanje podrške svjedocima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih djela, uspostavljene su na području Zeničko-dobojskog, Srednjobosanskog i Unsko-sanskog kantona, a u toku je uspostavljanje mreže na području regije Banja Luka	Potrebno je definirati i uspostaviti integrirani sistem saradnje i koordinacije državnih tijela i nevladinih organizacija na području cijele BiH, te osigurati sredstva za funkcioniranje sistema.	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Ministarstvo pravde BiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde i finansija u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko

Sankcionisanje nasilja u porodici

Sanela Rondić

Br. 7					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Izmijeniti krivični zakon kako bi uključivao definiciju seksualnog nasilja, u skladu sa međunarodnim standardima	Španija	DA	Definicija seksualnog uznemiravanja je uključena u Zakon o jednakosti spolova u BiH kao odredba lex specialis. Razmatraju se prijedlozi za unapređenje odredaba važećih krivičnih zakona BiH, entiteta i Distrikta Brčko. Usvojeni su entitetski zakoni o zaštiti od nasilja u porodici, a entitetski gender centri redovno prate i izvještavaju o primjeni ovih zakona. Metodologije sakupljanja podataka na osnovu strateških izvještaja i izvještaja centara za socijalni rad se razlikuju, te je u toku utvrđivanje metodologije jednoobraznog praćenja nasilja u porodici na nivou BiH.	Usvojiti odredbe Krivičnog zakona BiH, kao i Krivičnog zakona F BiH i Krivičnog zakona RS, a koje uključuju definiciju seksualnog nasilja u skladu sa međunarodnim standardima	NE

			Na području BiH je uspostavljeno devet sigurnih kuća u vlasništvu nevladinih organizacija. Država je pružila neophodnu podršku otvaranju skloništa, kao i dio finansijskih sredstava. Nedostaju sredstva za efikasniji rad sigurnih kuća		
Obrazloženje / Status provedbe preporuke			Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Nisu usvojene odredbe koje uključuju definiciju seksualnog nasilja			Da se uvede u proceduru izmjena krivičnog zakona (državni i entitetski). Krivično djelo silovanje da bude u grupi krivičnih djela protiv života i tijela-glava XVI	Ministarstvo pravde BiH	Ministarstvo pravde RS, Ministarstvo pravde FBiH, PSBiH, entitetske skupštine

Br. 55					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Učiniti borbu protiv nasilja nad ženama prioritetom u svojim strategijama i tražiti onoliko međunarodne pomoći koliko je potrebno u tom pogledu	Maroko	DA	BiH je usvojila Strategiju za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici 2009. — 2011., a aktivnosti entitetskih gender centara, tj. uspostava jedinstvene baze statističkih podataka, procesi, podrška žrtvama nasilja u porodici i široka medijska promocija, koordiniraju se na nivou BiH. Usvojeni su entitetski zakoni o zaštiti od nasilja u porodici, a entitetski gender centri redovno prate i izvještavaju o primjeni ovih zakona. Metodologije sakupljanja podataka na osnovu strateških izvještaja i izvještaja centara za socijalni rad se razlikuju, te je u toku utvrđivanje metodologije jednoobraznog praćenja nasilja u porodici na nivou BiH. Na području BiH je uspostavljeno devet sigurnih kuća u vlasništvu nevladinih organizacija.	Usvojiti državnu strategiju za borbu protiv nasilja nad ženama. Uspostaviti evidenciju o stvarnom stanju prijavljenih i procesuiranih slučajeva. Povećano povjerenje žrtve nasilja prema organima zaštite. Povećan broj prijava nasilja u porodici. Provesti studiju procjene potreba o provedbi regulative koja se odnosi na sprečavanje i sankcionisanje nasilja nad ženama. Obezbjediti pomoć u svrhu osiguranja finansijske neovisnosti žena kao žrtava nasilja.	NE

Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
			Država je pružila neophodnu podršku otvaranju skloništa, kao i dio finansijskih sredstava. Nedostaju sredstva za efikasniji rad sigurnih kuća.		
Državna strategija nije usvojena. Ne postoji evidencija o stvarnom stanju (osim prijavljenih slučajeva) u broju počinjenih seksualnih delikata, ni praksa a niti zakonodavac nisu još uvijek uspjeli doći do cjelovitijeg rješenja kojim bi motivirali žrtve na prijavljivanje ovih krivičnih djela. NVO u saradnji sa vlastima u kontinuitetu rade na jačanju i izgradnji kapaciteta u borbi protiv nasilja, dok s druge strane organi krivičnog gonjenja u sklopu cenatara za edukaciju učestvuju na seminarima sa temom sankcionisanja nasilja i pružanja zaštite žrtvama nasilja.		Da se uvede u proceduru izmjena krivičnog Pružanje djelotvorne zaštite svjedocima, odnosno angažovati službenika za podršku svjedocima za svjedoke žrtve nasilja. Ovaj službenik može pružiti podršku u vidu pružanja osnovih informacija svjedoku o procesu, provjere psihičkog stanja svjedoka i pružanje podrške u savladavanju stresa tokom svjedočenja, prijema svjedoka u posebnu prostoriju uz sudnicu u slučaju potrebe izbjegavanja susreta sa optuženim i na drugi način za koji je osposobljen (službenik je u pravilu socijalni radnik), a ukoliko procjeni može predložiti da se svjedoku daje jači vid zaštite u skladu sa zaknom. Kontinuirana obuka zaposlenih u institucijama unutar krivično-pravnog sistema. Potrebno je da službenici policije uvijek vode računa o potrebi prikupljanja dodatnih dokaza o krivičnom djelu, ne da se istraga zasniva isključivo na svjedočenju oštećenih, koji mogu biti		Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Gender centar RS, Gender centar FBiH,

		privilegovani svjedoci. Edukacija unutar obrazovnog sistema. Uspostaviti neophodan mehanizam kako bi se motivirale žrtve na prijavljivanje ovih krivičnih djela, odnosno pronaći način da se organizuje mreža za pomoć žrtvama koja će pružiti i ne samo zbrinjavanje žrtava nego koja će im i dati prvu informaciju o tome šta žrtve mogu učiniti u pravcu prijavljivanja nasilnika i kakvu zaštitu mogu očekivati		
--	--	---	--	--

Br. 56					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Pratiti učinkovitost implementacije zakona koji zabranjuju nasilje nad ženama	Belgija	DA	BiH je usvojila Strategiju za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici 2009.—2011., a aktivnosti entitetskih gender centara, tj. uspostava jedinstvene baze statističkih podataka, procesi, podrška žrtvama nasilja u porodici i široka medijska promocija, koordiniraju se na nivou BiH. Metodologije sakupljanja podataka na osnovu strateških izvještaja i izvještaja centara za socijalni rad se razlikuju, te je u toku utvrđivanje metodologije jednoobraznog praćenja nasilja u porodici na nivou BiH.	Evidentirati slučajeve nasilja u porodici, izrečene zaštitne mjere i odluke donesene povodom krivičnog postupka. Objavljivati izvještaje o provedbi zakona koji zabranjuju nasilje nad ženama; Propisom uspostavljena obaveza obavještavanja u odnosu na izrečene zaštitne mjere i krivični postupak radi krivičnog djela nasilje u porodici, odnosno koordinacija između organa prekršajnog postupka koji izriču mjere zabrane po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici i organa krivičnog postupka, u smislu postizanja koordiniranog postupanja zavisno od težine konkretnog slučaja. Harmoniziran Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sa krivičnim zakonima u odnosu na definiciju porodice. Pravosudni organi u punom kapacitetu primjenjuju relevantne krivično-pravne odredbe kojim se sankcioniraju krivična djela s obilježjem nasilja.	NE

Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici normirana obaveza, pored protokola o saradnji, da su policijske uprave dužne da vode evidencije o svim prijavljenim slučajevima nasilja u porodici, kao i evidencije o provedbi zaštitnih mjera koje su u nadležnosti policije. Pored toga policijska uprava će biti dužna odmah dostavljati organu starateljstva službene zabilješke, koje vode vezano za slučajeve nasilja u porodici, radi evidencije i prevencije. Obaveza obavješćavanja nije zakonom normirana. Krivični zakoni u definiciji porodice ne uključujuju očuha i maćehu.	Jačati sistem implementacije zakona i unaprijediti rad pravosudnih organa u svrhu rješavanja problema sankcionisanja odnosno prepoznavanja ovih krivičnih djela. Da bi pravosudni organi adekvatno sankcionisali seksualno nasilje i zaustavili seksualnu eksploataciju neophodno je oformiti tim stručnjaka koji će prilikom prvog kontakta sa žrtvom moći procijeniti stepen osjetljivosti i izbora one mjere zaštite koja će u konkretnom slučaju biti najefikasnija i omogućiti u daljem toku procesuiranja jasan i nedoljan iskaz žrtve kao svjedoka i u većini slučajeva jedinog dokaza na kojem treba da se temelji buduća odluka. Definiciju porodice iz krivičnih zakona uskladiti sa definicijom porodice iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Bilo bi neophodno propisom uspostaviti obavezu obavješćavanja, jer se do sada dešavalo da krivični sud ni ne zna da su ranije izrečene mjere zabrane u prekršajom postupku, iz razloga što te mjere predlaže MUP, a pritvor predlaže tužilaštvo. Ako ne postoji dobra komunikacija između ovih organa nerijetko će se dešavati da jedni ne znaju šta se dešava u drugom	Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH, Ministarstva unutrašnjih poslova.	Gender centar RS, Gender centar FBiH,

		postupku. Potrebno je pooštriti kaznenu politiku, izricati zatvorske kazne ali i alternativne načine izvršenja ovih kazni, npr. rad za opće dobro na slobodi, ustvari uvijek pokušati maksimalno prilagoditi sankciju okolnostima i ličnosti izvršioca, primjenjivati institut sticaja u svakom konkretnom slučaju što bi i dovelo do izricanja zatvorskih kazni, obzirom na propisane kazne za konkretna krivična djela.		
--	--	--	--	--

Br. 58	Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
	Ustanoviti adekvatne kanale za prijavljivanje zlostavljanja djece, uz perspektivu krivičnog gonjenja, te pružiti fizičku i psihološku pomoć žrtvama takvog nasilja	Brazil	NE	BiH kontinuirano sprovodi aktivnosti na suzbijanju trgovine djecom, dječje prostitucije i pomogafrije. Krivični zakoni uključuju kaznene odredbe u odnosu na ove oblike zlostavljanja djece. Zakonski propisi koji su na snazi u BiH se neprestano usklađuju. BiH Strategiju za borbu protiv nasilja nad djecom 2007.—2010.	Uspostavljen institucionalni mehanizam za prijavljivanje, praćenje, podršku i kontinuirani rad u odnosu na ovu populaciju, odnosno organizovana mreža za zaštitu djece izložene svim oblicima nasilja koja će pružiti pomoć žrtvama, i ne samo zbrinjavanje žrtava, nego koja će im i dati prvu informaciju o tome šta žrtve mogu učiniti u pravcu prijavljivanja nasilnika i kakvu zaštitu mogu očekivati. Obezbeđena finansijska sredstva za pružanje socijalne zaštite i svih neophodnih uvjeta za zbrinjavanje djece. Kontinuirana edukacija unutar obrazovnog sistema.	NE
	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije		
	Istaknuto je da Bosna i Hercegovina sprovodi validne strategije vezane za zaštitu djece, međutim, nije uspostavljen institucionalni mehanizam u vidu npr. Službe za zaštitu djece izložene nasilju, odnosno institucije koja bi se	Saradnja sa svim institucijama vlasti. Kontinuirana edukacija kako unutar pravosudnih organa, tako i odgojno obrazovnih institucija. Uspostaviti mrežu za zaštitu djece koja bi se isključivo bavila prijavljivanjem zlostavljanja djece nadležnim organima krivičnog gonjenja,	Ministarstvo pravde BiH	Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH, Ministarstvo porodice, omladine i sporta RS,		

	isključivo bavila zaštitom i pravima djeteta, niti postoji na području BiH organizovana mreža koja isključivo djeluje u pravcu zaštite i prava djeteta, kao naosjetljivije populacije. Na području BiH nema potreban broj ustanova u kojima bi profesionalno osoblje moglo pružiti fizičku i psihološku pomoć žrtvama nasilja zbog nedostatka finansijskih sredstava.	zbrinjavanju i pružanju pomoći žrtvama takvog nasilja.		Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, Centri za socijalni rad, entitetska i kantonalna ministarstva za unutrašnje poslove, ministarstva pravde
--	--	---	--	--

Br. 59					
Preporuka	Država	Prihvaće na (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
U potpunosti implementirati Akcioni plan za ravnopravnost spolova, izraditi bolje koordiniran odgovor vlasti, te zaštititi žrtve nasilja u porodici i pružiti im adekvatnu skrb	Australija	DA	BiH je usvojila Strategiju za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici 2009. — 2011., a aktivnosti entitetskih gender centara, tj. uspostava jedinstvene baze statističkih podataka, procesi, podrška žrtvama nasilja u porodici i široka medijska promocija, koordiniraju se na nivou BiH. Usvojeni su entitetski zakoni o zaštiti od nasilja u porodici, a entitetski gender centri redovno prate i izvještavaju o primjeni ovih zakona. Metodologije sakupljanja podataka na osnovu strateških izvještaja i izvještaja centara za socijalni rad se razlikuju, te je u toku utvrđivanje metodologije jednoobraznog praćenja nasilja u porodici na nivou BiH. Na području BiH je uspostavljeno devet sigurnih kuća u vlasništvu nevladinih organizacija. Država je pružila neophodnu podršku otvaranju skloništa, kao i dio finansijskih sredstava. Nedostaju sredstva za efikasniji rad sigurnih kuća.	Ravnopravan broj žena zaposlenih u pravosuđu. Uspostavljen institucionalni mehanizam za pružanje finansijske pomoći. Zajamčeno pravo svjedoku da svjedoči slobodno i bez straha zbog mogućih negativnih posljedica.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	U pravosuđu BiH ravnopravan je broj žena. Donesen je Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH. Na području BiH ima devet sigurnih kuća. Na Sudu BiH formirano je Odjeljenje za podršku svjedocima koje pruža podršku i pomoć svjedocima prije, za vrijeme i poslije svjedočenja, kako bi se moguće teškoće uzrokovane svjedočenjem svele na minimum. Osim toga, Odjeljenje se brine i o pojavljivanju svih svjedoka pred sudom. Odjeljenje za podršku svjedocima se brine za to da svi svjedoci budu upoznati sa svojim pravima, te da imaju ravnopravan pristup uslugama. Prilikom dolaska na Sud, svjedocima je dostupna i broušura koja detaljno objašnjava procedure vezane za svjedočenje pred Sudom BiH. Odjeljenje usko surađuje sa Jedinicom za zaštitu svjedoka u pitanjima vezanim za zaštitu svjedoka, te sa odjeljenjima za podršku svjedocima u regiji. Finasira se iz budžeta.	država Bosna i Hercegovina, trebali bi u kontinuitetu jačati postojeći sistem pravne zaštite, pratiti implementaciju zakona kojima je normirana oblast zaštite ljudskih prava, stvarati ambijent sigurnosti življenja, unaprijediti postojeću legislativu i omogućiti adekvatnu zaštitu žrtvama nasilja, jačati saradnju i uspostaviti koordinaciju svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini koje učestvuju u prevenciji i procesuiranju djela sa predznakom nasilja, te omogućiti da se sva dijela temeljena na seksualnom nasilju i nasilju uopće (nasilje u porodici, nasilje nad djecom, ženama) prepoznaju kao krivična djela, a sve u svrhu cjelovitije zaštite žrtava što bi se reflektiralo na unapređenje obaveze države i postizanju visokih standarda u zaštiti ljudskih prava.	Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstvo ljudskih prava i izbjeglica BiH	Ostale odgovorne institucije Gender centar RS, Gender centar FBiH,

Borba protiv korupcije

Nina Šeremet i Nedim Jahić

Br. 84					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
I Nastaviti sa svojim nastojanjima u borbi protiv korupcije, posebice korupcije koja uključuje vlasti za provedbu zakona zmiijeniti krivični zakon kako bi uključivao definiciju seksualnog nasilja, u skladu sa međunarodnim standardima	Poljska	DA	U toku je koordinacija (decembar 2009.) i izrada Strategije za borbu protiv korupcije (2009.—2014.), kao i uspostava relevantne Agencije prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, koja podnosi izvještaje Parlamentarnoj skupštini. Od aprila 2007., RS sprovodi vlastiti projekat protiv korupcije i, u okviru Strategije za borbu protiv korupcije, koju je usvojila Vlada RS, Akcioni plan za sprovođenje te Strategije. Sprovodi se i projekat "Metodologija izgradnje sistema integriteta u institucijama RS na suzbijanju korupcije ", u okviru kojeg je otvorena posebna telefonska linija za	1.Slučajevi korupcije se efikasno istražuju pred tužilaštvima i procesuiraju sudovima. 2. Povećan broj istraga u tužilaštvima i sudovima iz oblasti korupcije i krivičnih djela korupcija. 3. Pravosudni organi procesuiraju sve predmete uključujući i one koje se odnose na visokorangirane službenike/ce i izabrane predstavnike/ce vlasti. 4. Ovi predmeti imaju medijsku pažnju i na objektivian i transparentan način građani/kesu upoznate sa tokom istrage pred tužilaštvima i sudovima. 5. Povećano povjerenje javnosti u pravosuđe.	NE

				prijavljivanje slučajeva korupcije i podnošenje žalbi protiv policije i uposlenika Ministarstva unutrašnjih poslova.		
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije	
Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije još nije funkcionalna. U praktičnom smislu, sama koordinirajuća uloga, uslovljena političkim pritiscima, te činjenicom nedostatka političke volje za kreiranje adekvatne i operativne agencije na državnom nivou, onemogućava bilo kakvo efikasno djelovanje na obračunavanju sa korupcijom na nivou države. Tome doprinosi i paralelno djelovanje institucija RS-a na suzbijanju korupcije, što u konačnici potvrđuje asimetrični pristup problemu, pa samim tim i generalnoj neefikasnosti u smislu borbe protiv korupcije. Lokalna policijska tijela u nedostatku adekvatne koordinacije samostalno djeluju u ovim nastojanjima. Cjelokupni odnos i praktično onemogućavanje djelovanja za svoj rezultat ima i manjak povjerenja		Potrebno je postaviti osnove za funkcioniranje Agencije a prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, kao novoosnovane agencija, koja ima svoj osnov u postojećim zakonskim propisima, te učiniti Agenciju funkcionalnom za adekvatno koordiniranje rada entitetskih i lokalnih tijela.		Ministarstvo pravde BiH	Entitetska i kantonalna ministarstva pravde u BiH, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, tužilaštva u BiH, ministarstva unutrašnjih poslova, policijske stanice	

	građana u državne institucije, budući da se ne provode adekvatne aktivnosti koje bi podigle svijest o mehanizmima borbe protiv korupcije. Ove informacije proizlaze iz “Analize provedbe Strategije za borbu protiv korupcije 2009-2014 - Treći periodični izvještaj” (TI BiH). Javnost nije upoznata sa brojem predmeta pred nadležnim sudovima, kao niti sa pravosnažnim sudskim presudama (ovo izvještavanje, ukoliko postoji nisu sistemski i strateški obrađena) te se time ne postiže svrha kažnjavanja.			
--	---	--	--	--

Obuka sudija i tužilaca iz oblasti ljudskih prava i primjene međunarodnih standarda

Nedim Čosić

Br. 19					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Intenzivirati napore u usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim standardima, uključujući organiziranje više obuka za zvaničnike iz pravosuđa i policije u učinkovitoj primjeni međunarodnih standarda	Malezija	NE	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca i Pravosudna komisija Distrikta Brčko, imaju kapacitete i redovno organiziraju obuku / seminare na temu primjene međunarodnih standarda.	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, održali su treninge na temu pravosudne zaštite ljudskih prava i primjene međunarodnih standarda; 30% sudija i tužilaca su učestvovali u ovim edukacijama.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Preporuka nije provedena, minimalan predviđen broj sudija nije učestvovao u obukama.		Povećati broj obuka iz oblasti ljudskih prava i međunarodnih standarda za nosioce pravosudnih funkcija za 20%.		Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, ministarstva pravde u BiH, ministarstva unutrašnjih poslova u BiH

Br. 75					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Voditi stalnu informativnu kampanju za širenje informacija o međunarodnim obavezama prema međunarodnom zakonu o ljudskim pravima i međunarodnom humanitarnom pravu, te intenzivirati obuku službenika za provedbu zakona, kako bi se osiguralo da oni poznaju svoje obaveze i da u praksi primjenjuju načela tih međunarodnih instrumenata (kako je primijećeno u nacionalnom izvještaju), uz pomoć OHCHR-a.	Meksiko	DA	Već nekoliko godina, Ministarstvo za ljudska prava BiH sprovodi cilijane kurseve obuke, dok Agencija za državnu službu i Centri za edukaciju sudija i tužilaca, sprovode sveobuhvatne kurseve obuke, u saradnji sa univerzitetima i ekonomskim zajednicama. Ova aktivnost će se dodatno razraditi u Strategiji za ljudska prava u BiH.	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca su održali treninge na temu pravosudne zaštite ljudskih prava i primjene međunarodnih standarda; 30% sudija i tužilaca učestvovali u ovim edukacijama.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	preporuke				
	Preporuka nije provedena, minimalan predviđen broj sudija nije učestvovao u obukama.	Povećati broj obuka iz oblasti ljudskih prava i međunarodnih standarda za nosioce pravosudnih funkcija za 20%.		Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, agencije za državnu službu u BiH

Br. 83					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Razmotriti poduzimanje daljih nastojanja, kako bi se obučili službenici, sudije i policajci za provedbu zakona u oblasti ljudskih prava.	Egipat	DA	Strategija reforme sektora pravde za period 2008. – 2012. i Akcioni plan za implementaciju ove Strategije, uključuju plan usvajanja srednjeročnih planova za edukaciju sudija i tužilaca, ali se navodi i potreba za njihovom dogradnjom i unapređivanjem. Da bi se osigurali visoki standardi u sprovođenju zakona, entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, u saradnji sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem BiH, rade na izradi plana i programa za stalnu edukaciju sudija i tužilaca.	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, održali su treninge na temu pravosudne zaštite ljudskih prava i primjene međunarodnih standarda; 30% sudija i tužilaca su učestvovali u ovim edukacijama.	NE

	Obrazloženje / Status provedbe preporuke	Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti	Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
	Preporuka nije provedena, educirano je manje od 20 % sudija i tužilaca.	U edukaciju uključiti još minimalno 30% sudija zaposlenih u pravosuđu u BiH.	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, Pravosudna komisija Distrikta Brčko, ministarstva pravde u BiH, ministarstva unutrašnjih poslova u BiH

Br. 110					
Preporuka	Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Unaprijediti edukaciju o ljudskim pravima.	Jordan	NE	Edukacija o ljudskim pravima je uključena u nastavne planove i programe i obrazovne standarde u svim osnovnim i srednjim školama, te višim obrazovnim institucijama u BiH.	Entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, održali su treninge na temu pravosudne zaštite ljudskih prava i primjene međunarodnih standarda; 30% sudija i tužilaca su učestvovali u ovim edukacijama.	NE
Obrazloženje / Status provedbe preporuke		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Nosilac aktivnosti monitoringa	Ostale odgovorne institucije
Preporuka nije provedena, educirano je manje od 20 % sudija i tužilaca.		U edukaciju uključiti još minimalno 30% sudija zaposlenih u pravosuđu u BiH.		Ministarstvo civilnih poslova, Ministarstvo pravde BiH, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH	Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, kantonalna ministarstva ministarstva obrazovanja

Preporuka		Država	Prihvaćena (DA ili NE)	Obrazloženje VM BiH povodom (ne)prihvatanja preporuka (2010)	Indikatori provođenja preporuke (baseline)	Preporuka provedena (DA ili NE)
Poduzeti neophodne mjere za osiguranje slobode izražavanja, promoviranje različitosti mišljenja i sprječavanje svakog ometanje slobode medija i, između ostalog, sistematski istraživati agresivne istupe ili prijetnje upućene novinarima, te izvoditi pred lice pravde odgovorne	Švicarska	DA		Sloboda izražavanja kao najvažnija odlika razvoja demokratije u BiH promovira se kroz rad novinarskih udruženja i drugih organizacija civilnog društva. Te aktivnosti će se nastaviti i ubuduće. Vlasti u BiH i nadležna agencija zagovaraju pravo na slobodu izražavanja, što podrazumijeva da mediji i novinari mogu vršiti istraživanja i objavljivati informacije, te tako informirati javnost. Agencija redovno javno osuđuje svaki pokušaj vršenja pritiska i prijetnji novinarima tokom njihovog profesionalnog rada.	1. Neometano funkcioniranje štampanih, elektronskih i online medija, 2.Svi utjecaji politike na uređivačku politiku uklonjeni, kao i finansijska ovisnost o vladajućim političkim snagama. 3. Napadi na novinare i medije se procesuiraju pred tužilaštvima i sudovima na neovisan i nepristrasan način, 3. svaki oblik napada na novinare, uključujući i one koji se čine manje ozbiljnim, se procesuiraju ex officio, te se o ishodima istraga obavještava šira javnost.	NE
		Neophodno provesti sljedeće mjere i aktivnosti		Regulatorna agencija za komunikacije u BiH, Vijeće za štampu BiH	Ostale odgovorne institucije Institucija ombudsmena u BiH,	

	usporava, opterećuje i onemogućava njihov efikasan i nepristrasan rad. Novinari su žrtve otvorenih prijetnji kako političkih lidera, tako i različitih posrednih pritisa kroz kontrolu medijsko-marketinškog prostora i finansiranja medija od strane javnih preduzeća i kompanija sa većinskim vlasničkim udjelom države. Institucije su tek djelimično ostvarile napredak u implementaciji obaveza o slobodi pristupa informiranju, gdje se u slučaju formalnog poštovanja prava, ne dostavljaju adekvatne informacije i konkretni odgovori na postavljena pitanja novinara/istraživača. Putem interneta je objavljen niz video dokaza kojim se potvrđuju pokušaji i pritisci političkih lidera na pojedine novinare i urednike. U javnosti je prisutna jasna percepcija o političkoj podobnosti i navodnoj političkoj pripadnosti pojedinih urednika i novinara, što ugrožava povjerenje javnosti u medije.	trebale bi da obezbjeđe i fizičku i pravnu zaštitu novinara, na sistemski i strateški način, što podrazumjeva koordinaciju aktivnosti sa lokalnim policijskim tijelima u Bosni i Hercegovini, 3. Adekvatna i potpuna primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH, F BiH i RSKrećući se od podizanja svijesti šire javnosti sa ciljem kreiranja adekvatnog prostora za transparentnost i zaštitu slobode govora, nužno je građane uputiti na adekvatne načine rukovođenja informacijama i korištenje prava iz državnog I entitetskih Zakona o slobodi pristupa informacijama. Također, potrebno je osigurati punu transparentnost finansiranja medija iz budžeta javnih preduzeća i kompanija sa većinskim vlasničkim udjelom države, čime će se ukazati na obavezu poštivanja zakona u smislu transparentnosti, pri imenovanju rukovodstva I ključnih osoba za kreiranje informativnih sadržaja na javnim servisima vodeći se kriterijima stručnosti x 3. Adekvatna i potpuna primjena Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH, F BiH I RS	ministarstva pravde u BiH, sudovi u BiH, tužilaštva u BiH
--	---	--	--

Biografije autora/ica

Adrijana Hanušić, magistrirala je 2009. godine iz oblasti međunarodno pravo na Pravnom fakultetu Univerziteta u Strazburu (stipendistkinja vlade Republike Francuske, magistrirala je s pohvalom; 'Mention Bien'). Tokom 2008. godine, pohađala je ljetni semestar nastave na Pravnom fakultetu Univerziteta "Humboldt" u Berlinu, a 2007. godine, diplomirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, uz priznanje za odličan uspjeh. Učestvovala je u mnogobrojnim edukativnim programima, među kojima su Škola političkih studija Vijeća Evrope i Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika u Bosni i Hercegovini Fonda otvoreno društvo BiH, te u ulozi lokalne koordinatorice u projektu Vijeća Evrope i USAID-a: "Jačanje uloge žena i mladih u javnom i političkom životu u BiH". Objavljuje radove u oblastima međunarodnog prava, zaštite ljudskih prava i ustavnog prava Bosne i Hercegovine. Stekla je značajno iskustvo kroz angažman u Birou za ljudska prava u Tuzli, njemačkom Bundestagu (IPS), Venecijanskoj komisiji, advokatskoj kancelariji, Ustavnoj pravnoj komisiji Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, te, kroz angažman pravnog stručnjaka UNDP-a BiH i u Instituciji Ombudsmena za ljudska prava BiH. Trenutno radi kao pravna savjetnica za švicarsku nevladinu organizaciju TRIAL, te povremeno kao konsultantica za druge nevladine organizacije.

Amra Mehmedić je stručna savjetnica u Federalnom tužilaštvu FBiH i članica Udruženja tužilaca FBiH. Pravosudni ispit položila je 2008. godine, a trenutno završava magistarski studij na Katedri za krivično pravo Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Od 2006. do 2009. godine, radila je kao službenica za monitoring suđenja u Odjelu za ljudska prava Misije OSCE u BiH, Projekat 11bis. Od 2004. do 2005. godine, radila je kao pravnik u Uredu visokog predstavnika (OHR) - Odjel za vladavinu prava, Jedinica za borbu protiv kriminala i korupcije. Od 2002. do 2004. godine, radila je kao pripravnik u advokatskom uredu. Autorica je više članaka iz područja prava.

Od 2009. godine, **Elma Demir** je projektni menadžer i analitičar u nevladinoj organizaciji Asocijacija za demokratske inicijative (ADI), koja djeluje u oblasti sektora pravde već dugi niz godina, te koordinira projekte unutar Mreže pravde u BiH, koja okuplja 64 nevladine organizacije. Elma radi i kao istraživač i projektni koordinator za Goldsmiths Univerzitet u Londonu na dva istraživačka

projekta u BiH. Prethodno je radila kao istraživač/analitičar u Parlamentarnoj skupštini BiH, NATO misiji u BiH, Dartmouth univerzitetu u SAD, kao asistent na predmetima iz oblasti istraživanja i akademskog pisanja, kao i pri Institutu za zaštitu informacijske infrastrukture pri Dartmouthu. Radila je kao savjetnik i konsultant na većem broju projekata nevladinih organizacija, političkih partija i javnih institucija. Diplomirala je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu na Odsjeku politologije, te trenutno završava svoj magisterij na Dartmouth univerzitetu.

Midhat Izmirlija je viši asistent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti Teorija prava i države i saradnik Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu. Naučni stepen magistra pravnih nauka stekao na Pravnom fakultetu u Sarajevu, a zvanje master of arts na postdiplomskom studiju Evropski regionalni studij iz ljudskih prava i demokratije u jugoistočnoj Evropi, koji sprovode Centar za interdisciplinarnе postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu i Univerzitet u Bolonji. Objavio je više naučnih radova, a njegova područja istraživanja su funkcije države, teorija prava, ljudska prava i tranziciona pravda.

Nedim Ćosić, rođen je 01.9.1980. godine u Tuzli, gdje je završio osnovnu i srednju školu Gimnaziju „Meša Selimović“. Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu u julu 2004. godine, te položio pravosudni ispit u martu 2007. godine. Od novembra 2004. godine do marta 2006. godine, obavljao je volonterski i pripravnički staž u Općinskom sudu u Tuzli, a od marta 2006. godine zapošljava se kao stručni saradnik za vođenje zemljišnih knjiga u Općinskom sudu u Sarajevu, gdje aktivno radi na reformi zemljišnoknjižne kancelarije u tom sudu. Od augusta 2007. godine, radi kao stručni saradnik u Općinskom sudu u Sarajevu na privrednom, izvršnom i vanparničnom referatu, a u martu 2013. godine, imenovan je za sudiju Općinskog suda u Sarajevu, te trenutno obavlja funkciju predsjednika Odjeljenja za sporove male vrijednosti Ilidža. Pohađao je kurs mirnog rješenja sporova u organizaciji Kanadskog instituta za mirno rješavanje konflikata, 2002. godine, bio je aktivni član nevladine organizacije „Europski pokret mladih“ u periodu od novembra 2001. do juna 2003. godine, te je bio član Koordinacionog odbora mladih za pripremu Razvojne strategije za borbu protiv siromaštva - PRSP pri Vijeću ministara BiH od septembra 2002. do maja 2003. godine. Pohađao je zimsku i ljetnu školu za mlade političare organizovanu od strane Fondacije “Konrad Adenauer Stiftung” u periodu od februara 2003. do februara 2004. godine. Radio je kao

spoljni saradnik na projektu “Sigurnost, bezbjednost, pristup pravdi” organizacije Prism Research, Sarajevo. Godine 2004., radi na projektu “Podrška vladavini zakona i reintegraciji kroz civilnu saradnju”, Biroa za ljudska prava Tuzla, 2005. godine. Jedan je od osnivača Udruženja stručnih saradnika i savjetnika u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovine, te predsjednik Udruženja u periodu od marta 2008. godine do marta 2013. godine. Kao predstavnik Udruženja, sudjelovao je u radu Mreže pravde u Bosni i Hercegovini, bio član Radne grupe Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine za razmatranje uloge i statusa stručnih saradnika, savjetnika, pripravnika i pripravnika-volontera u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini, pridruženi član Savjetodavnog vijeća za etički i profesionalni razvoj (SVEPR), te koordinator projekta “Ujednačavanje položaja i postupanja stručnih saradnika i savjetnika u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini kroz harmonizaciju propisa”, finansiranim od strane Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID JSDP II). Kao stručni saradnik, bio je član Tima za upravljanje promjenama Općinskog suda u Sarajevu i član Vijeća Razvojno- edukativnog centra Općinskog suda u Sarajevu od 2009. godine. Objavljivao je radove za časopis Zemljišna administracija, te učestvovao u radu mnogobrojnih konferencija, seminara i okruglih stolova, kao moderator i predavač.

Nedim Jahić je student četvrte godine Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i radi kao projektni koordinator na programima vezanim za obrazovanje i uključivanje mladih u procese zagovaranja reformskih procesa u Inicijativi mladih za ljudska prava u BiH. Bio je angažiran na različitim projektima vezanim za obrazovanje, zagovaranje, istraživanje i monitoring ljudskih prava, a između ostalog i u okviru udruženja građana “Zašto ne” (Istinomjer.ba) i Asocijacije demokratskih inicijativa (Antidiskriminacija), te Asocijacije studenata Srebrenice (Glasaću za Srebrenicu). Radio je kao vanjski saradnik za brojne bh. medije, te su njegovi tekstovi objavljivani u magazinu BH Dani, dnevnim novinama Oslobođenje, te web-portalima Radiosarajevo.ba, Klix.ba, Buka.ba i Peščanik.net. Bio je angažovan kao predavač na različitim obrazovnim programima i tribinama u Istanbulu, Varšavi, Parizu, Geteborgu, Berlinu, Beogradu i Prištini, kao i na brojnim treninzima i tribinama širom Bosne i Hercegovine. Posljednje dvije godine radi i kao glavni istraživač za Bosnu i Hercegovinu na istraživanjima Fondacije C. S. Mott o građanskom učešću u Centralnoj i Istočnoj Evropi.

Nina Šeremet je magistrica demokratije i ljudskih prava. Magistarski rad, branila je na temu zaštite prava žrtava u tranzicijskim zemljama. Godine 2007. je diplomirala na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, a međuvremenu je kod Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, položila Pravosudni ispit. Svoj interes za zaštitu i promociju ljudskih prava i prava manjina, suočavanja sa prošlošću i prava žrtava, antidiskriminacije i govora mržnje, iskazala je kroz trogodišnje radno iskustvo u Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, najprije na poziciji pripravnice, a potom stručne saradnice, te kao polaznica dvogodišnjeg programa Instituta za ženska prava u Bugarskoj i kroz angažmane u organizacijama civilnog društva na lokalnom i regionalnom nivou. Od 2012. godine, Nina je zaposlena u Inicijativi mladih za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao program koordinatorica regionalnih projekata.

Sanela Rondić, rođena je 20.3.1972. godine u Fojnici. Na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, diplomirala je u oktobru 2001. godine, a pravosudni ispit je položila na Vrhovnom sudu FBiH, u septembru 2003. godine. U periodu od diplomiranja do 2003. godine, radila je kao sudski pripravnik na Općinskom sudu u Sarajevu (tadašnji naziv Općinski sud II u Sarajevu). Nakon položenog pravosudnog ispita, radila je u nevladinoj organizaciji Vaša prava, kasnije, od 2004. godine, na Općinskom sudu u Sarajevu kao stručni saradnik. U mjesecu oktobru 2008. godine, imenovana je za sudiju Općinskog suda u Sarajevu, gdje i danas radi, kao sudija Parničnog odjeljenja Općinskog suda u Sarajevu. Jedan je od osnivača Udruženja stručnih saradnika/savjetnika u Bosni i Hercegovini, tadašnji predsjednik Nadzornog odbora Udruženja. Nakon stupanja na sudijsku funkciju, aktivni je član Udruženja sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini, član Nadzornog odbora Udruženja sudija Federacije BiH i jedan od osnivača Udruženja žena sudija Bosne i Hercegovine, kao i tadašnji član Koordinacionog odbora Udruženja.